

☐	Kandidaatintutkielma
☒	Pro gradu -tutkielma
☐	Lisensiaatintutkielma
☐	Väitöskirja

Oppiaine	Yritysjuridiikka	Päivämäärä	7.9.2019
Tekijä	Emilia Kivikoski	Matrikkelinumero	506021
		Sivumäärä	99
Otsikko	Perheyriitysten omistajanvaihdokset: verottaminen, rahoittaminen ja vakuudet		
Ohjaaja	Prof. Reijo Knuutinen		

Tiivistelmä

Omistajanvaihdos on sekä juridisesti että liiketaloudellisesti laaja-alainen ja haasteellinen prosessi yrityksen elinkaareissa. Parhaan mahdollisen lopputuloksen saavuttamiseksi vaaditaan pitkäjänteistä suunnittelua, ennakoitua ja monipuolista osaamista, eritoten juridiikan osalta.

Tässä tutkielmassa käsitellään perheyriityksen omistajanvaihdosten oikeudellista ja verotuksellista sääntelyä rahoituksen näkökulmasta. Tärkeimmiksi kysymyksiksi muodostuvat omistajanvaihdosten toteutustavat ja niiden verokohtelu sekä sen rahoituskysymykset: rahoitustarve, eri rahoitusmuodot ja niiden vaatimat vakuudet. Näitä kysymyksiä lähestytään oikeusdogmaattisesti eli voimassa olevan lain sisältöä selvittävästä näkökulmasta.

Omistajanvaihdos voidaan toteuttaa usealla eri tavalla kunkin yrityksen tapauskohtaisista tekijöistä riippuen. Toteutustavan valinta vaikuttaa olennaisesti omistajanvaihdoksen verokohteluun ja siten rahoitustarpeeseen. Rahoitustarpeeseen vaikuttavana tekijänä merkittävässä roolissa on myös yritysvarallisuuden arvo. Omistajanvaihdoksen kustannukset nousevat näiden tekijöiden pohjalta usein niin suuriksi, että on turvauduttava ulkoiseen rahoitukseen, jonka saamiseksi vaaditaan vakuuksia. Vakuuskysymys muodostaa niin merkittävän tekijän omistajanvaihdoksen rahoituksen kannalta, että se saattaa jopa estää omistajanvaihdoksen toteutumisen.

Omistajanvaihdoksen oikeudellisen sääntelyn sekä verotukseen ja rahoitukseen liittyvien kysymysten voidaan näin katsoa muodostavan yhden kokonaisuuden. Optimaalisen lopputuloksen saavuttamiseksi jo näiden eri osa-alueiden suunnittelu on siten tärkeää toteuttaa yhtenä kokonaisuutena, eikä erillisinä osina. Huonosti toteutettu omistajanvaihdos voi aiheuttaa merkittäviä kustannuksia ja vaarantaa jopa yritystoiminnan jatkuvuuden.

Asiasanat	Omistajanvaihdos, sukupolvenvaihdos, verotus, rahoitus, verosuunnittelu, vakuudet
Muita tietoja	

**TURUN
YLIOPISTO**
Kauppakorkeakoulu

PERHEYRITYSTEN OMISTAJANVAIHDOK- SET: VEROTTAMINEN, RAHOITTAMINEN JA VAKUUDET

Yritysjuridiikka
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Emilia Kivikoski

Ohjaaja:
Prof. Reijo Knuutinen

11.9.2019
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	9
1.1	Perheyrietyksen omistajanvaihdokset	9
1.2	Tutkimuksen tavoitteet ja rakenne	10
1.3	Omistajanvaihdosten sääntelystä.....	10
1.4	Omistajanvaihdoksen valmistelu ja suunnittelu.....	13
1.4.1	Toteutustavan valinta	13
1.4.2	Verosuunnittelu.....	14
1.4.3	Rahoitussuunnittelu.....	20
2	VASTIKKEELLISET OMISTAJANVAIHDOKSET	22
2.1	Omistajanvaihdos yrityskauppana.....	22
2.2	Omistuskauppa eli osake- tai yhtiöosuuskauppa.....	24
2.2.1	Osakkeiden tai yhtiöosuuksien siirtäminen jatkajalle.....	24
2.2.2	Tuloverolain alainen omistuskauppa	28
2.2.3	Elinkeinoverolain alainen omistuskauppa	31
2.3	Subtanssi- eli liiketoimintakauppa	33
2.3.1	Liiketoiminnan siirtäminen jatkajalle	33
2.3.2	Tuloverotus	35
2.3.3	Varainsiirto- ja arvonnlisäverotus.....	37
2.4	Lahjanluontoinen kauppa	39
2.4.1	Yrityskauppa käypää arvoa alempaan hintaan.....	39
2.4.2	Tuloveronalainen saanto ja tuloveron huojennus	40
2.4.3	Lahjaveronalainen saanto ja lahjaveron huojennus	41
3	VASTIKKEETTOMAT JA MUUT OMISTUSJÄRJESTELYT	43
3.1	Yritystoiminnan luovuttaminen lahjana tai perintönä.....	43
3.1.1	Lahjan ja perinnön yksityisoikeudellinen sääntely.....	43
3.1.2	Perinnön ja lahjan verokohtelu	45
3.1.3	Perintö- ja lahjaveron huojennukset sukupolvenvaihdosluovutuksessa	46
3.2	Muita omistusjärjestelyitä ja valmistelutoimia	48
3.2.1	Omien osakkeiden hankkiminen tai lunastaminen	49
3.2.2	Osakeanti.....	53
3.2.3	Apuyhtiön käyttäminen.....	55
3.2.4	Sulautuminen	57
3.2.5	Jakautuminen	59

4	RAHOITTAMINEN JA VAKUUSJÄRJESTELYT.....	63
4.1	Rahoitustarve ja siihen vaikuttavat tekijät	63
4.1.1	Yritysvarallisuus ja yrityksen arvo	63
4.1.2	Toteutustapa ja sen veroseuraamukset.....	67
4.1.3	Muut kustannukset.....	70
4.2	Vakuuksien tarve ja vakuussuunnittelu.....	70
4.3	Rahoitusmuodot, rahoitusvälineet ja niiden vaatimat vakuudet	71
4.3.1	Jatkajan ja luopujan väliset rahoitus- ja vakuusjärjestelyt.....	71
4.3.2	Kohdeyhtiö omistajanvaihdoksen rahoittajana	73
4.3.3	Velkarahoitus	75
4.3.4	Pääomarahoitus	81
4.3.5	Erityisrahoitus	83
4.3.6	Muita rahoitusjärjestelyitä	85
5	KOKOAVIA NÄKÖKOHTIA.....	87

Taulukkoluettelo

Taulukko 1 Vastikkeellisten luovutusten vertailua 69

Taulukko 2 Vastikkeettomien luovutusten vertailua..... 69

Lyhenneluettelo

AKYL	Laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä 29.4.1988/389
AL	Avoliittolaki 13.6.1929/234
ArvostamisL	Laki varojen arvostamisesta verotuksessa 22.12.2005/1142
AVL	Arvonlisäverolaki 1501/1993
EOYL	Osakeyhtiölaki 734/1978 (kumottu)
EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta 360/1968
EV	Eduskunnan vastaus
HE	Hallituksen esitys
KauppalL	Kauppalaki 355/1987
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KK	Kauppakaari 3/1734
KKO	Korkein oikeus
KonAvL	Laki konserniavustuksesta verotuksessa 825/1986
KPL	Kirjanpitolaki 1336/1997
KSL	Kuluttajansuojalaki 38/1978
KVL	Keskusverolautakunta
LahjaL	Lahjanlupauslaki 31.7.1947/625
MaksunsaantiL	Laki velkojien maksunsaantijärjestyksestä 1578/1992
MK	Maakaari 540/1995
MyyntiL	Laki elinkeinonharjoittajan oikeudesta myydä noutamatta jätetty esine 688/1988
OikTL	Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 228/1929
OYL	Osakeyhtiölaki 624/2006
PerVL	Perintö- ja lahjaverolaki 378/1940
PK	Perintökaari 40/1965
TakausL	Laki takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta 361/1999
TVL	Tuloverolaki 1535/1992
VATT	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus
VaVM	Valtiovarainvaliokunnan mietintö
VerohL	Laki Verohallinnosta 503/2010
VML	Laki verotusmenettelystä 1558/1995
VSVL	Varainsiirtoverolaki 931/1996
YrKiinL	Yrityskiinnityslaki 634/1984

1 JOHDANTO

1.1 Perheyrittäjän omistajanvaihdokset

Perheyrittäjä voidaan määritellä liiketoiminnalliseksi kokonaisuudeksi, jossa yrityksen määräysvalta on keskittynyt yhdelle perheelle tai suvulle. Perheyrittäjään liittykin usein ajatus jatkuvuudesta sukupolvien yli, jolloin esiin nousevat jossakin vaiheessa yrityksen omistajanvaihdoskysymykset. Usein puhutaan yrityksen sukupolvenvaihdoksesta, jolla tarkoitetaan yhtiön omistuksen siirtämistä seuraavalle, lähipiiriin kuuluvalla sukupolvella. Näin ei kuitenkaan aina ole, ja sen vuoksi tässä tutkielmassa näkökulmaa on laajennettu koskemaan yleisemmin perheyrittäjän omistajanvaihdoksia, joissa jatkajana voi olla perheenjäsen tai kokonaan ulkopuolinen henkilö.¹

Omistajanvaihdos on laaja-alainen kokonaisuus, johon liittyy paitsi juridisia ja liiketaloudellisia kysymyksiä, myös psykologisia ja sosiologisia näkökulmia. Jokainen omistajanvaihdos on siten lähtökohtaisesti ainutlaatuinen tapahtuma, ja omaan yritystoimintaan sopivat toteutustavat on valittava tapauskohtaisesti. Mitä aikaisemmin omistajanvaihdosta aletaan suunnitella ja valmistella, sitä enemmän vaihtoehtoja ja valmistelutoimia on käytettävissä ja sitä enemmän lopputulokseen voidaan vaikuttaa. Joskus omistajanvaihdos voi tosin tulla ajankohtaiseksi myös täysin yllättäen yrittäjän kuoleman kautta, jolloin vaihtoehdot ovat vähäiset.²

Liiketaloudellisesta ja juridisesta näkökulmasta omistajanvaihdos on haastava ja moniulotteinen kokonaisuus. Siihen liittyy vahvasti eri menetelmien oikeudellinen sääntely niin yhtiöoikeuden kuin verotuksen osalta. Lisäksi perheyrittäjän ollessa kyseessä, huomioon on otettava myös perhe- ja perintöoikeudelliset näkökohdat. Riippumatta toteutustavasta omistajanvaihdoksesta aiheutuu aina erinäisiä kustannuksia, joten liiketaloudellisesti merkittävän seikan tekee myös omistajanvaihdoksen rahoitukselliset kysymykset vakuusjärjestelyineen. Huolimatta siitä, että kukin yritys, perhe ja omistajanvaihdos itsessään on ainutlaatuinen tapahtuma, suurimmat omistajanvaihdosten haasteet koetaan yhteneväisiksi. Suurimmat haasteet ovatkin juuri edellä mainitut verotukseen ja rahoituksen järjestämiseen liittyvät asiat.³

¹ Näin myös esim. Immonen – Lindgren 2013, 1.

² Elo-Pärssinen 2018; Immonen – Lindgren 2013, 1 – 2.

³ Perheyrittäjäbarometri 2015, 7 – 8.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja rakenne

Tässä tutkielmassa käsitellään perheyriyten omistajanvaihdoksia, tarkemmin omistajanvaihdoksiin liittyvää oikeudellista ja verotuksellista sääntelyä rahoituksen näkökulmasta. Pörssiyritykset ja maatilat rajautuvat tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Tärkeimmiksi kysymyksiksi muodostuvat omistajanvaihdosten toteutustapa ja verokohtelu sekä eritoten omistajanvaihdosten rahoitustarve ja siihen vaikuttavat tekijät, käytettävissä olevat rahoitusmuodot ja niihin liittyvät vakuuskysymykset. Tutkimusongelmaa lähestytään oikeusdogmaattisesti eli voimassa olevan lain sisältöä selvittävästä näkökulmasta.

Tavoitteena on tarkastella erilaisia omistajanvaihdoksia ja toteutusmahdollisuuksia, joten näkökulma ei ole pelkästään verotuksellisesti tai kustannuksiltaan edullisimmassa ratkaisussa. Lisäksi tutkielmassa huomioidaan sekä jatkajan ja luopujan että kohdeyhtiön näkökulma, koska omistajanvaihdos on lopulta yksi kokonaisuus, jossa on huomioitava kaikki osapuolet kokonaistaloudellisesti perustellun lopputuloksen saavuttamiseksi. Tarkoituksena on antaa omistajanvaihdoksia suunnitteleville tai aiheesta muutoin kiinnostuneille katsaus omistajanvaihdoksista, niiden oikeudellisen ja verotuksellisen sääntelyn näkökulmasta sekä rahoituskysymysten näkökulmasta.

Perheyriytykset ovat erilaisia, ja siten tavoitteet, tarpeet ja toiminnot omistajanvaihdosten osalta ovat jokaisella omanlaisensa. Sen vuoksi käsittelyssä ovat erilaiset omistajanvaihdostavat ja niiden verotukselliset ja rahoituskelliset seuraamuksia, eikä tavoitteena ole löytää yhtä parasta omistajanvaihdostapaa.

Tarkastelussa ovat ensin omistajanvaihdosten toteutustavat ja niiden verotuksellinen sääntely. Sen jälkeen tutkielmassa siirrytään rahoittamisen kysymyksiin. Ensin rahoitustarpeeseen ja siihen vaikuttaviin tekijöihin, ja sitten rahoitusmuotoihin ja niiden vaatimisiin vakuuksiin.

1.3 Omistajanvaihdosten sääntelystä

Suomen lainsäädännössä ei juuri ole nimenomaisia perheyriytyksen omistajanvaihdoksia koskevia säädöksiä vaan kunkin toteutustavan kohdalla on tapauskohtaisesti otettava huomioon kyseiseen oikeustoimeen liittyvä sääntely. Näin ollen omistajanvaihdoksia sääntelevät yleiset yksityisoikeudelliset sekä vero-oikeudelliset säännökset ja lainalaisuudet, mikä tekee omistajanvaihdoksesta juridisesti moniulotteisen prosessin. Suomen verolainsäädännöstä, mm. perintö- ja lahjaverolaista⁴ ja tuloverolaista⁵, löytyvät ainoat nimen-

⁴ Perintö- ja lahjaverolaki 378/1940, (PerVL).

⁵ Tuloverolaki 1535/1992, (TVL).

omaiset sukupolvenvaihdosta koskevat säännökset. Sukupolvenvaihdosten vero-oikeudellinen merkittävyys näkyy myös vakiintuneessa verolainsäädännön tulkinnassa ja luovutuksiin kohdistuvissa verohelpotuksissa.⁶

Omistajanvaihdoksessa keskeistä sääntelyn kannalta on, että omaisuutta siirtyy tavalla tai toisella toiselle omistajalle, jolloin siihen kohdistuu sekä siviilioikeudellisia että vero-oikeudellisia säännöksiä. Yrityksen omistajanvaihdoksia koskevien itsenäisten säännösten puuttuessa omistajanvaihdoksiin sovelletaan eri luovutustoimia säänteleviä säännöksiä, mikä tekee siitä tapauskohtaisten olosuhteiden määrittämän, juridisesti moniulotteisen prosessin. Lainsäädännöstämme voidaan kuitenkin nostaa esiin tiettyjä säännöksiä, jotka tulevat lähtökohtaisesti sovellettaviksi erilaisissa omistajanvaihdostilanteissa.

Vastikkeellisesti toteutettavissa omistajanvaihdoksissa on tosiasiallisesti kyse pääosin irtaimen omaisuuden kaupasta, liiketoimintakaupan yhteydessä kyseeseen voi tulla myös kiinteän omaisuuden kauppa. Näin ollen sovellettava lainsäädäntö tulee irtaimen ja kiinteistön kauppaa sääntelevistä laeista, joista tärkeimpänä voidaan mainita kauppalaki⁷, oikeustoimilaki⁸ ja maakaari⁹. Koska kaupan kohteena usein on osakeyhtiön osakkeet tai henkilöyhtiön yhtiöosuudet tulee huomioon ottaa myös yhtiöoikeudelliset lainalaisuudet. Osakeyhtiölaki¹⁰ ja etenkin laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä¹¹ asettavat omat rajoitteensa omistuskaupalle. Omistajanvaihdosten yhteydessä toteuttavien yritys-järjestelyjen kohdalla yhtiöoikeudelliset säännökset nousevat merkittävään asemaan, jotta yritysjärjestelyt toteutetaan yhtiöoikeudellisesti asianmukaisella tavalla. Yritys-järjestelyjen osalta merkittävässä asemassa ovat myös vero-oikeuden säännökset, tärkeimpänä elinkeinoverolaki¹², joka asettaa rajat järjestelyn vero-oikeudelliselle hyväksyttävyydelle.

Vastikkeettomien omistajanvaihdosten osalta tilanne on hivenen toinen. Lahjaa koskevat siviilioikeudelliset seikat tulevat pitkälti verolainsäädännön kautta, sillä siviilioikeudelliset säännökset ovat verrattain vähäiset. Lahjanlupauslaissa¹³ on säännelty ainoastaan lahjan oikeusvaikutuksista ja täyttymisestä, mutta esimerkiksi lahjan määrittely itsessään on jätetty oikeuskirjallisuuden määrittelyjen varaan. Perinnön osalta siviilioikeudelliset säännökset on otettu perintökaareen¹⁴, jossa säädetään mm. oikeudesta perintöön, lakisääteisestä perimysjärjestyksestä ja kuoleman jälkeen suoritettavista juridisista toiminnoista. Kuolemantapauksessa yritysomaisuus siirtyy näin ollen perintökaaren 2, 3

⁶ Immonen - Lindgren 2013, 8 – 9.

⁷ Kauppalaki 355/1987 (KauppaL).

⁸ Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 228/1929 (OikTL, oikeustoimilaki).

⁹ Maakaari 540/1995 (MK).

¹⁰ Osakeyhtiölaki 624/2006 (OYL).

¹¹ Laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä 29.4.1988/389 (AKYL).

¹² Laki elinkeinotulon verottamisesta 360/1968 (EVL, elinkeinoverolaki).

¹³ Lahjanlupauslaki 31.7.1947/625 (LahjaL).

¹⁴ Perintökaari 40/1965 (PK).

ja 5 luvun säännösten mukaisesti lakisääteisen perimysjärjestyksen osoittamalle taholle, eikä välttämättä halutulle jatkajalle.

Kuten edellä mainittiin, omistajanvaihdoksiin kohdistuu yksityisoikeudellisten säästöjen lisäksi laaja joukko vero-oikeudellisia säännöksiä. Toteutustavasta riippuen omistajanvaihdoksesta voi aiheutua sen osapuolille tulovero-, perintö- tai lahjavero-, varainsiirtovero- tai arvonnisäveroseuraamuksia. Kutakin verolajia sääntelevät erityislait muodostavat siten omistajanvaihdosten vero-oikeudellisen sääntöpohjan. Siviilioikeudellisesta lainsäädännöstä poiketen, verotuksen osalta lainsäädäntöömme on otettu nimenomaisesti yrityksen omistajanvaihdoksia koskevia säännöksiä. Säännökset löytyvät vastikkeellisten omistajanvaihdosten osalta tuloverolain 48 §:ssä ja vastikkeettomien luovutusten osalta perintö- ja lahjaverolain 55 – 57 §:ssä. Näiden verohuojennuksiksi kutsuttujen säännösten nojalla omistajanvaihdosten veroseuraamuksia on laissa säädetyissä tapauksissa huojennettu omistajanvaihdosten ja yritystoiminnan tukemiseksi. Tuloverolaki säätelee yritysomaisuudesta saadun luovutusvoiton kokonaan verovapaaksi. Perintö- ja lahjaverolain säännöksellä osa verosta jätetään maksuunpanematta, arvostamalla yritysvarallisuus 40 %:iin varojen arvostamisesta verotuksessa annetun lain mukaisesta määrästä.

Verotuksellisesti merkittävän oikeuslähteen muodostavat käytännön verotuksen kannalta verohallinnon erityisohjeet, joita se on antanut mm. osakeyhtiön sekä henkilöyhtiön ja yksityisliikkeen sukupolvenvaihdoksesta verotuksessa sekä korkeimman hallinto-oikeuden osoittama oikeuskäytäntö.

Omistajanvaihdoksista aiheutuu väistämättä erinäisiä kustannuksia muun muassa verojen muodossa. Mikäli kustannusten kattamista varten turvaudutaan ulkoiseen rahoitukseen, täytyy huomioon ottaa myös luottoja ja erilaisia vakuuksia koskeva lainsäädäntö. Luottolaitosten tarjoamat luotot voidaan jakaa kahdenlaisiin luottotyyppeihin, yritysluottoihin ja kuluttajaluottoihin. Jaolla on olennainen merkitys luotto-oikeuden sääntelyn kannalta. Kuluttajien ottamat luotot kuuluvat pakottavaksi säädetyin kuluttajansuojalain¹⁵ piiriin, joka asettaa rahoituslaitoksille omat rajoitteensa ja vaatimuksensa suhteessa kuluttajaan. Lisäksi luottoja säätelee joukko muita luottosuhdetta, luottolaitosten toimintaan sekä luottotyyppejä sekä sääteleviä lakeja, muun muassa oikeustoimilaki, velkakirjalaki¹⁶, luottolaitoslaki¹⁷ ja korkolaki¹⁸. Yritysluotoissa tilanne on päinvastainen. Yritysluotot ovat luottolaitoslain 54 § ja 82 – 84 § lukuun ottamatta vapaita sääntelystä. Nämäkin säännökset koskevat kaikkia luottoja, ja siten myös yritysluottoja. Näin ollen yritysten ottamat luotot nojaavat yleisten sopimusoikeudellisten lainalaisuuksien varaan.¹⁹

¹⁵ Kuluttajansuojalaki 38/1978 (KSL).

¹⁶ Velkakirjalaki 31.7.1947/622.

¹⁷ Laki luottolaitostoiminnasta 8.8.2014/610.

¹⁸ Korkolaki 20.8.1982/633.

¹⁹ Aurejärvi – Hemmo 2006, 7 – 8; Niemi 2014, 36 – 41.

Vakuuksia koskeva lainsäädäntö on runsasta ja säädösteknisesti vaihtelevaa. Henkilövakuuksien sääntely on pääosin toteutettu keskittämällä säännökset omiin, eri vakuustyyppijä koskeviin lakeihinsa. Näitä ovat takaukset ja vierasvelkapantit, joista säädetään takauslaissa.²⁰ Reaalivakuuksien osalta lainsäädäntö on toisenlaista. Esinevakuuksien sääntely on lähtökohtaisesti hajanaista, ja se on pitkälti toteutettu sisällyttämällä yksittäisiä vakuuskäyttöä säänteleviä lainkohtia eri säännöksiin. Merkittävän oikeuslähteen ja lähtökohdan irtaimen omaisuuden vakuuskäyttöön ovat muodostaneet myös oikeuskirjallisuus ja oikeuskäytäntö. Poikkeuksen muodostaa kiinteistöpanntien sääntely, joka on osittain toteutettu keskittämällä säännökset maakaareen sekä yrityskiinnitykset, joista säädetään yrityskiinnityslaissa^{21, 22}.

1.4 Omistajanvaihdon valmistelu ja suunnittelu

1.4.1 Toteutustavan valinta

Omistajanvaihdosta ja sen toteutusta suunniteltaessa on hyvä ottaa huomioon, että luopujalla on valittavanaan erilaisia vaihtoehtoja, jolla omistus voidaan siirtää jatkajalle. Kunkin yrityksen on tapauskohtaisesti mietittävä, mikä toteutustapa on juuri omiin tarpeisiin ja omalle yritykselle optimaalisin vaihtoehto, sillä omaa yritystä parhaiten palveleva tapa ei välttämättä olekaan sitä toiselle. Toteutustavan valintaan vaikuttavat merkittävästi verokohtelu, rahoitusmahdollisuudet sekä osapuolten tavoitteet. Merkitystä on myös luovutuksensaajan henkilöllisyydellä. Perheyrityksessä omistus voidaan siirtää lähisukulaiselle, jolloin kyseessä on omistuksenvaihdon erityismuoto, sukupolvenvaihdos. Omistajanvaihdos voidaan myös toteuttaa kokonaan ulkopuoliselle jatkajalle, johtoportaalille tai vaikka työntekijälle. Jatkajan henkilöllisyys vaikuttaa siten merkittävästi prosessin tavoitteisiin ja toteutustavan valintaan. Esimerkiksi ulkopuoliselle luovuttavasta omistuksesta halutaan todennäköisesti saada vastiketta, kun taas perheenjäsenen kohdalla voi olla toisin. Tässä tutkielmassa esiteltävät toteutustavat ja niiden sääntely soveltuvat sekä sukupolvenvaihdosluovutuksiin että omistajanvaihdoksiin lähipiirin ulkopuolelle. Omistuksen siirtyminen avio-oikeuden nojalla rajataan tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Eri yritysten osalta on muistettava se seikka, että valitulla yritysmuodolla on olennainen vaikutus toteutustavan kokonaisverokohteluun sekä käytettävissä olevien yhtiöoi-

²⁰ Laki takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta 361/1999 (Takauslaki, TakausL).

²¹ Yrityskiinnityslaki 634/1984 (YrkiinL).

²² Tepora – Kaisto – Hakkola 2009, 30.

keudellisten järjestelyjen keinovalikoimaan. Tämän vuoksi yritysmuodon muutostilanteet voivat tulla kyseeseen ennen omistajanvaihdoksen toteuttamista. Esimerkiksi henkilöyhtiöissä yrityskauppa tulee verotettavaksi yhtiömiesten verotuksessa, jolloin omistajanvaihdoksesta voi aiheutua merkittäviä kustannuksia luopujalle.

Yrittäjällä on käytettävissään erilaisia keinoja omistajanvaihdoksen toteutustavaksi. Luopujan elinaikana omistajanvaihdos voidaan toteuttaa täysimääräistä vastiketta vastaan, jolloin kyseessä on yrityskauppa tai osittain vastikkeellisena, jolloin sovittu kauppahinta alittaa käyvän hinnan. Vaihtoehtoisesti omistus voidaan siirtää täysin vastikkeettomasti, lahjana. Tällöin jatkaja ei suorita lainkaan korvausta saadusta yritysomaisuudesta. Omistajanvaihdos voidaan joutua toteuttamaan vasta luopujan kuoltua, jolloin yritys siirtyy perintönä jatkajalle. Näiden yleisimpien toteutustapojen lisäksi on olemassa myös joukko muita mahdollisia vaihtoehtoja, joita yritysvarallisuuden siirtämisessä voidaan käyttää joko osana prosessia tai ainoa keinona. Tällaisia keinoja ovat muun muassa: suunnattu osakeanti, omien osakkeiden hankinta, sulautuminen ja jakautuminen, ja apuyhtiön käyttö.

1.4.2 Verosuunnittelu

Perheyriksen omistajanvaihdoksissa yksi olennainen huomioon otettava tekijä on luovutuksen verokohtelu, sillä luovutukseen voi kohdistua veroseuraamuksia eri vero-olkeuden aloilta ja siksi se on myös monimutkainen ja haasteellinen osa sukupolvenvaihdoksen toteuttamisessa. Verotus koetaankin edelleen kaikista vaikeimpana haasteena sukupolvenvaihdoksessa²³. Lähtökohtaisesti omistajanvaihdosluovutukset ovat aina veronalaisia, mutta verolainsäädännössämme on myös säädetty joitakin verohelpotuksia yritysomaisuuden luovutusten verotukseen. Omistajanvaihdoksessa verokohtelu riippuu omistajanvaihdoksen toteutustavasta ja sen osapuolista. Lähisukulaiselle luovutetun omaisuuden verorasite on esimerkiksi lahjaverotuksen osalta matalampi kuin muulle taholle, ja lisäksi muun muassa tuloverotuksessa ja perintö- ja lahjaverotuksessa on säädetty verohuojennuksia sukupolvenvaihdosluovutuksia silmällä pitäen. Nämä seikat ohjaavat toisaalta myös toteutustavan valinnassa, sillä helpotuksia hyväksikäyttämällä kokonaisverorasitusta ja sitä kautta omistajanvaihdoksen kustannuksia on mahdollista saada minimoitua ja mahdollistaa sitä kautta yrityksen jatkuvuus. Verotuksen vaikutus toteuttamiseen näkyy myös VATT:n sukupolvenvaihdostutkimuksen tuloksissa, joiden mukaan yli puolella tutkimukseen osallistuneista yrityksistä verotuksella oli vaikutusta toteutusajankohtaan tai toteutustapaan, osalla jopa molempiin samanaikaisesti.²⁴

²³ Perheyriksen barometri 2015, 8.

²⁴ Juusela – Tuominen 2018, luku sukupolvenvaihdoshuojennusten vertailu; Ropponen 2013, 12 – 13.

Omistajanvaihdoksessa verorasite voi kohdistua kolmelle eri tasolle: luopujaan, kohdeyhtiöön ja jatkajaan/ostajaan. Lisäksi luovutukseen voi toteutusmuodosta riippuen kohdistua veroseuraamuksia tuloverotuksen, elinkeinoverotuksen, perintö- ja lahjaveroituksen, arvonnlisäverotuksen ja varainsiirtoverotuksen osalta. Omistajanvaihdosluovutukseen voi näin ollen soveltua samaan aikaan useamman verolain säännökset, jotka voivat aiheuttaa luovutuksen verotuksesta johtuvia kustannuksia ostajan lisäksi myös luovutuksenantajataholle.²⁵

Perheyriksen omistajanvaihdoksissa verosuunnittelu nouseekin merkittävään rooliin. Verosuunnittelun avulla voidaan ennakoida tulevan järjestelyn veroseuraamuksia ja valita sen pohjalta optimaaliset toteutustavat ja muut valmistelevat oikeustoimet omistajanvaihdoksia ajatellen. Verosuunnittelun myötä omistajanvaihdokseen kohdistuviin veroseuraamuksiin voidaan lain sallimissa rajoissa vaikuttaa, saavuttaen paikoit merkittäviäkin veroetuja. Näin voidaan minimoida verotuksesta aiheutuvat kustannukset.²⁶

Vaikka tässä luvussa painopiste on omistajanvaihdoksiin liittyvässä verosuunnittelussa, ei sitä ole kannattavaa toteuttaa yksittäisenä toimenä vaan osana yrityksen kokonaisvaltaista verosuunnittelua, jossa huomioidaan verotuksellisten seikkojen lisäksi myös liiketaloudelliset tekijät²⁷. Verosuunnittelussa huomioitavat tasot, tavoitteet, aika- väli, riskinottohalukkuus ja yrityksen veronmaksupolitiikka vaihtelevat tapauskohtaisesti eri yritysten välillä. Näin ollen jokaisen yrityksen on tehtävä sukupolvenvaihdosta koskeva verosuunnittelu omien tapauskohtaisten tekijöidensä ja olosuhteidensa pohjalta. Verosuunnittelutoimia tehtäessä täytyy kuitenkin muistaa, ettei se ole täysin riskitöntä. Etenkin pitkälle menevään verosuunnitteluun sisältyy erilaisia riskejä, jotka voivat realisoitua merkittävinä veroseuraamuksina.²⁸

Kuten eri toteutustapojen verokohteluiden osalta huomataan, pohdittaessa omistajanvaihdosta verotuksen näkökulmasta, on keskeistä tuntea laajasti vero-oikeudellinen lainsäädäntö, sillä eri toteutustapoihin voi tulla sovellettavaksi verolainsäädäntöä usean eri

²⁵ Manninen 2001, 27 – 29.

²⁶ Andersson 2004, 3; Myrsky – Rabinä 2015, 340.

²⁷ Erään haastattelemani ison perheyriksen mukaan verosuunnittelu on ensiarvoisen tärkeää ja ehdotonta sukupolvenvaihdosten yhteydessä, jotta omistajanvaihdosjärjestelyt voidaan toteuttaa mahdollisimman verotehokkaasti ja sitä kautta parantaa yrityksen jatkuvuutta. Käytännön tasolla myös veroneutraaleilla varsinaiseen sukupolvenvaihdokseen valmisteleville järjestelyillä on suuri merkitys, joita kannattaa mahdollisuuksien mukaisesti hyödyntää. Verosuunnittelun merkitys korostuu etenkin silloin, kun yritykselle on karttunut laaja yritysvarallisuus, ja osallisena on useampaa sukupolvea. Tällöin tärkeäksi nousee myös laajakantoisempi verosuunnittelu, jossa mietitään jatkuvasti myös tulevaisuudessa tapahtuvia omistajajärjestelyjä, toteutetaan oikea-aikaisesti sukupolvenvaihdoksiin valmistetelevia veroneutraaleja toimia ja mahdollisesti jalostetaan liiketoimintaa tulevia omistajanvaihdoksia ajatellen.

²⁸ Tikka – Nykänen – Juusela – Viitala 2019, luku 34: suunnittelussa huomioon otettavat seikat.

verolajin osalta, joita koskeva sääntely vieläpä muuttuu melko nopeaan tahtiin²⁹. Omistajanvaihdosten verosuunnittelua voidaan tehdä kolmella eri tasolla, jolloin huomioon otetaan sekä jatkajan ja luopujan että kohdeyhtiön verotukselliset seikat ja niiden perusteella pyritään löytämään optimaalisin ratkaisu. Tämä lisää verosuunnittelun haastetta. Luopujan ja jatkan intressit kun voivat erota toisistaan, eikä näiden tahojen kannalta optimaalisin vaihtoehto välttämättä ole sitä yrityksen kannalta. Mielestäni verosuunnittelun kanssa rinnakkain kulkee toteutustavan valinta, sillä eri toteutustavoilla edellä selostetun mukaisesti on kullakin oma verokohtelunsa ja lisäksi sukupolvenvaihdoksia koskien on säädetty verotuksellisia helpotuksia, joita hyödyntämällä voidaan saavuttaa kannattavia verotuksellisia etuja ja suorittaa omistajanvaihdosjärjestely verotehokkaasti. Omistajanvaihdoksista aiheutuvien verokustannusten minimointi luonnollisesti pienentää myös rahoitustarvetta, ja siten parantaa yrityksen jatkuvuutta.

Tärkeä väline verosuunnittelussa ja toimenpiteen veroseuraamusten selvittämisessä etukäteen on veroviranomaisen ennakkoratkaisu suunnitteilla olevan järjestelyn verokohtelusta. Ennakkoratkaisua on mahdollista hakea kahdelta vaihtoehtoiselta taholta: verohallinnolta tai keskusverolautakunnalta.³⁰

Verovelvollinen voi hakea verohallinnolta ennakkoratkaisua sekä tuloveroa että muita verolajeja koskeviin verokysymyksiin. Ennakkokannanoton mahdollisuudesta ja ennakkoratkaisua koskevasta menettelystä on nimenomaisesti säädetty eri verolaeissa³¹. On kuitenkin huomattava, että ennakkoratkaisun antamiselle on annettu tietyntyyliset hakemista rajoittavat edellytykset. Ennakkoratkaisumenettely koskee vain sellaisia verokohtelultaan epävarmoja yksilöityjä verotuskysymyksiä tai liiketoimintaan liittyviä kysymyksiä, jotka veroviranomainen joutuu lopulta joka tapauksessa ratkaisemaan viimeistään verotusta toimitettaessa. Ennakkoratkaisupäätöstä ei siten anneta, mikäli hakemus koskee yleisluonteista tai teoreettista verotuskysymystä tai järjestelyä, jota ei ole riittävän yksityiskohtaisesti yksilöity ja selostettu. Yksilöintiedellytyksen lisäksi ennakkoratkaisun saaminen edellyttää hakijaa, hakemuksen jättöaikaa ja hakemuksen sisältöä koskevien vaatimusten täyttymistä.³²

Verohallinnolta saatu lainvoimainen ennakkoratkaisu on lähtökohtaisesti sitova ratkaisussa annetun määräajan puitteissa. Ratkaisun soveltamisen ei tappioiden vähentä-

²⁹ Verolainsäädännön lisäksi on tunnettava myös mm. yhtiöoikeudellinen lainsäädäntö, jotta toteutettava omistajanvaihdos on sekä yhtiöoikeudellisesti että vero-oikeudellisesti hyväksyttävä. Esimerkiksi sulautumisen ja jakautumisen kohdalla yhtiöoikeudellisesti hyväksyttävä järjestely ei välttämättä ole vero-oikeudellisesti hyväksyttävä ja siten verovapaa järjestely. Verotuksellisesti vääränlaisesta järjestelystä voi tällöin aiheutua merkittäviä ja odottamattomia veroseuraamuksia yhtiölle.

³⁰ Lakari - Engblom 2016, 253 – 254.

³¹ Muun muassa VML 85 §:ssä, PerVL 39 a §:ssä, AVL 190 §:ssä ja VSVL 39 §:ssä on nimenomaisesti säädetty kunkin verolajin osalta mahdollisuus ennakkoratkaisun hakemiseen verohallinnolta.

³² Verohallinnon ohje A208/200/2017.

mistä koskevien poikkeuslupapäätösten tavoin kuulu viran puolesta sovellettaviin päätöksiin, joten verotus toimitetaan ennakkoratkaisun mukaisesti ainoastaan verovelvollisen sitä erikseen vaatiessa. Sitovuus ei kuitenkaan ole täysin ehdoton. Ennakkoratkaisua ei sovelleta tilanteessa, jossa ratkaisu perustuu virheellisiin tai puutteellisiin tietoihin, tai vääristeltyihin olosuhteisiin. Sitovuus väistyy myös silloin, kun päätöksessä sovellettu lainkohta on muuttunut päätöksen antamisen ja verotuksen toimittamisen välissä.³³

Vaihtoehtoinen veroviranomainen³⁴ ennakkoratkaisun hakemiseen on keskusverolautakunta (KVL). Ennakkoratkaisua voi tuloveroa ja arvonlisäveroa koskevissa kysymyksissä hakea myös keskusverolautakunnalta.³⁵ KVL:n ennakkoratkaisulle on kuitenkin VerohL 14 §:ssä säädetty verohallinnon ennakkoratkaisua tiukemmat edellytykset. Ainoastaan verolain soveltamisen kannalta merkittävässä tai verotuskäytännön yhtenäisyyttä edistävissä verokysymyksissä tai muun painavan syyn vallitessa ennakkokannanottoa voidaan hakea keskusverolautakunnalta. Muissa tapauksissa kysymykseen tulee ennakkoratkaisuhakemuksen osoittaminen verohallinnolle.³⁶

Ennakkoratkaisu verohallinnolta tai keskusverolautakunnalta ei sitovuudestaan huolimatta aina tarkoita pysyvää verokohtelua ennakkoratkaisun mukaisessa tilanteessa, sillä ennakkoratkaisut ovat valituskelpoisia ratkaisuja³⁷. Haasteelliseksi verotuksen ennakoimisen yrityksen näkökulmasta tekee se, että ennakkoratkaisuun voi hakea muutosta verovelvollisen lisäksi myös veronsaajien oikeudenvallontayksikkö³⁸ sekä KVL:n ennakkoratkaisussa käsitellyn verotuksen osalta valituskelpoinen kunta. Näin ollen verovelvollisen kannalta myönteinen, ennakkoratkaisun mukainen verokohtelu voi siten muuttua.³⁹

Verohallinnon ennakkoratkaisua koskevat verovalitukset kuuluvat hakemusasioiden menettelyyn piiriin, jolloin muutosta haetaan VML 85 a §:n nojalla suoraan hallinto-oikeudelta, valitusajan kuluessa. Verohallinto ei siten käsittele valituksia, mutta joidenkin verolajien kohdalla valitus on mahdollista jättää verohallinnolle, joka toimittaa sen eteenpäin. Verotusmenettelylain säännösten lisäksi eri verolaeissa, muun muassa VSVL 46 §:ssä ja PerVL 43 §:ssä löytyvät omat muutoksenhakusäännöksensä, joissa tosin

³³ Verohallinnon ohje A208/200/2017, luku 13.1.

³⁴ Vaihtoehtoisina veroviranomaisina ennakkoratkaisua voidaan hakea vain toiselta näistä tahoista. Mikäli asia on käsitellyssä verohallinnossa, ei sitä enää ole mahdollista saada käsittelemään keskusverolautakunnassa ja päinvastoin.

³⁵ HE 288/2009; VerohL 14 §; VML 84 §; AVL 190 §.

³⁶ Verohallinto 2017, Ennakkoratkaisun hakeminen keskusverolautakunnalta.

³⁷ Laissa säädetty poikkeus valituskelpoisuuteen ovat ennakkoratkaisun antamatta jättämispäätökset. Mikäli verohallinto päättää olla antamatta ennakkoratkaisua, ei päätökseen voida hakea muutosta.

³⁸ Lailla 21.12.2012/881 lisättiin VerohL 26 §:ään säännös veronsaajien oikeudenvallontayksikön ilmoituksesta, jonka myötä oikeudenvallontayksikkö voi erityistilanteissa jo valitusajan kuluessa ilmoittaa valitusoikeuden käyttämättä jättämisestä verohallintoa sitovasti. Tämän jälkeen ennakkoratkaisusta tulee lainvoimainen, ja verotus toimitetaan ratkaisun mukaisesti.

³⁹ HE 76/2012.

usein viitataan VML:n muutoksenhakusäännöksiin. Muiden hallinto-oikeuden ratkaisujen tavoin, hallinto-oikeuden päätökset ovat ennakkoratkaisuja koskevissa verovalitusasioissa niin ikään muutoksenhaun piirissä. Niistä voidaan valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen VML 70 §:ssä säädetyin edellytyksin. Kuten lainkohta osoittaa, hallinto-oikeuden ratkaisut kuuluvat valituslupamenettelyn piiriin, jolloin muutoksenhaku ylimmäältä oikeusasteelta on mahdollista ainoastaan silloin, kun korkein hallinto-oikeus myöntää siihen luvan. Muussa tapauksessa hallinto-oikeuden päätös jää lainvoimaisena voimaan.⁴⁰

Keskusverolautakunnan antaman ennakkoratkaisun muutoksenhaku eroaa verohallinnon antamasta valitusviranomaisen ja valituslupamenettelyn osalta. Verohallintolain 16 §:n nojalla valitusviranomaisena keskusverolautakunnan ennakkoratkaisussa toimii korkein hallinto-oikeus. Muutoksenhaku tapahtuu siten suoraan ylimmässä hallinto-oikeusasteessa, jolloin verohallinnon ratkaisussa käytettävä alempi oikeusaste jää väliin. Hakijalle, veronsaajien oikeudenvallontayksilölle ja tietyin edellytyksin valituskelpoiselle kunnalle on annettu suoraan oikeus muutoksenhakuun, jolloin erityistä valituslupaa tarvita. Poikkeus suoraan valitusoikeuteen muodostavat ennakkoratkaisun antamatta jättämispäätökset, jotka eivät kuulu valituskelpoisten päätösten piiriin. Keskusverolautakunnan ennakkoratkaisujen muutoksenhakuprosessi on näin ollen verohallinnon vastavasta poiketen yksivaiheinen, ja lopulta verotus toimitetaan korkeimman hallinto-oikeuden antaman päätöksen osoittamalla tavalla.⁴¹

Rajat verosuunnittelulle ja etenkin verojen minimoimiselle asettaa veronkiertosääntely. Liian pitkälle menevä veroetujen tavoittelu voi johtaa toteutettujen toimien pitämistä veronkiertämisenä, josta voi aiheutua yritykselle merkittäviä verokustannuksia ja haittoja. Sen vuoksi verosuunnittelua ja erilaisia omistajuus- ja yritysjärjestelyjä toteutettaessa on tärkeää tuntea eri verolajeja sääntelevä verolainsäädäntö ja oikeuskäytäntö, jotta näiltä kustannuksilta ja haitoilta vältyttäisiin.⁴²

Yleisin veronkiertoa koskeva säännös, tuloverotusta koskeva yleislauseke, on säädetty VML 28 §:ssä. Säännöksen tarkoituksena on estää verolainsäädännön tarkoituksen vastainen, laitton verojen minimointi. Veronkiertosäännöksen nojalla lainkohtaa sovelletaan sellaisiin toimenpiteisiin tai olosuhteisiin, jotka eivät ole liiketaloudellisesti perusteltuja toimia, vaan ne on toteutettu ainoastaan verosta vapautumisen vuoksi⁴³. Näin ol-

⁴⁰ Verohallinnon ohje A3/200/2018, luku 3 – HE 76/2012.

⁴¹ HE 288/2009 – Verohallinnon ohje A3/200/2018.

⁴² Ks. tarkemmin Verohallinnon ohje A126/200/2014.

⁴³ Verohallinto toteaa veronkiertämissäännöstä koskevassa ohjeessaan, että VML 28 §:n soveltaminen edellyttää verotuksen lain tarkoituksen vastaisen, perusteettoman veroedun syntymistä. Riittävien verotuksesta poikkeavien syiden vallitessa tehty toimi ei lähtökohtaisesti laukaise veronkiertosäännöksen soveltamista.

len toimenpide saattaa sinällään olla yksityisoikeudellisesti hyväksytty, mutta vero-oikeudelliselta luonteeltaan veron kiertämistä.⁴⁴ Lopullisen soveltamisalansa yleislausekkeena toteutettu väljä veronkiertosäännös saa oikeuskäytännöstä.⁴⁵

VML 28.1 §:ssä säädetään soveltamisalan lisäksi säännöksen soveltamisen seuraamukset verotuksessa. Seuraamukset riippuvat kyseessä olevasta soveltamistilanteesta. Verotus voidaan toteuttaa sivuuttamalla toimenpiteessä käytetyt, oikeudelliselta muodoltaan tarkoituksenvastaiset olosuhteet. Toinen vaihtoehto on suorittaa verotus pohjautuen veroviranomaisen arvioon saavutetusta tulosta ja omaisuudesta tilanteissa, joissa toimen tarkoituksena on ollut verosta vapautuminen.⁴⁶

Veronkiertosääntely ei rajoitu pelkästään VML 28 §:n yleislausekkeeseen. Myös muissa verolaeissa on eri verolajien osalta nimenomaiset veronkiertoa sääntelevät erityissäännöksensä, jotka ovat erityissäännösluonteen vuoksi ensisijaisesti sovellettavia säännöksiä. Verotusmenettelylain yleislauseke ei kuitenkaan ole tarkoitukseton näissä erityissäännösten soveltamisalaan kuuluvissa tapauksissa, vaan se voi tulla sovellettavaksi myös erityissäännöksen alaisiin tilanteisiin.⁴⁷ Erityisesti omistajanvaihdosten ja niiden valmistelutoimien verosuunnittelussa ja sitä myötä toteuttamisessa on huomiotava veronkiertoa koskevat erityissäännökset: EVL 52 h §, VML 29 § ja PerVL 33 a §.

EVL 52 h §:n nojalla laissa säädettyjen veroneutraalisti toteuttaviin yritysjärjestelyihin kohdistuva veroetu, veroneutraliteetti, menetetään, mikäli järjestely on toteutettu veronkiertämisen- tai välttämistarkoituksessa, eikä liiketaloudellisista syistä. Tämän seurauksena eri yritysjärjestelyt katsottaisiin veronalaisiksi luovutuksiksi, jolloin ne aiheuttavat välittömiä veroseuraamuksia.⁴⁸

Yhtiön ja sen osakkaan välisissä transaktioissa voi tulla sovellettavaksi VML 29 §:n peiteltyä osinkoa koskeva säännös. Kun järjestelyssä noudatetaan käypää hintaa ja se tehdään liiketaloudellisten syiden vallitessa järjestelylle tavanomaisella tavalla, ei peiteltyä osinkona pidettävää rahanarvoista etuutta synny. Järjestelyn pitämiseen peiteltyä osinkona johtavat erilaiset yrityksen ja osakkaan väliset olennaisesti ali- tai ylihinnat sekä täysin vastikkeettomat varallisuuden siirrot, samoten kuin osinkoverotuksen välttämistarkoituksessa tapahtuva varojenjako, VML 29.2 §:ssä lueteltuja keinoja käyttämällä. Osakas joutuu maksumieheksi peitellystä osingosta myös niissä tilanteissa, joissa rahanarvoinen etu on tosiallisesti mennyt tämän lähipiirin hyväksi.⁴⁹

Peiteltyä osinkoa koskevan säännöksen soveltamisesta edellä mainituissa hinnoittelupoikkeamatapauksissa seuraa, että yhtiön verotuksessa käytetty vastike sivuutetaan, ja

⁴⁴ Verohallinnon ohje A126/200/2014, luku 2.

⁴⁵ Myrsky – Rabinä 2015, 203.

⁴⁶ VML 28.1-2 §.

⁴⁷ Verohallinnon ohje A126/200/2014, luku 1.

⁴⁸ HE 177/1995.

⁴⁹ HE 26/1998.

verotus toteutetaan siirretyn varallisuuden käyvästä arvosta. Osakas puolestaan joutuu maksamaan täydennysveron käyvän arvon ja vastikkeen välisestä erotuksesta, joka toteutetaan lisäämällä osakkaan ansiotuloihin 75 %:a erotuksen määrästä. Osakkaan peiteltynä osinkona saamat varat verotetaan osakkaan ansiotulona, josta 75 % on veronalaista ansiotuloa, loput verovapaata.⁵⁰

Perintö- ja lahjaverolain alaisissa luovutuksissa toimenpiteitä rajaa aiemmin mainittu PerVL 33 a §, joka sanamuodoltaan vastaa edellä mainitun verotusmenettelylain yleislausekkeen sanamuotoa. Lainkohdan mukaan veronkiertämiseksi voidaan katsoa puhtaasti veron välttämiseksi tehdyt toimenpiteet ja lisäksi sellaiset luovutustoimet tai lahjaveroon vaikuttavat oikeustoimet, jotka oikeudellisen sisältönsä tai muotonsa vuoksi jäävät vailla oikeusvaikutuksia tai jotka tosiasiallisesti luovat julkituodusta poikkeavan oikeusvaikutuksen. Verotukselliset seuraamukset on lain esitöiden mukaan säädetty noudattamaan VML:n nojalla vakiintunutta tulkintaa. PerVL 33 a §:n alaisia oikeustoimia verotetaan siten asian luonnetta ja tarkoitusta vastaavien normaalien säännösten mukaisesti, sivuuttamalla tarkoituksenvastainen muoto tai sisältö.⁵¹

1.4.3 Rahoitussuunnittelu

Yrityksen suunnitellessa omistajanvaihdosta, yksi järjestelyn keskeisimmistä ja samalla haastavimmista tekijöistä verotuksen jälkeen on omistajanvaihdoksen rahoittaminen.⁵² Rahoituksen näkökulmasta, jatkajan on paitsi kartoitettava järjestelystä aiheutuvat kokonaiskustannukset, myös oma varallisuutensa ja sen tarjoamat mahdollisuudet syntyvien kustannusten kattamiseen. Puhtaasti perheen sisällä tapahtuvassa sukupolvenvaihdostilanteessa myös luopujan kanssa voidaan tietysti sopia erilaisia rahoituksellisia ratkaisuja jatkajan taloudellista tilanne helpottamaan, mikäli luopujan oma taloudellinen tilanne sen sallii. Esimerkiksi kauppahinnan maksaminen pidemmällä maksuajalla tai osissa saattaa helpottaa taloudellista tilannetta.⁵³

Järjestelystä saattaa kuitenkin aiheutua merkittäviä kustannuksia, joiden kattamiseksi jatkajan varallisuus ei yksin riitä. Useimmiten omistajanvaihdoksia varten joudutaankin hankkimaan ulkopuolista rahoitusta. Markkinoilla on monipuolisesti tarjolla eri tahojen tarjoamia rahoitusvaihtoehtoja, vaikkakin pääsääntöisesti yrittäjät turvautuvat edelleen tavalliseen pankkilainaan sekä Finnveran tarjoamaan rahoitukseen. Vaikka jatkaja ei usein pystykään itse rahoittamaan järjestelyä, on jatkajan varallisuus kuitenkin merkittävässä osassa kokonaisrahoitusta ajatellen.⁵⁴

⁵⁰ Verohallinnon ohje A122/200/2018, luvut 5.1 ja 5.2.

⁵¹ HE 68 / 1995, luku 2.8.

⁵² Perheyritysbarometri 2015, 7 – 8.

⁵³ Tikanoja – Parikka 2008, 50, 53.

⁵⁴ Malinen – Stenholm 2005, 41 – 42; Varamäki ym 2013, 52.

Ulkoista rahoitusta suunniteltaessa on huomioitava myös rahoituksen saamiseksi asetetut ehdot. Pankit muun muassa vaativat lainojensa vastineeksi vakuuksia. Eritoten jatkajan on siten kartoitettava, millaisia mahdollisia vakuuksia itseltä löytyy ja riittävätkö ne. Pahimmassa tapauksessa omistajanvaihdos kaatuu jo suunnitteluvaiheessa, mikäli esimerkiksi vaadittavia vakuuksia ei saada kasaan. Vakuuksien suunnittelussa on huomioitava myös yrityksen nykyisten lainojen vakuudet, joiden tilalle usein on järkevää vaihtaa uuden omistajan vakuudet. Tällöin luopuja vapautuu vakuuksien osalta vastuusta.⁵⁵

Koska toteutustapa ja omistajanvaihdosjärjestelyä kohtaavat veroseuraamukset muodostavat suuren osan omistajanvaihdoksen kokonaiskustannuksista, on rahoitussuunnittelu mielestäni olennaista toteuttaa rinnakkain toteutustavan valinnan ja verosuunnittelun kanssa, jotta yritykselle voidaan valita optimaalisin tapa omistajanvaihdoksen toteuttamiseksi vaarantamatta jatkuvuutta ja osallisten taloudellista asemaa. Näitä sukupolvenvaihdoksen suunnitteluun liittyviä osa-alueita tulisi kohdella ja toteuttaa yhtenä kokonaisuutena. Tämän vuoksi sukupolvenvaihdos muodostaakin rahoituksellisesti, yhtiöoikeudellisesti sekä vero-oikeudellisesti haastavan kokonaisuuden, joka vaatii laaja-alaista osaamista eri oikeuden aloilta, liiketaloudellista osaamista unohtamatta. Rahoituksen näkökulmasta mahdolliset virheet esimerkiksi verotuksen osalta voivat käydä yritykselle kalliiksi, ja vaarantaa sen taloudellisen tasapainon ja jatkuvuuden.

Seuraavissa luvuissa käsitellään erilaisia omistajanvaihdoksen toteutustapoja ja niiden aiheuttamia kustannuksia, joista merkittävimpiä ovat kuhunkin toteutustapaan liittyvä mahdollinen vastike sekä verokustannukset.

⁵⁵ Paikallispankin yritysrahoituspäällikön haastattelu, 2.2.2017.

2 VASTIKKEELLISET OMISTAJANVAIHDOKSET

2.1 Omistajanvaihdos yrityskauppana

Vastikkeellisessa luovutuksessa on kyse vastiketta vastaan tehdystä yrityskaupasta. Se voidaan toteuttaa joko omituskauppana, jolloin kaupan kohteena ovat yrityksen osakkeet tai yhtiöosuudet, tai substanssikauppana, jossa puolestaan kohteena on yrityksen liiketoiminta. Rakenteellisella erottelulla omistus- ja substanssikauppaan on olennainen merkitys kaupan kohteen lisäksi mm. sen osapuoliin, menettelytapoihin ja verokohteluun⁵⁶. Yrityskauppa voidaan toteuttaa myös käyvän arvon alittavaa vastiketta vastaan, jolloin kyseessä on lahjanluontoisena kauppana toteutettu yrityskauppa.⁵⁷

Yrityskauppa voi olla kokonainen oikeustoimi tai osana yritysjärjestelyprosessia esim. yhdistelmänä jonkin toisen yritysjärjestelyn kanssa.⁵⁸ Tulevan yrityskaupan kannalta voikin toisinaan olla tarpeen tehdä ennakkoon erilaisia yritysjärjestelyjä, jolla yritys saadaan rakenteeltaan sopivaksi myyntiä varten.⁵⁹

Oman haasteensa yrityskauppoihin tuo yrityksen yhtiömuoto, joka vaikuttaa suuressa määrin siihen, mitä rakennevaihtoehtoa on ylipäättään mahdollista käyttää ja siihen, miten yhtiöosuuksia tai liiketoimintaa voidaan luovuttaa eteenpäin. Eri yhtiömuotoja koskevassa lainsäädännössä on asetettu omat rajoitteensa ja menettelytapansa näille oikeustoimille.⁶⁰ Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiöt voivat vapaasti valita toteuttaako yrityskaupan omistuskauppana vai liiketoimintakauppana, sillä nämä yhtiöt ovat omistajistaan erillisiä taloudellisia ja oikeudellisia yksiköitä, joita voidaan myydä omistuksesta irrallisina. Yksityisliikkeen tapauksessa tämä ei ole mahdollista. Yksityinen liike ei ole omistajastaan erillinen, oikeudellinen yksikkö, jolla on oma omistajastaan erillinen varallisuus. Näistä yksityisliikkeen peruseriaatteista johtuen yksityisliikkeellä ei ole mahdollisuutta valita yrityskaupan toteutustapaa, vaan ainoa mahdollinen vaihtoehto yrityksen myymiseen on liiketoimintakauppa.⁶¹

⁵⁶ Immonen - Lindgren 2013, 24, 42.

⁵⁷ Katramo – Lauriala – Matinlauri – Niemelä – Svenssas – Wilkman 2013, 28.

⁵⁸ Katramo – Lauriala – Matinlauri – Niemelä – Svenssas – Wilkman 2013, 28.

⁵⁹ Manninen 2001, 226.

⁶⁰ Immonen 2014, 42 – 43.

⁶¹ Immonen 2014, 42; Villa - Ossa - Saarnilehto 2007, 24, 58.

Olipa käytetty toteutustapa mikä tahansa edellä mainituista vastikkeellisista muodoista, on kaupan kohde hyvä selvittää ennakkoon perin pohjin, jotta jatkaja saa selvyden, mitä on ostamassa. Kaupan kohteelle tehtävästä due diligence -tarkastuksesta⁶² ostaja saa tietoja yrityksen taloudellisesta tilanteesta, toimiympäristöstä, riskillisyydestä ja siitä, mikä on yrityksen käypä arvo. Due diligence -tarkastuksen avulla ostaja voi pohtia yritystoston ja sitä kautta yritystoiminnan jatkamisen kannattavuutta eri näkökulmista, ja päättää sen avulla, millaisen vastikkeen yrityksestä voi maksaa ja, onko yrityksellä mahdollisuuksia selvittää yrityskaupan yli elinkelpoisena.⁶³

Kaiken kaikkiaan yrityskauppa on moniulotteinen oikeustoimi, johon vaikuttavat monet rahoitukselliset ja juridiset tekijät, kuten vero-oikeudelliset, yhtiöoikeudelliset, sopimusoikeudelliset, työoikeudelliset ja kilpailuoikeudelliset tekijät. Verotus muodostaa yhden yrityskaupan merkittävän tekijän myös rahoituksen näkökulmasta. Verotuksen osalta yrityskaupassa voi tulla veroseuraamuksia usealta vero-oikeuden alalta, joihin on toisaalta säädetty helpotuksia siinä tapauksessa, joissa yrityskauppa toteutetaan sukupolvenvaihdoksena.⁶⁴

Yrityksen myynnin verokohtelu riippuu siitä, onko omistajanvaihdos toteutettu liike-toimintakauppana vai omistuskauppana, sillä kummassakin kauppamuodossa verokohtelu eroaa toisistaan merkittävästi. Tämän lisäksi niin omistuskaupassa kuin substanssi-kaupassakin verokohteluun keskeisesti vaikuttava tekijä on sovellettava verolaki. Sen määrittää tulolähdejako eli kuuluuko kauppa TVL:n vai EVL:n piiriin. Verokohtelu määräytyy sen lain nojalla joka kyseistä tulolähdettä sääntelee. Näiden lakien asettama verorasite eroaa toisistaan selvästi. Lisäksi etenkin sukupolvenvaihdosten osalta verokohteluun vaikuttaa luovutuksensaajan sukulaisuussuhde sekä luovuttajataho. Huolimatta yrityskaupan tavasta ja siihen sovellettavasta verolaista, veroseuraamukset aktualisoituvat yleensä sekä kummankin osapuolen että kohdeyhtiön verotuksessa.

Tutkielman laajuuden asettamissa rajoissa yrityskaupan verokohtelun osalta keskitytään pääasiassa myyjän luovutusvoiton verotukseen ja verolainsäädännön asettamiin yrityskauppaa koskeviin tuloveron huojennuksiin.

⁶² Due diligence -tarkastus on kokonaisvaltainen ennakkotarkastus, jossa yritysenteen ominaisuuksia arvioidaan eri näkökulmista, ei pelkästään taloudellisesta näkökulmasta. Tarkastus on tarkoitettu helpottamaan päätöksentekoa, ja selvittämään yrityksen arvoa. Tarkastuksesta saatujen tietojen avulla ostajalla on laajemmin yrityskauppaan vaadittamaa informaatiota, jota käyttää sopimusneuvotteluissa ja kaupan ehtojen laatimisessa.

⁶³ Katramo ym. 2013, 50 – 52.

⁶⁴ Manninen 2001, 226 – 227.

2.2 Omistuskauppa eli osake- tai yhtiöosuuskauppa

2.2.1 Osakkeiden tai yhtiöosuuksien siirtäminen jatkajalle

Omistuskaupalla tehtävässä sukupolvenvaihdoksessa osakeyhtiön osakkeet tai henkilöyhtiön yhtiöosuudet myydään vastiketta vastaan jatkajalle/jatkajille. Tällöin kaupan osapuolina ovat osakkeiden tai yhtiöosuuksien omistaja sekä jatkaja, ja osakkeista saatu luovutusvoitto (tai -tappio) tulee osakkeenomistajalle itselleen. Osakkeiden ja yhtiöosuuksien luovutettavuutta sääntelee joko osakeyhtiölaki tai laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä, sen yhtiömuodosta riippuen. Järjestelyn rajoitettavuus eroaa osakeyhtiön ja henkilöyhtiön välillä merkittävästi.⁶⁵ Vaikka kyseessä onkin nimellisesti sukupolvenvaihdosluovutus, on juridisesta näkökulmasta kyse tosiasiallisesti irtaimen omaisuuden kaupasta, jossa kohteena ovat yrityksen osakkeet tai yhtiöosuudet. Tämän kaltainen luovutus noudattaa tärkeimpänä kauppalain, oikeustoimilain, osakeyhtiölain sekä avoimesta ja kommandiittiyhtiöstä annetun lain normeja.

Osakeyhtiön osakkeiden myynnin ollessa irtaimen kauppaa, oikeustoimeen soveltuu KauppaL 3 §:ssä säädetty sopimusvapauden periaate. Luopuja ja jatkaja voivat siten sopia vapaasti kaupan tekotavasta, ehdoista ja vastikkeesta, ellei sopimuksesta, esimerkiksi osakassopimuksesta, tai sopijaosapuolten omaksumasta käytännöstä tai sopijapuolia sitovista tavoista muuta johdu. Näin ollen osakkeiden luovutustoimi on pätevä vaikka siitä ei olisi laadittu täsmällistä kirjallista sopimusta.⁶⁶ Osakekauppaa koskevat myös yleiset irtaimen kaupan säännökset vaaranvastuun siirtymisestä, virheen ja viivästyksen seuraamuksista sekä kauppahinnan maksusta.⁶⁷ Näistä säännöksistä vaaranvastuuta koskevat normit KauppaL 12 – 16 §:ssä lienevät tärkeimpiä, sillä yrityskaupassa kaupan kohde yleensä on selkeästi tiedossa ja kauppa tarkoin sovittu. Mikäli myyjä tai myyjän lukuun toiminut taho on antanut yrityksestä tai sen ominaisuuksista virheellistä tietoa, joilla on ollut merkitystä kaupan tekemiseen tai laiminlyönyt tiedonantovelvollisuutensa, on myös virhettä ja sen seuraamuksia koskevat säännökset saman lain 17 – 21 §:ssä ja 30 – 41 §:ssä huomioitava.⁶⁸

⁶⁵ Immonen – Lindgren 2013, 24 – 25.

⁶⁶ Myös konkludenttinen sopiminen osakekaupasta katsotaan päteväksi ja hyväksytyksi kaupan tekemiseksi. Luonnollisesti kirjallinen sopimus osakekaupasta on kuitenkin jälkeenpäin todistelun ja mahdollisten epäselvyyksien kannalta aina parhain tapa sopia.

⁶⁷ KauppaL 12 – 13§:n mukaan vaaranvastuu osoittaa, kuka kärsii osapuolista riippumattomista syistä tapahtuneen vahingon, jonka seurauksena kaupan kohde on tuhoutunut, kadonnut, huonontunut tai vähentynyt. Lähtökohtaisesti luovutushetki siirtää vaaranvastuun myyjältä ostajalle.

⁶⁸ Kess 2011, 46 – 53.

Liiketoimintakaupasta poiketen osakekaupassa myydään ainoastaan yhtiön osakkeet, jolloin yrityksen toiminta varallisuuksineen ja vastuineen jäävät oikeustoimen ulkopuolelle, eivätkä siten oikeudellisesta näkökulmasta muutu luovutuksen seurauksena.⁶⁹ Osakeyhtiön osalta myös osakeyhtiölaissa osakkeiden luovutettavuus on säädetty melko vapaaksi. OYL 1:4:n mukaan osakkeiden luovuttamiseen soveltuu vaihdannan vapaus, mikä tarkoittaa, että osakkeita voidaan pääasiassa luovuttaa ja hankkia vapaasti, ilman rajoituksia. Säännös on kuitenkin tahdonvaltainen, ja sallii näin ollen tietynlaisen poikkeamisen vapaan vaihdannan periaatteesta yhtiöjärjestyksessä.⁷⁰

Poikkeuksen vapaan luovutettavuuden periaatteeseen tekee OYL 3:6:n säännös sallituista vaihdannanrajoituslausekkeista. Selkeyden ja tulkinnan helpottamiseksi säännöksellä rajoitetaan tiukasti vaihdannanrajoituslausekkeiden käyttöä. Sen nojalla sallitaan ainoastaan kaksi mahdollista vaihdannanrajoitusta, joilla vapaasta luovuttamisesta ja hankkimisesta voidaan yhtiöjärjestyksessä poiketa ja siten säädellä omistuksen siirtymistä. Vaihdamta voidaan näin ollen rajoittaa OYL 3:7:n lunastuslausekkeen ja OYL 3:8:n suostumuslausekkeen avulla. Yrityskauppaa tehtäessä on tämän vuoksi ensin tutustuttava yhtiöjärjestykseen ja selvitettävä mahdolliset vaihdannanrajoitukset, mikäli osakkeenomistajia on enemmän kuin yksi.⁷¹

Edellä mainittujen vaihdannanrajoituslausekkeiden lisäksi osakkeiden luovutuksia on mahdollista rajoittaa osakeyhtiölaissa säädettyjä vaihdannanrajoituslausekkeita tiukemmin osakassopimusten kautta. Sukupolvenvaihdoksen yhteydessä voidaan jatkajasukupolven kanssa tehdä osakassopimus, johon voi tarpeen mukaan kirjata liiketoiminnallisia ehtoja ja rajoittaa osakkaiden toimintoja.⁷²

OYL 3:7.1:n mukainen lunastuslauseke merkitsee, että osakkeenomistajilla, yhtiöllä itsellään tai yhtiöjärjestyksessä määritetyllä muulla henkilöllä on mahdollisuus estää osakkeiden siirtyminen nykyisen omistajapiirin ulkopuolelle käyttämällä oikeuttaan lunastaa⁷³ siirtyvät osakkeet.⁷⁴ Lunastuslauseketta koskevassa pykälässä on osakeyhtiölain uudistamisen yhteydessä säädetty kattavat oletettasäännökset, joita lunastusmenettelyn osalta tulee noudattaa, mikäli yhtiöjärjestyksestä ei muuta johdu.⁷⁵ Vähimmäisisällöksi lunastuslausekkeelle on määrätty lunastusoikeudellisten ja heidän keskinäisten

⁶⁹ Karsio – Koila – Vartiainen – Äärilä 2012, 16.

⁷⁰ HE 109/2005, 54.

⁷¹ HE 109/2005, 54.

⁷² Hannula – Kari 2007, 64 – 65.

⁷³ Lunastusoikeus koskee ainoastaan osakkeenomistajalta toiselle siirtyviä osakkeita, ei yhtiön omia osakkeita.

⁷⁴ Karsio ym. 2012, 18.

⁷⁵ ks. HE 109/2005, 54 – 55. Kattavat oletettasäännökset luotiin osakeyhtiölain uudistamisen yhteydessä 2006, jotta oikeuskäytännössä vältytään osakkeenomistajien kannalta yllättäviltä ratkaisuilta. EOYL:a tulkittiin oikeustapauksessa KKO 1984 II 170 niin, ettei lunastuslauseketta ole lainkaan, mikäli lausekkeen sisältämät määräykset ovat vaillinaiset tai pakottavan lain vastaiset.

etuoikeuksien määrittely, mutta lainkohdan sallimissa rajoissa voidaan yhtiöjärjestyksessä sopia muista olettasäännöksistä poikkeavasti. Lunastuslausekkeessa voidaan esimerkiksi sopia, mitä saantoja se koskee, eikä käyttää 2 momentin olettamaa kaikkia saantoja koskevasta lunastusoikeudesta.⁷⁶

Täysin vapaasti ei kuitenkaan voida olettasäännöksistä poiketa, vaan on huomioitava OYL 1:9 tahdonvaltaisuudesta, joka estää lain ja hyvän tavan vastaiset yhtiöjärjestysmääräykset. Mikäli yhtiössä omistajia on enemmän kuin yksi, on yrityskaupassa huomioitava myös OYL 18 luvussa säädetty vähemmistönsuojasäännökset, eritoten 18:1 vähemmistöosakkeen lunastusoikeudesta ja -velvollisuudesta. Yrityskaupan myötä yli 90 % yhtiön osakkeista ja äänistä äänimäärästä omistavalla enemmistöosakkeenomistajalla on lunastusoikeus vähemmistöosakkeenomistajien osakkeisiin. Tällaisella enemmistöosakkeenomistajalla on myös lunastusvelvollisuus vähemmistöosakkeisiin, mikäli vähemmistöosakkeenomistaja niin vaatii. Osakkeiden lunastus tehdään OYL 18:7:ssä säädetyllä tavalla aina käypään hintaan, joka suoritetaan vähemmistöosakkeelle kuukauden kuluttua lainvoimaisesta lunastustuomioista.⁷⁷

OYL 3:8:n suostumuslausekkeessa puolestaan on kyse yhtiöjärjestysmääräyksestä, jossa yhtiöltä itseltään vaaditaan suostumus osakkeiden luovuttamiselle. Yhtiö voi näin ollen estää luovutuksensaajaa tulemasta täysimääräiseksi osakkeenomistajaksi, sillä ilman yhtiön lupaa luovutetut osakkeet ovat vaille hallinnoimisoikeuksia, eikä osakkeenosaajalla ole tällöin oikeutta osallistua päätöksentekoon. Pääsääntöisesti yhtiön edustajana suostumusasiassa toimii hallitus, mutta säännöksen kuuluessa tahdonvaltaiseen lakiin, voidaan myös suostumuksenantajasta päättää toisin yhtiöjärjestyksessä. Kuten lunastuslausekkeen osalta, myös suostumuslausekkeen sisältö voidaan yhtiöjärjestyksessä sopia, jonka vuoksi tapauskohtaisesti on tarpeen selvittää suostumuslausekkeen sisältö yhtiöjärjestyksestä. Lunastuslausekkeeseen verrattuna suostumuslauseke on kattavuudeltaan lievempi vaihdannanrajoitus, sillä lunastuslausekkeen koskiessa pääsääntöisesti kaikkia saantoja, suostumuslauseke koskee vain vapaaehtoisin luovutustoimin saatuja osakkeita. Suostumuslausekkeen ulkopuolelle jäävät siten perintönä saadut osakkeet.⁷⁸ OYL 3:8.1:ssä on lisäksi erikseen säädetty lausekkeen ulkopuolelle pakkohuutokaupalla tai konkurssista hankitut osakkeet.

Henkilöyhtiössä omistuskaupat eivät lähtökohtaisesti ole yhtä vapaita rajoitteista kuin osakeyhtiöissä. Henkilöyhtiön yhtiöosuuden luovuttaminen on jo AKYL 1:4.3:ssa erikseen säädetty mahdolliseksi ainoastaan kaikkien yhtiömiesten hyväksymänä⁷⁹. Avoi-

⁷⁶ Immonen – Nuolimaa 2012, 55 – 56.

⁷⁷ Karsio ym. 2012, 21 – 22.

⁷⁸ Immonen – Nuolimaa 2012, 57 – 58.

⁷⁹

men yhtiön tai kommandiittiyhtiön yhtiömies ei näin ollen voi luovuttaa omaa yhtiöosuuttaan tai sen osaa, mikäli joku sitä vastustaa. Myynnin seurauksena yhtiösopimus on muutettava, mikä on lain 1:4.2:n mukaan mahdollista yhtiötä velvoittavasti ainoastaan yhtiömiesten yksimielisellä päätöksellä⁸⁰. Luvaton yhtiöosuuden luovuttamistoimi ei ole pätevä yhtiötä kohtaan, ja näin ollen yhtiöosuuden luovuttaja on edelleen henkilökohtaisesti vastuussa yhtiön velvoitteista täysimääräisesti yhtiöosuuden luovuttamisesta huolimatta.⁸¹

Osakeyhtiölain tapaan AKYL 2:1:ssa on säädetty normi tahdonvaltaisuudesta, jonka seurauksena yhtiöosuuden luovuttamisesta on voitu sopia AKYL:sta poikkeavalla tavalla. Henkilöyhtiön osakkaat voivat vapaasti sopia yhtiösopimuksen muuttamisesta, ja sen myötä myös yhtiöosuuden luovuttamisesta lain rajoitteita supistavasti. Yhtiösopimuksessa voi näin ollen olla lakia lievemmit vaatimukset suostumuspäätöksen antamiselle ja yhtiöosuuden luovuttamisen edellytyksille. Luovutus voidaan myös sopia täysin vapaaksi, jolloin muiden osakkaiden suostumusta ei tarvita lainkaan. Tämän vuoksi yrityksen yhtiösopimus osattava, jotta pätevä yrityskauppa voidaan toteuttaa⁸²

Yhtiöosuuden luovuttamiskielto koskee ainoastaan vapaaehtoisesti tehtyjä luovutuksia, eli yhtiöosuuden myymistä tai lahjoittamista. Mikäli yhtiömies kuolee ennen kuin yhtiöosuus on ehditty luovuttamaan jatkajalle, siirtyy yhtiöosuus perintönä perimysjärjestyksen mukaisesti. Yhtiömiehen kuolemantapauksessa ei muilla yhtiömiehillä ole mahdollisuutta vedota heitä suojaavaan luovutuskieltoon ja estää sitä kautta uusien yhtiömiesten tuloa yhtiöön.⁸³ Tällaisessa tapauksessa yhtiömiehillä on tiettyjen edellytysten täytyessä oikeus vaatia yhtiön purkamista AKYL 5:1:n mukaisesti.⁸⁴ Muut yhtiömiehet voivat suojautua uusia henkilötahoja kohtaan edellä mainituissa tilanteissa purkamistoimien lisäksi AKYL 5:6:ssä säädetyn yhtiöosuuden lunastamisoikeuden kautta.⁸⁵ Säännöksen mukaan muut yhtiömiehet voivat yksimielisellä päätöksellä lunastaa yhtiöosuuden, mikäli yhtiömiehen osalta AKYL 5:1:ssa säädetty purkamisperuste täyttyy.

⁸⁰ Hallituksen esityksen 6/1987 mukaan yhtiöosuuden luovuttamiselle asetetut rajoitukset perustuvat henkilöyhtiö syntymekanismiin ja luonteeseen. Henkilöyhtiön toiminnan perustuessa yhtiömiesten keskinäiselle luottamukselle, ei voida kohtuudella edellyttää osakkaiden toimimista yhtiösuhteessa vailla luottamusta henkilöiden kanssa, jotka voisivat asettaa aiemmat yhtiömiehet henkilökohtaiseen vastuuseen toiminnastaan. Rajoitteet ovat säädetty yhtiömiesten suojaamiseksi.

⁸¹ Villa 2013, 71 – 72, 89 – 90.

⁸² Villa 2013, 71 – 72, 89 – 90.

⁸³ Luovutuskiellon ulkopuolella jäävät kuoleman lisäksi ulosmitatut yhtiöosuudet ja yhtiömiehen konkurssiin joutuminen, jolloin seuraamukset ovat samat kuin yhtiömiehen kuollessa.

⁸⁴ ks. AKYL 5 luku. Mikäli purkamisedellytykset täyttyvät, mutta yhtiösopimuksessa ei ole pykälää purkamisesta, eivätkä yhtiömiehet siitä erikseen sovi, on yhtiö AKYL 5:1.6:n mukaan asetettava selvitystilaan.

⁸⁵ Ossa 2014, 132.

Pätevän yhtiöosuuden luovutuksen seurauksena jatkajasta tulee yhtiön uusi yhtiömies ja vastaavasti luopuja poistuu yhtiöstä, kun koko yhtiöosuus on luovutettu. Yhtiömies- asema siirtyy sellaisenaan luopujalta jatkajalle, jolloin yhtiömiesasema ei luovutustoimen yhteydessä muutu, ellei yhtiömiesten yksimielisestä päätöksestä muuta johdu. Tämä merkitsee sitä, että uudella yhtiömiehellä on lähtökohtaisesti henkilöyhtiölle luonteenomainen, AKYL 4:1:ssa säädetty rajoittamaton velkavastuu liittymishetkestä eteenpäin. Luopujalla puolestaan on velkavastuu eron rekisteröimiseen asti, myös luovutustoimen jälkeenkin, mikä tarkoittaa, että yhtiömies ei voi vapautua kokonaan yhtiön veloista edes eroamalla yhtiöstä. Tahdonvaltaisuus huomioiden, luopuja ja jatkaja voivat sopia vastuukysymykset keskenään myös pääsäännöstä poiketen.⁸⁶

Sukupolvenvaihdoksen tavoitteet huomioon ottaen voidaan todeta sukupolvenvaihdoksen toteutuvan vasta, kun kaikki yhtiön yhtiöosuudet on luovutettu jatkajalle. Muussa tapauksessa kyse ei ole sukupolvenvaihdoksesta vaan yhtiöosuuden luovutus on yksittäinen luovutustoimi, jonka myötä täysi päätösvalta ja vastuu yrityksessä eivät siirry jatkajalle.⁸⁷

2.2.2 *Tuloverolain alainen omistuskauppa*

Tuloverolaki tulee sovellettavaksi niihin elinkeinotoiminnan ulkopuolisiin omistuskauppoihin, joissa myyjänä toimiva osapuoli on luonnollinen henkilö eli yksityishenkilö. Kaupan kohteen on siten kuuluttava henkilökohtaisen tulon lähteeseen, ei elinkeinotoimintaan. Kun omistaja myy osakkeensa tai yhtiöosuutensa luovutuksensaajalle vastiketta vastaan saaden siitä luovutusvoittoa, on voitto TVL 45 §:ssä säädetty veronalaiseksi. Myyjää kohtaa tällöin lähtökohtaisesti luovutusvoiton verottaminen pääomatulona, ellei luovutukseen voida soveltaa TVL 48 §:ää verovapaista luovutusvoitoista.⁸⁸

TVL 46 §:ssä on nimenomaisesti säädetty luovutusvoiton määräytymisestä. Luovutusvoitto on saadusta vastikkeesta omaisuuden poistamattoman hankintamenon⁸⁹ ja voiton hankkimisesta aiheutuneiden menojen vähentämisen jälkeen jäljelle jäävä summa. Henkilöyhtiön yhtiöosuuden hankintamenon määrittämisessä on huomioitava eräät osakkeiden hankintamenosta poikkeavat erityispiirteet. Yhtiöosuuden hankintameno muodostuu yhtiöpanoksen ja yksityistilin positiivisen saldon yhteismäärästä eli sijoitetun yhtiöpanoksen, saantohetken jälkeisten voittojen ja lisäsijoitusten yhteismäärästä,

⁸⁶ Immonen - Ossa - Villa 2012, 110 – 112.

⁸⁷ Immonen – Lindgren 2013, 25.

⁸⁸ Juusela – Tuominen 2018, luku tuloverolain mukainen verotus.

⁸⁹ TVL 47 §:ssä on säädetty erityissäännökset hankintamenon laskemisesta mm. vastikkeetta saadun omaisuuden ja alihintaisella luovutuksella saadun omaisuuden osalta.

josta vähennetään osakkaan yksityisotot. Mikäli osakas on tehnyt ylisuuria yksityisottoja muuttaen yksityistilin negatiiviseksi, lisätään TVL 46.4 §:n mukaan yksityistilin saldon ylittävien yksityisottojen määrä luovutusvoittoon. TVL 46.1 §:ssä säädetään lisäksi hankintameno-olettamasta, jonka soveltaminen muodostaa keskeisimmän eron suhteessa EVL:n mukaiseen verokohteluun.⁹⁰

Osakkeiden ja yhtiöosuuksien myynissä, jossa myyjänä on muu verovelvollinen kuin yhteisö tai henkilöyhtiö, käytetään luovutusvoiton laskemisessa hankintameno-olettamaa silloin kuin todellinen hankintameno alittaa olettaman mukaiset rajat. Hankintameno-olettaman nojalla luovutushinnasta vähennettävä hankintameno on aina vähintään 20 prosenttia. Pitkään, yli 10 vuotta, omistettujen osakkeiden ja yhtiöosuuksien osalta on erikseen säädetty tätä korkeampi hankintameno-olettama. Tällöin luovutushinnasta tulee vähennetyksi 40 prosenttia.⁹¹

On mahdollista, että yhtiöosuuksien tai osakkeiden luovuttaminen tuottaa myyjälle luovutusvoiton sijaan luovutustappion. Tällöin verotuksen osalta tulee sovellettavaksi luovutustappioita koskeva TVL 50 §, jonka mukaan luovutustappiot on mahdollista vähentää myyjän verotuksessa.⁹²

Poikkeuksen edellä kuvattuun yrityskaupan verokohteluun muodostavat tuloverolain sukupolvenvaihdosluovutuksia koskevat erityissäännökset. TVL 48.1 §:n 3 kohdan nojalla, laissa säädetyt edellytykset täyttävät sukupolvenvaihdosluovutukset ovat säädetty vapaaksi luovutusvoittoverotuksesta. Huojennus koskee osakeyhtiöiden, vähintään 10 %:n osakeosuuksien ja henkilöyhtiöiden yhtiöosuuksien luovuttamista luopujan suoraan alenevassa polvessa oleville perillisille tai luopujan sisaruksille. Omistuksen määrää koskevan edellytyksen tulee täytyä kunkin luovutuksensaajan osalta verovapauden saavuttamiseksi.⁹³

Omistusosuutta ja luovutuksensaajaa koskevien edellytysten lisäksi, omaisuuden omistamisajalle on asetettu oma edellytyksensä. Verovapaus kohdistuu yli 10 vuotta omistettuun omaisuuteen. Omistusaika lasketaan⁹⁴ siitä lähtien, kun omistaja on osakkeet vastiketta vastaan hankkinut tai mikäli hän on saanut ne vastikkeetta, lisätään verovelvollisen omistusaikaan lahjoittajan tai osituksessa luovuttaneen henkilön omistusaika. Kun kaikki nämä edellytykset täyttyvät, on sukupolvenvaihdos luovutuksesta saatu luovutusvoitto luopujalle verotonta pääomatuloa. Yhdenkin edellytyksen täyttymättä jääminen johtaa luovutusvoittoverotukseen. Myyjälle luovutusvoittoverovapaa sukupolvenvaihdosluovutus on rahoituksellisesti edullinen ratkaisu, kun luovutusvoittoveroseuraamuksia

⁹⁰ Isotalo 2014, 9, 13; Verohallinnon ohje A125/200/2017, luku 2.3.1 – 2.3.2.

⁹¹ HE 96/2004 vp

⁹² Verohallinnon ohje A192/200/2016, luku 2.5.

⁹³ A56/200/2017, luku 2.2.4.1 – 2.2.4.2

⁹⁴ Ks. omistusaajan laskemisesta eri tilanteissa tarkemmin verohallinnon ohjeista A56/200/2017, luku 2.2.4.3 ja A125/200/2017, luku 2.3.5.2.

ei tule. Jatkaja puolestaan joutuu maksamaan vastikkeen ja lisäksi varainsiirtoveron, jotka voivat muodostua suureksi kustannukseksi vastikkeen määrästä riippuen.⁹⁵

Luovutuksen kohdetta koskevan rajoituksen myötä huojennus koskee siten vain tuloshankkimistoimintaan liittyviä sukupolvenvaihdoksia, jolloin huojennuksen piiriin kuuluvat ainoastaan osakeyhtiön tai henkilöyhtiön yritysvarallisuuden luovutukset sekä kiinteistö- ja osakeosakeyhtiön osakkeiden luovutukset, siltä osin kun ne liittyvät tulohankkimistoimintaan.⁹⁶

Jäljempänä selostetuista PerVL:n sukupolvenvaihdoshuojennuksista poiketen, TVL 48 §:n soveltaminen sukupolvenvaihdosluovutuksiin ei edellytä luopujalta elinkeinotoiminnan harjoittamista eikä toisaalta ostajalta toiminnan jatkamista. Näin ollen myös passiivisesti omistettujen osakkeiden luovutus on säädettyjen edellytysten täytyessä verovapaa, eikä ostajan tarvitse ryhtyä elinkeinotoiminnan harjoittamiseen luovutuksen jälkeen, vaan voi luopujan tavoin jatkaa passiivisena omistajana.⁹⁷

TVL 48.5 §:ään on otettu nimenominen säännös edellä selostetun huojennuksen menettämisestä, turvaamaan verovapauden tavoitetta yritystoiminnan jatkuvuudesta. Lainkohdan nojalla verovapaus edellyttää ostajalta, että tämä pitää omaisuuden itsellään vähintään 5 vuotta. Huojennus menetetään, mikäli ostaja luovuttaa saamansa omaisuuden edelleen⁹⁸ tai purkaa yhtiön ennen edellytetyn omistusajan täyttymistä. Liian aikaisen luovutuksen seurauksena luovutuksesta saatua luovutusvoittoa oikaistaan vähentämällä luovutuksen kohteen hankintamenosta tai hankintameno-olettaman määrästä aiemman luovutuksen yhteydessä luopujan saama verovapaa luovutusvoitto.⁹⁹

Huojennuksen menettämisestä aiheutuvat veroseuraamukset kohdistuvat alkuperäiseen luovutuksensaajaan eli jatkoluovutuksen tekijään, ei alkuperäisen sukupolvenvaihdosluovutuksen huojennuksensaajaan.¹⁰⁰ Kun alkuperäinen verovapaa luovutusvoitto lisätään jatkoluovutuksesta saatuun luovutusvoittoon, voi luovutusvoitto kasvaa merkittävästi aiempaan verrattuna, jolloin myös luovutuksesta maksettavat verokustannukset nousevat. Esimerkiksi, jos luovutusvoitto liian aikaisesta jatkoluovutuksesta johtuen kasvaa 150 000€, aiheutuu siitä luovuttajalle n. 50 000 € suuremmat verokustannukset verrattuna 5 vuoden omistusajan jälkeen tehtyyn luovutukseen.¹⁰¹ Liian aikainen jatkoluovutus ei siten rahoituksen näkökulmasta ole kannattavaa, vaan päinvastoin aiheuttaa lisäkustannuksia ja sitä kautta mahdollisia rahoituksellisia haasteita.

⁹⁵ Verohallinnon ohje A56/200/2017, luvut 2.2.4.1 ja 2.2.4.3

⁹⁶ Yksityinen elinkeino- tai liikkeenharjoittaja voi toteuttaa yrityskaupan ainoastaan liiketoimintakauppana, jolloin TVL 48 § ei siihen sovellu.

⁹⁷ Ossa 2014, 252, 257.

⁹⁸ Jatkoluovutus kattaa myös luovutuksen omalle osakeyhtiölle, mutta ei jatkuvuuteen perustuvia EVL 52 §:n mukaisia yritysjärjestelyjä.

⁹⁹ HE 118/2009, 2,4.

¹⁰⁰ Säännös soveltuu myös luovutettaessa osa sukupolvenvaihdosluovutuksessa ostetuista osakkeista, jolloin hankintamenosta tehtävä vähennys kohdistuu omaisuutta vastaavaan suhteelliseen osaan.

¹⁰¹ Verohallinnon ohje A56/200/2017.

Sukupolvenvaihdoshuojennuksen lisäksi verokustannuksia voidaan osakeyhtiöissä yrityskaupalla toteutettavissa sukupolvenvaihdosluovutuksissa vähentää osakkeisiin liittyvien hallinta- ja tuotto-odotuksien pidättämisen kautta ilman, että huojennusten soveltaminen vaarantuu. Nämä osakkeisiin kohdistuvat oikeudet pääomitetään ja vähennetään osakkeiden arvosta, jolloin niiden verotusarvo pienenee ja näin ollen luovutusvoitosta aiheutuva verorasite minimoituu.¹⁰²

2.2.3 *Elinkeinoverolain alainen omistuskauppa*

Niissä omistajanvaihdoksissa, joihin tuloverolain ei voida katsoa soveltuvan kaupan kohteen elinkeinotoimintaan liittynän vuoksi, tulee luovutus verotettavaksi elinkeinoveroissa säädettyjen normien nojalla. Tällaisissa omistajanvaihdoksissa verokohtelu on täysin erilainen edellä selostettuun verrattuna. Elinkeinotulolähteeseen kuuluvan osake- tai yhtiöosuuden myynnistä saatu luovutushinta on EVL 5 §:n mukaan veronalaista elinkeinotuloa, jonka hankintameno on EVL 7 – 8 §:ssä säädetysti vähennyskelpoinen.¹⁰³

Koska hankintameno-oletamaa ei elinkeinoverotuksessa ole, pidetään hankintamenoa osakkeiden luovutushintaa. TVL 124 §:n nojalla osakeyhtiö maksaa itsenäisenä verovelvollisena luovutushinnasta tuloveroa aina 20 %. Henkilöyhtiöiden osalta noudatetaan erilaista menettelyä, sillä ne eivät ole itsenäisiä verovelvollisia, vaan elinkeinoyhtiöitä, joiden verotus tapahtuu TVL 16 §:n mukaisesti osakastasolla. Henkilöyhtiön yhtiöosuuden luovutuksesta saatu luovutushinta tulee verotetuksi luovuttajan pääoma- ja ansiotulona omistajayrittäjän yritystulon jakamista koskevien periaatteiden mukaisesti. Pääomatulo-osuudesta verotetaan 30 % / 34 % ja ansiotulo-osuudesta luopujan verokortin mukaisesti. Silloin kun yhtiöosuus kuuluu elinkeinotulolähteeseen riippuvat luovutuksen verokustannukset näin ollen merkittävästi yritystulon jako-osuuksista ja omistajayrittäjän tuloveroprosentista. Huomioon otettava seikka on myös se, että valitulla yritysmuodolla on siten vaikutusta EVL:n alaisten luovutusten verokohteluun ja verokustannusten kohdentumiseen.¹⁰⁴

¹⁰² Kukkonen – Walden 2014, 268.

¹⁰³ Juusela – Tuominen 2018, luku elinkeinoverolain mukainen verotus.

¹⁰⁴ Ossa 2016, 42 – 43, 51.

Siltä osin, kun kaupan kohteena ovat osakeyhtiön käyttöomaisuusosakkeet, voidaan luovutushintaan soveltaa lain 6 §:n poikkeussäännöstä luovutushintojen verovapaudesta¹⁰⁵, mikäli 6 b §:ssä säädetty edellytykset täyttyvät. Verovapaus koskee yleisesti ottaen pitkäaikaisia elinkeinotoiminnan osakeomistuksia, kuten kiinteää omaisuutta, jolla on elinkeinotoimintaa edistävää käyttöä. Tällöin myöskään osakkeiden hankintamenoa ei voida vähentää. Mikäli yhteisön osakkeet kuuluvat muuhun tulonlähteeseen, ei EVL 6 §:ää voida soveltaa, vaikka osakkeet olisivat käyttöomaisuutta.¹⁰⁶

Verovapaus säännöksen soveltuvuus edellyttää omaisuudelta ensinnäkin vähintään vuoden omistusaikaa sekä vähintään 10 %:n määräomistusta yhtiön osakepääomasta, johon myös luovutettavien osakkeiden on kuuluttava. Käyttöomaisuusosakkeiden verovapaus on lisäksi rajattu koskemaan ainoastaan sellaisia suomalaisia osakeyhtiöitä tai osakeyhtiöitä, joiden kotimaan kanssa Suomella on osinkojen jakamiseen soveltuva verosopimus ja jotka eivät ole kiinteistöjen omistamista ja hallintaa, eikä pääomasijoittamista harjoittavia yhtiöitä. Verovapauden piiriin kuuluvien osakkeiden luovutushinnasta osa voi kuitenkin poikkeuksellisesti olla EVL 6 b.3 §:n nojalla veronalaista tuloa.¹⁰⁷

EVL 6 b §:ssä säädetään luovutusvoittojen verovapauden vastakohtana myös verovapaiden käyttöomaisuusosakkeiden hankintamenon vähennyskeltomuudesta verojärjestelmän johdonmukaisuuteen ja symmetrisyyteen perustuen. Luovutusvoiton verovapaus ja luovutustappioiden vähennyskeltomuus kulkevat käsi kädessä, jolloin käyttöomaisuuteenkin kuuluvien osakkeiden tappio on lähtökohtaisesti vähennyskelpoinen, mikäli sitä vastaava luovutus on veronalaista tuloa. Tällaisten osakkeiden vähennyskelpoisuus on kuitenkin vakauden säilyttämiseksi rajoitettu 6 b.3 – 5 §:ssä toteutettavaksi ainoastaan käyttöomaisuusosakkeiden myynnistä saaduista veronalaisista myyntivoitoista 5 vuoden kuluessa.¹⁰⁸ Myös sellaisten osakkeiden osalta, joiden omistusaikaedellytys ei täyty, sovelletaan lähtökohtaisesti luovutuksesta seuranneen luovutustappion vähennyskelpoisuuden periaatetta. Tällöin luovutustappiota kuitenkin oikaistaan yhtiön omistusaikana suorittaman osingonjaon, konserniavustuksen tai muun vastaavan varojenjaon määrällä vähennyskelpoisen tappion keinotekoisien kasvattamisen torjumiseksi.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Vuonna 2004 suuren yritysverotusta koskevan muutoksen yhteydessä käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoitot säädettiin verovapaiksi, minkä tärkeimpänä tehtävänä on asettaa Suomen yritysverotus tältä osin kansainvälisesti yhteneväiseksi useiden EU-maiden verotuksen kanssa, mutta myös joustavoittaa omistajamuutoksia ja mahdollistaa konserneille varojen verovapaan kuljettamisen. Luovutusvoittojen laaja verosta vapautuminen olisi verojärjestelmän kannalta ongelmallinen ja mahdollista verokeinottelua, minkä vuoksi verovapaus rajattiin koskemaan ainoastaan käyttöomaisuusosakkeita. Ks. HE 92/2004, 28 – 31

¹⁰⁶ He 92/2004, 31 – 34.

¹⁰⁷ He 92/2004, 31 – 34.

¹⁰⁸ Kun 6.1.1 §:ssä määritelty osayhtiö luovuttaa käyttöomaisuuteen kuuluvan henkilöyhtiön yhtiöosuuden, voidaan sen hankintameno vähentää vain luovutushinnan ylittävältä osalta yhteisön veronalaisten käyttöomaisuusosakkeiden tai yhtiöosuuksien luovutusvoitoista viiden vuoden kuluessa.

¹⁰⁹ HE 92/2004 vp, 35 – 36.

Kuten aiemmin todettiin, henkilöyhtiöiden EVL-tulonlähteen käyttöomaisuuteen kuuluvien yhtiöosuuksien luovutus on rajattu EVL:ssa säädettyjen käyttöomaisuusosakkeiden verovapauden ulkopuolelle. Sen myötä yhtiöosuuksien luovutuksiin ei kohdistu erityissäännöksiä, vaan tällaisen yhtiöosuuden luovuttamiseen sovelletaan normaaleja EVL 5 ja 8 §:ien säännöksiä veronalaisista elinkeinotuloista ja vähennyskelpoisista menoista.

2.3 Subtanssi- eli liiketoimintakauppa

2.3.1 Liiketoiminnan siirtäminen jatkajalle

Substanssikauppa eli liiketoimintakauppa eroaa edellä esitellystä omistuskaupasta menettelytapojen, kaupan kohteen ja sen osapuolien suhteen. Tehtäessä yrityskauppa liiketoimintakauppana, kaupan kohteena eivät ole yrityksen omistukseen oikeuttavat osakkeet tai osuudet vaan yrityksen liiketoiminta tai sen osa. Yrityksen omistussuhteet säilyvät siten kaupasta huolimatta ennallaan. Tässä yrityskaupan muodossa myyjänä toimii osakkeenomistajan sijaan yhtiö itse, jolloin myös yrityskaupasta saatava vastike maksetaan suoraan yritykselle.¹¹⁰

Kaupan kohteena mainittu liiketoiminta kattaa yrityksen kaikenlaisen liiketoimintaan kohdistuvan omaisuuden oikeuksineen ja velvollisuuksineen tai sen osan.¹¹¹ Liiketoimintakaupassa no hyvä ottaa huomioon, että liiketoimintakaupasta huolimatta myyjäyhtiö jää edelleen toimintaan ja vaatii loppuakseen yhtiön purkamisen, OYL 20 luvun tai AKYL 5 luvun purkamisperiaatteita noudattaen.¹¹²

Omistuskauppaan verrattuna liiketoimintakauppa eroaa menettelyiltään olennaisella tavalla, sillä kauppaan sisältyvä omaisuus voidaan määrittää yksityiskohtaisesti. Tämä tekee siitä yksilöidymmän ja rajatumman tavan toteuttaa yrityskauppa.¹¹³ Lähtökohtaisesti kaupan sisältö voidaan vapaasti sopia luopujan ja jatkajan välillä. Liiketoimintakaupan piiriin kuuluvien sopimusten siirrossa on kuitenkin huomioitava sopimus-oikeuden peruseräpäätteen mm. sopimuksen sitovuudesta osapuolten välillä, minkä seurauksena sopimuksen siirtäminen sitovasti ostajalle on mahdollista ainoastaan toisen

¹¹⁰ Kess 2011, 60.

¹¹¹ Karsio ym. 2012, 13.

¹¹² Kess 2011, 60.

¹¹³ Liiketoimintakaupassa ostaja voi ostaa vaan tuottoa aikaansaavat erät, mikä on ostajan kannalta turvallisempaa kuin ottaa osakaupan myötä koko yritys, velkoineen ja vastuineen haltuun.

osapuolen suostumuksella, jollei sopimuksesta tai laista muuta johdu. Liiketoimintakaupan yhteydessä sopimukset voidaan siten joutua neuvottelemaan uudelleen sopijaosapuolen vaihtuessa.¹¹⁴

Poikkeuksen sopimusvapautteen kaupan sisällöstä tekee siirrettävään liiketoimintaan liittyvien velkojen ja vastuiden käsittely. Velvoitteiden siirtyminen ei ole automaatio, vaan ne siirtyvät vain erikseen sovittaessa. Mikäli osapuolet sopivat velkojen ja vastuiden kuuluvan siirrettävään liiketoimintaan, on kaupassa huomioitava myös velvoiteoikeuden lainalaisuudet.¹¹⁵

Velvoiteoikeudellisen periaatteen mukaan velvoitesuhteessa pääsääntönä pätee henkilöllinen pysyvyys, mikä tekee velvoitesuhteesta lähtökohtaisesti velkojan ja velallisen välisen kiinteän oikeussuhteen, jossa henkilövaihdokset edellyttävät erityisen oikeusperusteen olemassaoloa. Tämä velvoiteoikeuden pääsääntö merkitsee käytännössä, ettei substanssikaupassa velkoja ja vastuita voida sitovasti siirtää, jos velkoja ei siihen suostu. Velkojan suostumuksen lisäksi velvoitteiden siirtyminen luonnollisesti vaatii luovutuksensaajan sitoutumista suoristusvastuuseen. Mikäli velkoja ei suostu velallisen vaihtamiseen, ei velkoja tällöin voida sisällyttää yrityskauppaan. Näin ollen kaupan kohteeksi rajautuu vain liiketoimintaan sitoutunut varallisuus.¹¹⁶

Liiketoimintakaupan oikeudellinen sääntely liiketoiminnan irtaimen omaisuuden osalta vastaa osakseen omistuskaupan sääntelyä, sillä tässäkin kyseessä on irtaimen omaisuuden kauppa. Kuten aiemmin mainittiin, liiketoimintakaupan osapuolet voivat vapaasti sopia kaupan sisällöstä, joten myös liiketoimintakauppaan pätee kauppalain lainalaisuudet mm. sopimusvapauden periaatteesta.¹¹⁷ Eroavuus omistuskaupan sääntelyyn nähden, etenkin täyden sopimusvapauden osalta, tulee kysymykseen siltä osin kun kauppa koskee liiketoimintaan liittyvää kiinteää omaisuutta. Myytäessä kiinteää omaisuutta tai kiinteistön osaa liiketoimintakauppa muuttuu kiinteistönkaupaksi, jonka menettelyä sääntelee maakaari.¹¹⁸ Maakaarella on pakottavasti säädetty kiinteistön kauppa määrämuotoiseksi, jolloin kauppa on pätevä siltä osin ainoastaan ankarien muotovaatimusten täytyessä.¹¹⁹ Lain 2:1:n mukaan kiinteistön kauppa voidaan tehdä osapuolia sitovasti ainoastaan kaupanvahvistajan vahvistamalla kirjallisella kauppakirjalla.¹²⁰

Kiinteistön kauppa kuuluu varallisuus oikeudellisten oikeustoimien piiriin, jolloin kiinteistön kauppaan sopimuksena sovelletaan oikeustoimilain sopimusoikeudellisia säännöksiä, sillä rajoituksella, että varsinaiset määrämuotoisen sopimuksen tekemiseen

¹¹⁴ Karsio ym. 2012, 13, 15 – 16.

¹¹⁵ Immonen 2014, 52.

¹¹⁶ Norros 2012, 218, 241, 244.

¹¹⁷ Ks. tarkemmin tutkimuksen luku 2.1.1 Omistuskauppa.

¹¹⁸ Immonen 2014, 28.

¹¹⁹ Muotosäännösten tarkoituksena on vähentää epävarmuutta omistussuhteissa ja sitä kautta selkiyttää niitä. Osapuolten oikeuksia ja velvollisuuksia koskevien säännösten tarkoitus on turvata sopijapuolten asemaa kaupankäynnissä. Ks. tarkemmin HE 120/1994.

¹²⁰ Maakaaren 2:1.2:n mukaan myös sähköinen kauppa 5:3:n mukaisessa kaupankäyntijärjestelmässä täyttää vaaditut muotovaatimukset.

sovellettavat säännökset löytyvät maakaaresta. Kiinteistön kaupan ollessa oikeustoimilain mukainen sopimus, pätee siihen niin ikään yleinen sopimusoikeudellinen periaate sopimusvapaudesta, joka on huomioitu myös MK 2:9.1:ssa tietyin rajoituksin. Lähtökohtaisesti myyjä ja ostaja voivat täten vapaasti sopia kiinteistön kaupasta, kunhan sopimus on ensinnäkin määrämuotoisesti laadittu ja sisältää laissa säädetyn vähimmäissisällön ja siinä on huomioitu muut sopimusvapauden rajoitteet. Määrämuotovaatimuksen lisäksi sopimusvapautta rajoittaa sopimusvapautta koskevan normin ehdot ostajan oikeuksien rajoittamiselle, MK 2:11:ssa säädetty normi pätemättömistä ehdoista ja mahdollisesti muussa lainsäädännössä säädettyt rajoitteet.¹²¹

Liiketoimintakaupan verokohteluun pätee pääosin samat säännökset ja periaatteet kuin EVL:n alaiseen osake- tai yhtiöosuusien luovutukseen. Liiketoimintakaupassa kaupan kohteena aiemmin selostetun mukaisesti on yrityksen koko liiketoiminta tai sen liiketoimintakokonaisuus eli varat ja velat, joiden myynti realisoi luovutusvoittoverotuksen. Myös liiketoimintakaupan osalta on täten suoritettava tulolähdejako sovellettavan verolain selvittämiseksi. Elinkeinotoiminnan alainen omaisuus ja liiketoiminta verotetaan elinkeinoverolakia soveltaen ja elinkeinotoiminnan ulkopuolinen omaisuus ja liiketoiminta niin ikään tuloverolakia soveltaen.¹²²

2.3.2 Tuloverotus

Liiketoimintakauppaan soveltuvat normaalit yrityksen omaisuuden myyntiä koskevat vero-oikeuden lainalaisuudet huolimatta siitä, onko kyseessä sukupolvenvaihdosluovutus vai luovutus ulkopuoliselle taholle. Liiketoimintakaupassa yhtiö saa omaisuutensa myynnistä EVL 4 – 5 § mukaisia tuloja, joista sen on maksettava veroa yleisten tuloveroa koskevien periaatteiden mukaisesti, oli kyseessä sitten osakeyhtiö tai yksityinen liikeyrityksen harjoittaja. Siltä osin kun osakeyhtiön liiketoimintakaupassa myytävään omaisuuteen kuuluu käyttöomaisuusosakkeita, sovelletaan säädettyjen edellytysten täytyessä EVL 6 ja 6 b §:n säännöksiä verovapaista käyttöomaisuusosakkeiden¹²³ luovuttamisesta. Koska substanssikauppaan soveltuu elinkeinoverolain normaalit säännökset tulon veronalaisuudesta, on vastaavasti muiden kuin verovapaisten käyttöomaisuusosakkeiden hankintameno ja tappio vähennyskelpoista EVL 7-8 §:ssä säädetyllä tavalla.¹²⁴

Substanssikaupassa myytävään liiketoimintaan sisältyy usein eri omaisuuseriä, mm. vaihto-omaisuutta, käyttöomaisuutta ja mahdollisesti myös velkoja. Menetelmällisesti

¹²¹ Tepora – Kartio – Koulumäki – Lindfors 2010, 72 – 73.

¹²² Juusela – Tuominen 2018, kohta: liiketoimintakauppa, veronalainen luovutus.

¹²³ Ks. Verovapaisten käyttöomaisuusosakkeiden luovuttamisesta luvusta 2.3.

¹²⁴ Verohallinnon ohje A125/200/2017, luvut 3.5 ja 4.1.

näistä omaisuuseristä maksetaan kokonaishinta, joka muodostaa luovutushinnan. Verotuksellisesti luovutuksesta saatua vastiketta käsitellään omaisuuseräkohtaisesti, jolloin kokonaishinta jaetaan jokaiselle omaisuuserälle kauppakirjassa olevan yksilöinnin, osapuolten välisen muun sopimuksen tai viime kädessä verotuksessa verotusarvojen suhteessa. Näiden jako-osuuksien perusteella yritys tekee hankintamenon vähennykset verotuksessaan menon jaksottamista koskevien EVL 1 – 3 luvun säännösten mukaisesti, pääsääntöisesti sinä verovuonna, jona omaisuus on luovutettu. Käyttöomaisuus muodostaa tästä poikkeuksen. EVL 30 §:n nojalla käyttöomaisuuteen sovelletaan epäsuoraa tuloutusta, jossa myyntihinta kuitataan menojäännöksestä. Vain poistamatonta hankintamenojäännöstä ylittävä osa kauppahinnasta on veronalaista tuloa. Siltä osin kun lunastushinta sisältää vastikkeen liikearvolle, jota ei ole yhtiön omaisuutena huomioitu, tuloutuu koko liikearvo-osuus veronalaisena.¹²⁵ Tästä tulosta osakeyhtiöt maksavat tämän hetkisen yhteisöverokannan mukaan veroa 20 %.¹²⁶

Muiden yhtiömuotojen liiketoimintakauppaan liittyy eräitä erityispiirteitä. Henkilöyhtiöiden tai yksityisliikkeiden tekemän liiketoimintakaupan verokohtelu eroaa merkittävästi edellä selostetusta osakeyhtiöiden liiketoimintakaupasta, sillä henkilöyhtiöt ja yksityisliikkeet eivät ole omistajistaan erillisiä verovelvollisia. Tulon veronalaisuuden ja hankintamenon vähentämisen osalta noudatetaan näiden yhtiömuotojen osalta osakeyhtiöitä vastaavia elinkeinoverolain säännöksiä. Ainoastaan käyttöomaisuuteen sisältyvien osakkeiden luovutusvoiton verovapautta koskeva EVL 6 ja 6 b § eivät sovellu. Näiltä osin liiketoimintakauppa on pitkälti osakeyhtiöitä vastaava liiketoimi. Merkittävin ero syntyy kun veronalaisen tulon verottaminen on käsillä. Henkilöyhtiöiden ja yksityisliikkeiden tulo verotetaan yhtiön omistajien verotuksessa, jolloin verorasite kohdentuu yhtiön sijasta yhtiömiehiin. Tulo jaetaan TVL 38, 40 ja 61 – 62 §:ssä säädetysti pääomatulo- ja ansiotulo-osuuteen, jotka verotetaan kutakin tulolajia koskevien verotussäännösten mukaisesti.¹²⁷

Henkilöyhtiöiden yhtiömiehet eivät laissa määrätyistä tulo-osuuksista johtuen voi juuri vaikuttaa liiketoimintakaupasta saadun voiton verorasitukseen, eikä siihen kohdistu myöskään erityisiä verovapaiden luovutusvoittojen kaltaisia verohelpotuksia. Pääsääntöisesti tulo verotetaan sinä verovuonna, jona se on syntynyt. Sen vuoden verokustannukset voivat tämän myötä nousta suureksi, mikäli liiketoiminta on tuottanut merkittävät luovutusvoitot. Tuloverolakiin on kuitenkin otettu erityissäännökset toiminnan lopettamisen yhteydessä tehtävästä tulontasauksesta, jolla voidaan 128.1 §:n edellytykset

¹²⁵ Ossa 2006, 197 – 198.

¹²⁶ Osakeyhtiöiden substanssikaupoissa luovutusvoittoa voi kohdata kaksinkertainen verotus. Saadusta voitosta yhtiö maksaa ensin itse yhteisöveron, jonka jälkeen voitto voidaan jakaa yhtiön omistajille osinkona. Tällöin omistajat joutuvat osinkoverovelvollisiksi, ja joutuvat mahdollisesti maksamaan osingonjakamista koskevien verosäännösten mukaan veroa yhtiöltään saamistaan tuloista. ks. tarkemmin Ossa 2006, 201.

¹²⁷ Immonen – Lindgren 2013, 75 – 76.

täyttävissä tilanteissa tasata liiketoimintakaupasta johtuvaa verorasitusta useammalle vuodelle. Tulontasauksen osalta on huomioitava, ettei sitä voida soveltaa verorasituksen tasaamiseen, mikäli liiketoimintakaupan yhteydessä ei lopeteta yrityksen toimintaa.¹²⁸

Yksityisliikkeen eli yksityisen elinkeino- tai ammatinharjoittajan myydessä oman liiketoimintansa liittyy transaktioon vielä eräitä henkilöyhtiöistä poikkeavia tekijöitä. Yksityisliikkeen liiketoimintakaupassa kaupan kohde voi olla koko liiketoiminta tai se voidaan määritellä niin, että osa omaisuudesta, esim. kiinteistö, jätetään kaupan ulkopuolelle. Tällöin kyseessä on yksityisotto, jossa omaisuus siirtyy henkilökohtaiseen tulonlähteeseen, ja näin ollen verotettavaksi tuloverolain¹²⁹ nojalla. Elinkeinoharjoittajalle liiketoimintakauppa on yrityksen viimeinen liiketapahtuma, johon yritys purkautuu. Tällöin elinkeinoharjoittajalle tuloutuu veronalaista tuloa yrityksen voiton lisäksi luovutuslaskennasta ja aikaisempien vuosien verotuksen varauksista, hankintamenojen vähentämisen jälkeen. Jäljelle jäävä elinkeinotoiminnan tulo jaetaan henkilöyhtiöiden tapaan elinkeinoharjoittajan kaupantekovuoden verotuksessa ansio- ja pääomatuloon TVL 38 §:n mukaisella tavalla. Elinkeinoharjoittaja voi 1 momentin mukaan sopia myös lähtökohdista 20 %:n pääomatulo-osuutta pienemmän pääomatulo-osuuden, jolloin vastaavasti ansiotulo-osuus muodostuu suuremmaksi. Tähän lopettamisen yhteydessä syntyneeseen ansiotuloon voidaan edellytysten täytyessä soveltaa TVL 128 §:n tulontasausta estämään ansiotuloveroprosentin nouseminen ylikorkeaksi yksittäisen kertaluonteisen tulon perusteella. Tulontasausmenettely ei ole verohallinnon automaattisesti suorittama menettely, vaan verovelvollisen on sitä itse vaadittava.¹³⁰

Ostajan tuloverotukseen liiketoimintakauppa vaikuttaa hankintamenojen osalta. Ostajan voi verotuksessaan vähentää EVL 7- 8 § vähennyskelpoisiin menoihin kuuluvien hankintojen hankintamenot. Kunkin omaisuuserän hankintameno määräytyy myyjän hankintamenoja vastaavasti kauppahinnan jakamisen myötä. Joissakin tilanteissa poistopohja saattaa ostajalla olla käyvän arvon mukaista vastiketta pienempi, jolloin ostajana toimiva yritys saa tehdä normaalia suurempia poistoja. Tällöin liiketoimintakauppa voi olla omistuskauppaa houkuttelevampi vaihtoehto.¹³¹

2.3.3 Varainsiirto- ja arvonalisäverotus

Liiketoimintakaupassa luovutuksensaajaa kohtaa varainsiirtoverotus siltä osin kun hankittuun liiketoimintaan kuuluu kiinteistöjä tai arvopapereita. Kiinteistöjen ja arvopapereiden vastiketta vastaan tapahtuvista omistusoikeuden luovutuksista on luovutuksensaaja

¹²⁸ Ossa 2011, 1528.

¹²⁹ Yksityiskäyttöön otetun liikeomaisuuden edelleen luovutus verotetaan kuitenkin EVL:n säännöksiä soveltaen.

¹³⁰ Verohallinnon ohje A125/200/2017, luku 4.2.1 ja 4.2.2.

¹³¹ Juusela – Tuominen 2018, luku ostajan verokohtelu ja kaupan rahoittaminen.

velvollinen maksamaan veroa VSVL 4 ja 15 §:ssä säädettyllä tavalla. Itsenäisestä kiinteistöstä ja siihen VSVL 5 §:n mukaan rinnastettavista luovutuksista on pääsääntöisesti suoritettava veroa 4 % maksetun vastikkeen arvosta, jonka jälkeen ostaja voi hakea saadulle kiinteistölle lainhuutoa. Mikäli kiinteistölle ei ole aiempien luovutusten osalta haettu lainhuutoa, joutuu ostaja maksamaan VSVL 9 §:n mukaan korotettua varainsiirtoveroa viivästyskorotuksineen jokaisen aiemman luovutuksen osalta.¹³²

Mikäli omistajanvaihdoksen yhteydessä perustetaan uusi yhtiö, johon omaisuutta siirretään apporttina, on kiinteistöjen varainsiirtoverotuksen osalta otettava huomioon VSVL 4.4 §. Sen nojalla osake- tai henkilöyhtiöön suoritettua apporttiomaisuuden luovuttamisen vastineeksi saadusta yhtiöosuudesta tai osakkeista on suoritettava varainsiirtovero.¹³³

VSVL 17 §:ssä määriteltyjä arvopapereita kohtaa kiinteistöihin sovellettavaa varainsiirtoverokantaa pienempi verokanta. Asunto- ja kiinteistöosakeyhtiöiden sekä pääasiallisesti kiinteistön hallintaa harjoittavien osakeyhtiöiden osakkeisiin kohdistuu VSVL 20 §:n nojalla lähtökohtaisesti 2 %:n¹³⁴ ja muihin arvopapereihin kuten osakeyhtiön osakkeisiin ja henkilöyhtiöiden yhtiöosuuksiin, 1,6 %:n varainsiirtovero. Kummassakin tapauksessa vero perusteena on kauppahinta tai muu maksettu vastike.¹³⁵

Varainsiirtoverotus kohdistuu kiinteistöjen ja arvopapereiden vastikkeellisiin luovutuksiin, jolloin osakkeiden, osuuksien tai kiinteistöjen siirtyminen jatkajalle vastikkeetomasti eli perintönä, testamenttisaantona tai lahjana, ei lähtökohtaisesti aktualisoi varainsiirtoverotusta. Poikkeuksen varainsiirtoverottomuuteen tekevät perinnönjakotilanteet, joissa jatkaja maksaa kuolinpesän ulkopuolisilla varoilla muille perillisille rahallista vastiketta oman saantonsa vastineeksi. Tällöin varainsiirtoverotus kohdistuu jatkajan maksettuaan vastikkeeseen.¹³⁶

Arvonlisäverotuksen osalta menettelyn kohdetaho on eri verrattuna varainsiirtoverotukseen. Arvonlisäverotus ei koske lainkaan luovutuksensaajaa, sillä vuoden 2005 voimaan tulleen arvonlisäverolain muutoksen myötä liiketoimintakauppaan ei kohdistu arvonlisäverovelvollisuutta. AVL 19 a §:ssä on säädetty liiketoimintakaupan yhteydessä tapahtuva tavaroiden ja palvelujen luovuttaminen lainkohdan edellytysten täytyessä arvonlisäverollisen myynnin ulkopuolelle. Luovutuksensaaja saa luovuttajaa vastaavat oikeudet ja velvollisuudet siirrettyyn omaisuuteen mm. omaisuuden omaa käyttöä koskien, mutta luovutuksensaaja ei maksa saadusta omaisuudesta veroa, eikä ole kohdeomaisuuden osalta oikeutettu arvonlisäverovähennyksiin. Liikkeenluovuttajalla puolestaan on arvonlisäverotuksen osalta oikeus vähentää hankintoihin sisältyvä arvonli-

¹³² Verohallinnon ohje VH/558/00.01.00/2019, luku 1.1.

¹³³ HE 121 / 1996, 17.

¹³⁴ Ennen 1.3.2013 luovutetuista asunto- ja kiinteistöosakeyhtiöiden osakkeista maksettava vero on 1,6 %.

¹³⁵ Verohallinnon ohje VH/558/00.01.00/2019, luvut 2.1 – 2.3.

¹³⁶ HE 121/1996, 16 – 17.

sävero omassa verotuksessaan. Tämä poikkeussäännös arvonlisäverovelvollisuuden soveltuu vain niihin omaisuuden luovutuksiin, jossa omaisuus tulee käytettäväksi vähennyskelpoiseen käyttöön eli yritystoimintaan. Osittain vähennyskelpoiseen käyttöön tulevan omaisuuden osalta verovapaus koskee ainoastaan vähennyskelpoisessa käytössä oleva omaisuutta. Muussa tapauksessa luovutus on normaali veronalainen luovutus, josta on suoritettava arvonlisävero.¹³⁷

Pakottavaksi säädetty liikkeen luovutuksia koskeva AVL 19 § tulee sovellettavaksi poikkeuksetta, kun lainkohdan edellytykset täyttyvät. Tästä seuraa, ettei luovutuksen-saaja voi valita toisenlaista menettelytapaa.¹³⁸

2.4 Lahjanluontoinen kauppa

2.4.1 Yrityskauppa käypää arvoa alempaan hintaan

Omistajanvaihdos voidaan toteuttaa lahjanluonteisena kauppana. Se merkitsee alihintaista luovutusta, jossa kaupan kohteesta maksettava hinta on alle sen markkinaehtoisesti määräytyvän käyvän arvon. Nimensä mukaisesti siinä yhdistyvät kauppa ja lahja, jolloin se koostuu vastikkeellisesta ja vastikkeettomasta osasta. Lahjanluonteisessa kaupassa ei menetelmällisesti ole sinänsä mitään erikoista, sillä kaupan osapuolet voivat luonnollisesti sopimusvapauden periaatteen myötä sopia keskenään mm. vastikkeen määrästä, ja tehdä vapaasti alihintaisia luovutuksia, mutta se voi johtaa vastikkeen ja käyvän arvon eron verottamiseen lahjana.¹³⁹

Suurin merkitys alihintaisilla luovutuksilla onkin nimenomaan vero-oikeudellisessa mielessä, jonka myötä lahjanluonteisen kaupan määritelmä löytyy lahjaverotusta sääntelevästä perintö- ja lahjaverolaista. Lain 18.3 §:ssä on säädetty yleisesti kaikkia lahjanluonteisia kauppia koskeva ¾-sääntö, jonka mukaan maksetun vastikkeen ollessa alle 75 % käyvästä arvosta, on erotus tosiasiallisesti lahja.¹⁴⁰ Erityisesti perheyriityksen omistajanvaihdoksia silmällä pitäen, muodostuu tärkeäksi lahjanluonteisia kauppia koskevaksi normiksi PerVL 55.5 §, jossa on säädetty poikkeus lahjanluonteisia kauppia koskevasta yleissäännöstä. Säännöksen mukaan vastikkeen ollessa alle 50 % käyvästä arvosta yri-

¹³⁷ HE 35/2005, 5 – 7.

¹³⁸ Verohallinnon ohje 1281/40/2005.

¹³⁹ Alihintaisella luovutuksella luopujan jälkeläiselle tai tämän puolisolle siirretty yritysomaisuus voi aktualisoida luovutuksen kohtelun PK 7:3.3:ssa säädettyä suosiolahjana silloin kun yritystoiminta luovutetaan vain yhdelle jälkeläisistä. Ks. tarkemmin tämän tutkielman luku 2.2.1; Aarnio – Kangas 2009, 848, 851 – 853.

¹⁴⁰ Immonen – Lindgren 2013, 189.

tystä myytäessä, on kyseessä erotuksen osalta lahja. Ne alihintaiset luovutukset, jotka eivät täytä PerVL 55.5 §:n edellytyksiä, käsitellään siten yleissäännöstä noudattaen. Näiden säännösten nojalla voidaan todeta alihintaisen luovutuksen muuttuvan lahjanluonteiseksi eräiden sukupolvenvaihdosluovutusten osalta vain silloin, kun vastike on alle puolet käyvästä arvosta. Muussa tapauksessa on kyse tavallisesta vastikkeellisesta, joskin alihintaisesta luovutuksesta, jossa alihintaisuus ei realisoitu lahjaksi.¹⁴¹

Aiemmin todettiin lahjanluontoisen kaupan olevan nimensä mukaisesti lahjan ja kaupan yhdistelmä, jota voi vastikkeen määrästä riippuen kohdata sekä tulo- että lahjaverotus. Tällöin oikeustoimesta aiheutuu verokustannuksia kummallekin osapuolelle, sekä luovutuksenantajalle että -saajalle.¹⁴² Käypää arvoa alempi vastike vähentää omistajanvaihdoksen rahoitustarvetta, joten rahoituksen näkökulmasta lahjanluontoinen kauppa on edullisempi ratkaisu kuin edellä esitelty täyttä vastiketta vastaan tehtävä omistuskauppa.

Lahjanluontoisia kauppoja koskien tärkeimmät vero-oikeudelliset säännökset löytyvät perintö- ja lahjaverolaista, jossa määritellään muun muassa, milloin alihintaisuudesta aiheutuu lahjaverovelvollisuus ja sen mahdollinen huojentaminen, sekä tuloverolaista, joka määrittää miten vastikkeellista osaa kohdellaan tuloverotuksen osalta.¹⁴³

2.4.2 Tuloveronalainen saanto ja tuloveron huojennus

Kun kyse on PerVL 18.3 §:n mukaisesta lahjanluonteisesta kaupasta, jakautuu se vastikkeelliseen ja vastikkeettomaan saantoon maksetun hinnan ja käyvän arvon suhteessa. Vastikkeellinen osa on normaali tuloveronalainen saanto, jonka hankintameno määräytyy vastikkeellisen saannon suhteellisen osuuden perusteella koko hankintamenosta. Niissä tapauksissa, joissa vastike ylittää PerVL 18.3 §:ssä säädetyn rajan, muodostaa alihintainen luovutus vain vastikkeellisen osan, jonka hankintameno tällöin vastaa lähtökohtaisesti luovutushintaa. Hankintamenon määrittämisen jälkeen se vähennetään saadusta vastikkeesta luovutusvoiton / -tappion selvittämiseksi. Pääsääntöisesti vastikkeellinen osa tulee verotettavaksi TVL:n nojalla, paitsi kun luovutetaan koko yksityisliike tai ammatinharjoittajan liiketoiminta. Tällöin on kyseessä EVL:n alainen saanto, jonka hankintameno määräytyy EVL 15§:n nojalla¹⁴⁴

Vastikkeellisesta osasta saadun luovutusvoiton tai -tappion verokohtelu vastaa edellä selostetun omistuskaupan verokohtelua. Lahjanluontoisen kaupan vastikkeellinen osa verotetaan tuloverotuksen osalta kuten mikä tahansa muu vastikkeellinen luovutus. Näin ollen luovutusvoittoon sovelletaan TVL 45 – 46 § luovutusvoiton veronalaisuudesta ja

¹⁴¹ Juusela – Tuominen 2018, Luku Yrityskauppa - alihintainen luovutus ½-säännön mukaan.

¹⁴² Engblom – Lakari 2016, 51.

¹⁴³ Immonen – Lindgren 2013, 190, 192.

¹⁴⁴ Immonen – Lindgren 2013, 191 – 192; HE 96/2004, 3 – 4.

sen laskemisesta sekä luovutustappioihin TVL 50 §. Poikkeuksen lähtökohtaiseen veronalaisuuteen muodostavat eräät sukupolvenvaihdostilanteet. Sukupolvenvaihdoksissa syntyneisiin luovutusvoittoihin voidaan lain säättämien edellytysten täyttyessä soveltaa tuloverolain verovapaita luovutuksia ja verohuojennusten menettämistä koskevaa 48 §:n säännöstä, kuten omistuskaupan yhteydessä luvussa 2.2.2. esiteltiin.¹⁴⁵

Alihintainen luovutus voidaan eri syistä tehdä myös luovutuksensaajan omistamalle yhtiölle, jolloin luovuttajaan itseän ei suoranaisesti kohdistu tuloveroseuraamuksia. Tällöin ei siten vastavuoroisesti ole mahdollisuutta soveltaa lainkaan TVL 48 §:n säännöstä. Alihintaisia luovutuksia yhtiölle ei oikeuskäytännön mukaan pidetä lahjan ja kaupan yhdistelmänä, vaan korkein hallinto-oikeus on ratkaisussaan 2009:66 todennut käypää arvoa alittavien luovutusten rinnastuvan apporttisijoituksiin, joiden hankintameno määritetään kuitenkin käyvän arvon perusteella alihintaisuudesta huolimatta. Osakeyhtiöiden verotuksessa alihintainen luovutus rinnastetaan siten pääomasijoitukseen¹⁴⁶. Tällä ratkaisullaan korkein hallinto-oikeus linjaa käyvän arvon periaatteen soveltumisen siten myös alihintaisten luovutusten luovutusvoittoverotuksessa huolimatta liiketaloudellisista tai sukupolvenvaihdosten edistämistä koskevista perusteista.

2.4.3 Lahjaveronalainen saanto ja lahjaveron huojennus

Lahjanluonteisen kaupan vastikkeetonta osaa voi vastikkeen määrästä riippuen kohdata myös lahjaverotus. Tällainen tilanne on käsillä, kun vastikkeen määrän ja käyvän arvon¹⁴⁷ erotus ylittää laissa säädettyt verottomuuden rajat.

Yleisesti alihintaisia luovutuksia koskevan PerVL 18.3 §:n nojalla lahjanluontoisen kaupan vastikkeeton osa katsotaan lahjaveronlaiseksi saannoksi. Lahjaveronalainen saanto muodostuu niissä tilanteissa, joissa maksettu vastike on alle 75 % omaisuuden käyvästä arvosta.¹⁴⁸ Tällaista saantoa kohdellaan verotuksessa kuten tavallista lahjaa. Tämän seurauksena saajan on pääsääntöisesti suoritettava lahjaveroa PerVL 19 §:ssä säädetyn asteikon mukaisesti käyvän arvon ja vastikkeen välisen erotuksen määrästä.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Verohallinnon ohje A192/200/2016, luvut 2.1 ja 2.4.

¹⁴⁶ Ossa 2014, 301 – 305.

¹⁴⁷ Alihintaisten luovutusten lahjaverotusta tarkastellessa käypänä arvona pidetään normaalia lahjaa tai perintöä vastaavaa, osapuolista riippumatonta arvoa verovelvollisuuden alkamishetkellä, jonka määrittämiseksi voidaan käyttää useita arvotusmenetelmiä. Ks tarkemmin: Verohallinnon ohje A121/200/2018.

¹⁴⁸ Lahjanverotuksen raja perintö- ja lahjaverolakia säädettäessä vuonna 1921 oli puolet käyvästä arvosta. Tällöin vanhemmat luonnollisesti käyttivät hyväkseen verovapautta siirtäen alihintaisella luovutuksella suuria varallisuuksiaan lapsilleen. Nykyinen ¾ -sääntö säädettiin lain uudistamisen yhteydessä 1940 valtion verotulojen takaamiseksi. Alkuperäisen säännön myötä valtio menetti merkittävästi verotuloja, joka nähtiin epäkohtana. Ks. HE 59/1940.

¹⁴⁹ Verohallinnon ohje A56/200/2017, luku 2.4.2.

Vastikkeettoman osan verotukseen liittyy sukupolvenvaihdosten osalta erityissäännöksensä. Sukupolvenvaihdoksina toteuttaviin lahjanluonteisiin luovutuksiin on lahjaveron osalta mahdollista hyödyntää PerVL 55 – 57 §:n sukupolvenvaihdoshuojennuksia. Sukupolvenvaihdosten helpottamiseksi erityisesti jatkajan näkökulmasta, on PerVL 55.5:ssa säädetty täysi lahjaverovapaus niitä alihintaisia sukupolvenvaihdoksia koskien, joissa vastikkeena maksetaan yli puolet yrityksen tai sen osan käyvästä arvosta.¹⁵⁰ Vastikkeen määrää koskevan ehdon lisäksi myös PerVL 55.1:ssa säädettyjen edellytysten tulee täyttyä, jotta lahjanluontoisen kaupan lahjaveronalaisen saannon lahjaveron voidaan jättää kokonaan maksuunpanematta.¹⁵¹ Huojennukset voidaan kuitenkin eräiden jatko-toimenpiteiden myötä menettää PerVL 55.6:ssa ja 56.4:ssa säädetyn mukaisesti.

¹⁵⁰ HE 174/1994.

¹⁵¹ Verohallinnon ohje A56/200/2017, luvut 2.4.1 ja 2.5.

3 VASTIKKEETTOMAT JA MUUT OMISTUSJÄRJESTELYT

3.1 Yritystoiminnan luovuttaminen lahjana tai perintönä

Täysin vastikkeettomia luovutustapoja on kaksi. Niistä toinen tapahtuu luopujan eläessä, eli lahjana ja toinen tulee kyseeseen luopujan kuoleman jälkeen, perintönä. Vastikkeettomissa luovutusmuodoissa jatkaja ei maksa luopujalle vastiketta saamastaan yritys-omaisuudesta tai yrityksestä, joten se on verrattain edullinen tapa toteuttaa omistajanvaihdos. Omistajanvaihdoksen toteuttaminen vastikkeettomasti ei kuitenkaan merkitse, että prosessi olisi mahdollista toteuttaa täysin kuluitta. Perintö ja lahja aktualisoivat mm. perintö- tai lahjaverotuksen, joka realisoituu luovutuksensaajan maksettavaksi. Näin ollen rahoituksen näkökulmasta nämä ovat edullisia ratkaisuja, rahoitustarpeen kohdistuessa lähtökohtaisesti vain perintö- ja lahjaveron aiheuttamiin kustannuksiin, eivätkä siten välttämättä aiheuta rahoituksellisesti suuria kuluja. Tämän vuoksi vastikkeettomat luovutukset käydään läpi tässä tutkimuksessa vain pintapuolisesti. Huomioon on kuitenkin otettava, että yrityksen arvosta riippuen perintö- ja lahjaveronkin aiheuttamat kustannukset voivat nousta sellaisiksi, että myös lahjan tai perinnön osalta joudutaan turvautumaan ulkoiseen rahoitukseen.¹⁵²

3.1.1 Lahjan ja perinnön yksityisoikeudellinen sääntely

Lahja on yksipuolinen oikeustoimi¹⁵³, jossa on kyse varallisuus oikeudellisen omistusoikeuden siirtymisestä lahjoittajalta lahjansaajalle vastikkeetta.¹⁵⁴ Myös perheyriksen omistajanvaihdos voidaan toteuttaa antamalla yhtiön osakkeet tai osuudet vastikkeettomasti luopujalta jatkajalle¹⁵⁵. Kun lahjoitus tehdään luopujan rintaperilliselle, on lahjan

¹⁵² Verohallinnon ohje A57/200/2017 luvut 1 – 2; Verohallinnon ohje A56/200/2017 luku 3

¹⁵³ Lahjanantaja voi näin ollen vapaasti päättää lahjoituksen kohteesta ja mahdollisista siihen liittyvistä ehdoista. Lahjanantaja voi esimerkiksi kirjata lahjakirjaan ehdon, jolla lahjoitettu omaisuus rajautuu avio- liitossa avio-oikeuden alaisen omaisuuden ulkopuolelle. Tämä rajaus voi olla erittäin tärkeä etenkin tilanteissa, joissa aviopuoliso ei ole yrityksen toiminnassa mukana, eikä yrityksen varoja halua siirtyvän puolisolle tai jopa hänen suvulleen. Lahjakirja on tällöin tehtävä AL 66 §:n mukaisesti kirjallisesti ja kahden esteettömän henkilön todistamana. Muussa tapauksessa lahjakirja ei ole pätevä, eikä omaisuus rajaudu lahjoittajan tarkoittamalla tavalla AL 35 §:ssä säädetyn avio-oikeuden ulkopuolelle.

¹⁵⁴ Ossa 2014, 189; Hemmo – Hoppu 2016, luku 11. Lahja.

¹⁵⁵ Sukupolvenvaihdosluovutusta toteutettaessa lahjana on lahjoittajan oltava oikeustoimikelpoinen. Mikäli luopuja joutuu jostakin syystä edunvalvonnan piiriin, sukupolvenvaihdoksen toteutus lahjana lähtökohtaisesti estyy, sillä edunvalvontajärjestelmässä on päämiehen omaisuuden lahjoittaminen kielletty. Tämän kaltaiseen tilanteeseen voidaan varautua edunvalvontavaltuutuksen avulla. Ennen edunvalvontaan joutumista tehty edunvalvontavaltakirja, joka sisältää yksilöidysti lahjoitustoimea koskevat tekijät, mahdollistaa lahjan antamisen myös edunvalvontaan joutumisen jälkeen. Ks. tarkemmin Kolehmainen 2010, 264 – 279 ja 2010b, 280 – 293.

antamista säätelevien säädösten, kuten lahjanlupauslain lisäksi otettava huomioon myös perhe- ja perintöoikeudelliset lainalaisuudet, tärkeimpänä perintökaaren säännökset: PK 6:1 positiivisesta ennakkoperintöolettamasta, PK 7:1-11 lakiosasta ja PK 7:3.3 suosiolahjasta.¹⁵⁶

Kuten aiemmin todettiin, omistajanvaihdos voi tulla kysymykseen yllättäen yrittäjän kuoleman yhteydessä, eikä siihen tällöin ole voitu varautua. Voi myös olla, ettei prosessiin syystä tai toisesta ole vaan ryhdytty yrittäjän eläessä tai sitä ei ole ehditty viedä loppuun. Tällöin toteutustapaa ei voida enää vapaasti valita, vaan yritysomaisuus siirtyy perintönä normaalin PK 2 – 3 luvussa säädetyn perimysjärjestyksen ja muiden perintöä koskevien säännösten mukaisesti, mikäli testamenttia ei ole tehty. Lahjaa vastaavalla tavalla perinnössä on kyse vastikkeettomasta siirrosta, joka rahoituksen näkökulmasta on jatkajalle edullinen ratkaisu kustannusten kohdistuessa perintöveroon. Liiketoiminnallisesti perintö voi olla ongelmallinen omistajanvaihdostapa.¹⁵⁷

Kuolemantapauksen seurauksena toteutetussa omistajanvaihdoksessa ei ole mahdollista enää suunnitella sen toteuttamista käyttäen optimaalisinta vaihtoehtoa. Lisäksi yritysomaisuuden siirtäminen perimysjärjestyksen ulkopuoliselle henkilölle estyy, ellei tätä tahoa ole erikseen testamentissa mainittu. Pahimmassa tapauksessa yrityksen jatkuvuus voi vaarantua tai jopa estyä, jos yritysvarallisuuden perivät perittävän vanhemmat tai isovanhemmat.¹⁵⁸ Tällaisessa tapauksessa voi käyttökelpoinen keino olla perinnöstä luopuminen PK 17:1 – 3:n mukaisesti. Perinnöstä luopumalla voidaan yritysvarallisuus pätevästi siirtää perivän sukupolven tai useamman yli seuraavalle sukupolvelle etenkin niissä tilanteissa, joissa se lakisääteisen perimysjärjestyksen mukaan siirtyisi taaksepäin. Luopumisella voidaan myös saavuttaa verotuksellisia etuja, ja vähentää siten omistajanvaihdoksesta aiheutuvia kustannuksia.¹⁵⁹

Kaiken kaikkiaan mahdollisuudet hallitun sukupolvenvaihdoksen toteuttamiseen ovat heikot, mikäli luopujan omaisuus jää siirtyväksi vasta perintönä. Tämän vuoksi prosessiin on hyvä ryhtyä ajoissa optimaalisen ja tehokkaan lopputuloksen saavuttamiseksi.

Lahjan tavoin myös perinnön osalta on kiinnitettävä huomioita muutamaan perintö- ja lahjaoikeuden lainalaisuuksiin. Jos yritysvarallisuuden omistaja on kuollessaan naimisissa, eikä avioehto ole, on perinnön osalta otettava huomioon myös avioliittolain 35 §:n säännös avio-oikeudesta toisen puolison omaisuuteen. Tällaisessa tapauksessa ennen perinnönjakoa suoritetaan ositus omaisuuden tasaamiseksi ja puolittamiseksi. Leskeä kohtaa tässä poikkeus, mikäli hän on ns. rikkaampi osapuoli, voi hän kieltäytyä tasingon maksamisesta kuolleen aviopuolison kuolinpesälle. Rahoituksen kannalta merkittäviä

¹⁵⁶ Immonen – Lindgren 2014, 92.

¹⁵⁷ Immonen – Lindgren 2013, 95, 105.

¹⁵⁸ Immonen – Lindgren 2013, 95 – 96.

¹⁵⁹ Kess 2011, 34 – 35.

ovat ne tilanteet, joissa puolisoilla ei ole avioehtoa, ja yritysomaisuuden myötä enemmän omistava osapuoli on kuollut puoliso. Tällöin voi avio-oikeudesta aiheutua merkittäviä riskejä ja haasteita yritystoiminnan kannalta.¹⁶⁰ Yritysvarallisuutta omistettaessa osituksen myötä tapahtuva tasingon maksu voi aiheuttaa merkittäviä taloudellisia rasitteita ja hankaloittaa merkittävästi liiketoiminnan siirtämistä vaarantaen jopa koko yritystoiminnan.¹⁶¹

3.1.2 Perinnön ja lahjan verokohtelu

PerVL 1 §:n yleissäännöksen mukaan vastikkeettomasti tapahtuvasta omistajanvaihdoksesta on suoritettava joko perintö- tai lahjavero, toteutustavasta riippuen. Omistajan kuoleman myötä tapahtuvassa omistajanvaihdoksessa seuraa lähtökohtaisesti perintöverovelvollisuus sille henkilölle, joka yritysvarallisuuden perii. Lakisääteisen perimysjärjestyksen määrätessä perinnön saajat ja verokohtelun, ei verosuunnittelumahdollisuutta juuri ole.¹⁶²

Perintöverotus suoritetaan lähtökohtaisesti PerVL 9 §:ssä säädetysti, omaisuuden verovelvollisuuden alkamishetken käyvän arvon eli markkinaehtoisten luovutushintojen perusteella. Näiden tietojen puuttuessa arvostaminen voidaan tehdä kaavamaisesti tuotto- tai substanssiarvon perusteella tai poikkeuksellisesti jotakin muuta verohallinnon ulkopuolista arvostusmenetelmää käyttäen.¹⁶³

Perinnönjaossa vainajan kuolinhetken omistaman omaisuuden arvoon lisätään PerVL 16 §:ssä säädetty rintaperillisen saama enakkoperinnöksi määrätty lahja ja perinnönjättäjältä enintään kolme vuotta ennen kuolemaa saatu verovapaiden lahjojen ulkopuolinen lahja. Tämän jälkeen omaisuuden arvosta on tehtävä PerVL 9 §:n mukaiset luonnolliset vähennykset ja mahdolliset PerVL 12 §:n mukaiset erityisvähennykset¹⁶⁴. Näiden laskutoimitusten lopputuloksena saadaan se omaisuuden käypäarvo, josta perintöveron määrä lasketaan.¹⁶⁵

¹⁶⁰ Erään perheyriityksen hallintojohtajan mukaan perheoikeudellisen asiat, nimenomaan testamenttien ja avioehtojen osalta nousevat erittäin tärkeäksi etenkin isoissa yrityksissä, joissa voi toimia useampi saman perheen lapsista ja mahdollisesti jopa heidän lapsiaan. Tällaisissa tilanteissa yritysvarallisuuden huomiointi sekä avioehdoissa että testamenteissa on äärimmäisen tärkeää omistuksen jatkuvuuden turvaamiseksi ja erilaisten riskien hallitsemiseksi. Niiden avulla turvataan se, ettei omistus siirry esimerkiksi erilaissa perhesuhteissa perheen ulkopuolisille tahoille, jos perinnönjako tapahtuisi lakisääteisen perimysjärjestyksen mukaan.

¹⁶¹ Kess 2011, 8 – 9.

¹⁶² Kess 2011, 34 – 35.

¹⁶³ Verohallinnon ohje A121/200/2018, 1, 33 – 34.

¹⁶⁴ Puolisovähennys 90 000 € sekä alaikäisyysvähennys 60 000€ suoraan alenevassa polvessa olevalle alaikäiselle perilliselle. PerVL 13 §:n nojalla vähennyksiin oikeutetun alaikäisen lapsen tai puolison jäljellä jäävä perintöosuus on perintöverosta vapaa 20 000 euroon asti.

¹⁶⁵ Hoppu – Hoppu 2011, 408 – 409; perintö- ja lahjaverolaki 378/1940.

Perintönä siirtyvän yritysvarallisuuden verorasitukseen vaikuttaa omaisuuden arvon lisäksi olennaisesti luovutuksensaajan sukulaisuussuhde perinnönjättäjään. PerVL 11 §:ssä säädettyjen perintöveroluokkien mukaisesti lähisukulaisiin sovelletaan huomattavasti pienempiä verokantoja kuin kauempiin sukulaisiin tai kokonaan ulkopuolisiin henkilöihin. Yritysvarallisuuden verokustannukset perinnön osalta voivat näin ollen olla merkittävät, mikäli perijänä on muu taho kuin suoraan ylenevään tai alenevaan polveen kuuluva perillinen.¹⁶⁶ Näiden veroluokkien ja perinnön käyvän arvon perusteella määräytyy maksettavaksi tuleva perintövero, PerVL 14 §:ssä säädetyn perintöveroasteikon mukaisesti.

Lahjan verokohtelu on niin ikään säädetty perintö- ja lahjaverolaissa ja siihen sovelletaan pääsääntöisesti samoja säännöksiä kuin perinnön verokohtelussa. Lähtökohtaisesti lahjansaajan on siten PerVL 1 §:n mukaan suoritettava valtiolle lahjaveroa, olipa kyse sitten rahalahjasta tai irtaimesta omaisuudesta. Tällöin saatua omaisuutta ei veroteta enää tuloverotuksessa.¹⁶⁷ Verotuksessa lahja arvostetaan käypään arvoon samoja menetelmiä käyttäen kuin edellä perinnön arvostamisen yhteydessä.¹⁶⁸ Etenkin suuren yritysvarallisuuden osalta voi lahjoitettavan omaisuuden käypä arvo olla suuri, minkä seurauksena sen lahjoittamisesta seuraavat veroseuraamukset saajasta riippuen voivat muodostua merkittäväksi rasitteeksi. Lahjoittamalla tehtävien omistajanvaihdosluovutusten käypää arvoa voidaan pienentää PerVL 9.3 §:n ja 10 §:n tuotto- ja hallintaoikeuksien tai muun edun pidättämistä koskevia säännöksiä hyväksi käyttämällä. Käyvän arvon alentumisesta seuraa verotusarvon pieneneminen, jolloin myös lahjaan kohdistuvat verokustannukset, ja sitä kautta rahoitustarve pienenevät.¹⁶⁹

Perinnön verokohtelua vastaavalla tavalla saadun omaisuuden käyvästä arvosta maksettava lahjavero määräytyy PerVL 19 a §:ssä säädetyn lahjaveroasteikon ja lahjansaajaan sovellettavan veroluokan mukaisesti. Laissa säädetty edellytykset täyttävään sukupolvenvaihdoslahjoitukseen voidaan soveltaa jäljempänä selostettuja helpotuksia, jolloin vero määräytyy niitä koskevien PerVL 55 – 57 § mukaisesti.

3.1.3 Perintö- ja lahjaveron huojennukset sukupolvenvaihdosluovutuksessa

Lahjana tai perintönä tapahtuviin omistajanvaihdoksiin voidaan tietyin rajoituksin soveltaa vuonna 1979 perintö- ja lahjaverolakiin otettuja sukupolvenvaihdoshuojennuksia, jotka säädettiin yritystoiminnan jatkuvuuden edistämiseksi muutoin kiristyvästä verotuksesta poiketen.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Immonen – Lindgren 2013, 130 – 131.

¹⁶⁷ Puronen 2015, 32 – 33.

¹⁶⁸ Verohallinnon ohje A121/200/2018, 1.

¹⁶⁹ Andersson 2004, 5.

¹⁷⁰ Puronen 2015, 611 – 612.

Perintöä ja lahjaa koskevat huojennuksilla pyritään estämään ongelmat yrityksen jatkuvuudessa sukupolvenvaihdoksen yhteydessä, joita mm. omaisuuden realisointi ja investoinneista luopuminen perintöveron maksamiseksi aiheuttaisi. VATT:n ja Olli Roposen sukupolvenvaihdoksen vaikutusta yritystoimintaan koskeva tutkimus kuitenkin osoittaa, ettei tämä pyrkimys täysin toteudu, sillä hieman yli viidennes joutui rajoittamaan investointejaan sukupolvenvaihdoksen toteuttamiseksi. Lisäksi perintövero voi huojennuksista huolimatta muodostua niin suureksi, ettei verovelvollisella juuri ole muita vaihtoehtoja kuin realisoida omaisuutta veron maksamiseksi, jos lainaa ei ole saatavilla.¹⁷¹

Sukupolvenvaihdosluovutuksiin sovellettavia verohuojennuksia on kaksi: maksuunpanoa koskeva ja maksuaikaa koskeva huojennus, jotka soveltuvat sekä perintöön että lahjaan. PerVL 55 §:n nojalla perintö- tai lahjaveroa lainkohdassa säädettyjen edellytysten täytyessä huojentaa kokonaan vastikkeettomien luovutusten osalta, jättämällä osa maksuunpanematta.¹⁷² Maksuunpanoa koskeva sukupolvenvaihdoshuojennus edellyttää toteutuakseen kultakin lahja- tai perintösaannolta vähintään 10 %:n omistusosuuden¹⁷³ siirtymistä joko suoraan tai välillisesti omistetuissa yhtiössä. Lisäksi perinnön- tai lahjan-saajalle on asetettu TVL:n huojennuksesta poiketen jatkamisvelvollisuus vastikkeettomasti saadussa yrityksessä. Lisäksi suhteellisen osan verosta on oltava vähintään 850 €. ¹⁷⁴

PerVL 55.2 §:ssä on melko vaikeaselkoinen säännös veron huojennuksen laskemis-periaatteista. Huojennuksen perusteena on yritysvarallisuuden arvostaminen käypää arvoa alempaan arvostamisperusteeseen, joka vuonna 2004 säädettiin 40 %:iin varallisuusverotusarvosta, ja sittemmin vuonna 2005 varallisuusverolain kumoamisen myötä nykyiseen 40 %:iin¹⁷⁵ ArvostamisL 4 – 5 §:ssä ja 3 – 4 luvuissa säädettyjen perusteiden mukaisesta määrästä, eli käytännössä nettovarallisuuden arvosta. PerVL 55.3 §:n nojalla

¹⁷¹ HE 104/2000; Ropponen 2013, 12.

¹⁷² Verohallinnon ohje A125/200/2017, luku 2.5.6.3 ja luku 2.5.6.7; HE 104/2000.

¹⁷³ KHO:n ratkaisussaan 1993:4934 tekemän linjauksen mukaan PerVL 55 §:n omistusosuutta koskeva edellytys on saantokohtainen, jolloin puolisoiden tekemissä lahjoituksissa on kussakin erikseen täytyttävä 10 %:n vaatimus, jotta lahjoitukseen voidaan muiden edellytysten täytyessä soveltaa sukupolvenvaihdoshuojennuksia.

¹⁷⁴ Verohallinnon ohje A125/200/2017, luku 2.5.6.3; luku 2.5.4; HE 104/2000.

¹⁷⁵ Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelmassa perheyrittäjyyden ja sukupolvenvaihdosten edistäminen oli laajasti esillä. Hallitus esitti vuonna 2008 (HE 53/2008) 40 %:n arvotusperustan laskemista 20 %:iin, joka lisäisi huojennusetua ja parantaisi huojennusten tarkoitusta sekä tuottaisi suotuisia vaikutuksia niin yritykselle itselleen että yrittäjän kotitaloudelle. Toinen esillä ollut vaihtoehto oli luopuminen verosta kokonaan sukupolvenvaihdosten toiminnallisen omaisuuden osalta, mikä tälläkin hetkellä on käytössä monissa muissa maissa. Hallituksen esityksen perusteella ehdotettua lakia perintö- ja lahjaverolain sekä tulo-verolain 47 §:n muuttamisesta ei kuitenkaan hyväksytty. Vaikka yrittäjyyden edistäminen on ollut tämän jälkeenkin useasti esillä, ei huojennuksen arvostamisperusteisiin ole tehty muutoksia verorasitusta alentavaan suuntaan. Kuten Valtiovarainvaliokunta mietinnössään (VaVM 46/2014) toteaa, viimeaikaiset perintö- ja lahjaverolain muutokset ovat olleet lähinnä veron kiristystoimia. Esimerkiksi perintö- ja lahjaverosteikkoihin lisätty veroporras yli 1 000 000 euron perintöjä ja lahjoja koskien on vain lisännyt verorasitusta entisestään rajan ylittävissä sukupolvenvaihdostilanteissa.

nettovarallisuuteen kuulumattomat varallisuuserät arvostetaan pääsääntöisesti 40 %:iin varallisuuden käyvästä arvosta.¹⁷⁶

Kuten edellä mainittiin, toinen sukupolvenvaihdosluovutuksissa käytettävä verohuojennus on PerVL 56 §:ssä säädetty maksuaikaa koskeva huojennus. Se merkitsee määrätyn veron maksuajan pidentämistä ja verorasituksen jakamista 10 vuoden ajalle. Kumpaakin huojennusta voidaan siis verovelvollisen pyynnöstä soveltaa samanaikaisesti. Edellytykset maksuaikahuojennuksen soveltamiselle ovat saannon kohteen ja jatkamisvelvollisuuden osalta maksuunpanohuojennusta vastaavat. Veron määrää koskeva edellytys on maksuajan osalta säädetty edellistä huojennusta korkeammaksi. Maksuaikaa voidaan pidentää, sellaisten saantojen osalta, joiden lahja- tai perintövero on määrältään vähintään 1700 euroa.¹⁷⁷

Sekä maksuunpanoa että maksuaikaa koskevan huojennuksen osalta on perintö- ja lahjaverolakiin säädetty omat säännöksensä huojennuksen menettämisestä liian aikaisen jatkoluovutuksen seurauksena. PerVL 55.6:ssa on säädetty maksuunpanoa koskevan huojennuksen menettämisestä ja PerVL 56.4:ssa maksuaikaa koskevan huojennuksen menettämisestä.¹⁷⁸

3.2 Muita omistusjärjestelyitä ja valmistelutoimia

Edellä selostettujen tapojen lisäksi omistusmuutoksia voidaan toteuttaa myös muita vaihtoehtoja käyttämällä. Sukupolvenvaihdos on usein laaja ja moniulotteinen prosessi, jossa saatetaan tehdä mm. erilaisia omistus- ja yritysjärjestelyitä ennen varsinaista omistajanvaihdosta. Seuraavia vaihtoehtoja voidaan tehdä yksittäisinä toimina, mutta niitä käytetään usein myös yhdistelmänä edellä mainittujen luovutusten yhteydessä, jotta saavutettaisiin paras mahdollinen lopputulos omien sukupolvenvaihdosta koskevien tavoitteiden kannalta. Näiden erilaisten yhtiöoikeudellisten järjestelyjen käyttäminen myös helpottaa sukupolvenvaihdoksen toteuttamista rahoituksellisesta näkökulmasta, sillä oikein toteutettuna sillä voidaan saavuttaa sekä verotuksellisia että taloudellisia etuja ja lisäksi osa mahdollistaa sukupolvenvaihdoksen kustannusten vierittämisen jatkajan sijasta kohdeyhtiölle. Nämä omistusjärjestelyt ovat erittäin käyttökelpoisia myös ulkopuoliselle toteutettavassa tavallisessa omistajanvaihdoksessa samoista syistä, kun sukupolvenvaihdoksessakin.¹⁷⁹

¹⁷⁶ HE 84/2004; HE 144/2005.

¹⁷⁷ Verohallinnon ohje A125/200/2017, luku 2.5.6.7.

¹⁷⁸ Verohallinnon ohje A56/200/2017, luku 2.5.7; A125/200/2017, luku 2.5.5.6.

¹⁷⁹ Immonen – Lindgren 2013, 213 – 214.

Yhtiömuoto vaikuttaa merkittävästi käytettävissä oleviin yhtiöoikeudellisiin järjestelyihin, ja siihen, onko yhtiö mahdollista sisällyttää järjestelyn rahoittajaksi. Yhtiömuodoista osakeyhtiö on ainoa taho, joka on erillinen oikeushenkilö, jossa omistaja on vain rajoitetusti vastuussa. Kun taas henkilöyhtiöissä yhtiömiehillä on rajoittamaton vastuu yhtiön kaikista velvoitteista, eikä yhtiö näin ollen muodosta erillistä oikeushenkilöä. Onkin todettu osakeyhtiön olevan kannattavin yritysmuoto sukupolvenvaihdoksen näkökulmasta, jolloin henkilöyhtiöiden ja toiminimien on usein järkevää tehdä yritysmuodon muutos.¹⁸⁰

Suppean omistajapiirin omaavissa yhtiöissä, joissa omistajat ovat yksimielisiä omistajanvaihdostavoitteessa, on yritysjärjestelyjen toteuttaminen tehokkaasti jatkajan ja koko omistajanvaihdoksen kannalta tehtävissä helpommin ja vapaammin. Yksimielisessä yhtiössä päätöksenteko helpottuu OYL 5:26 – 29:ien päätöksentekovaatimusten täytyessä varmasti ja lisäksi päätöksissä voidaan esimerkiksi yritysjärjestelyjen osalta poiketa OYL:n asettamista lähtökohdista sopimalla vapaammin järjestelyihin liittyvistä seikoista optimaalisimman tuloksen saavuttamiseksi, ilman että järjestely loukkaa tiukkaa yhdenvertaisuusperiaatetta.

Seuraavaksi esitellään yleisimpien yritysjärjestelyjen, omien osakkeiden hankkimisen, osakeannin, sulautumisen ja jakautumisen toteuttaminen sekä apuyhtiön käyttäminen sukupolvenvaihdoksen osapuolena.

3.2.1 Omien osakkeiden hankkiminen tai lunastaminen

Osakeyhtiöiden omistajanvaihdoksissa voidaan eräänä omistuksenjärjestelykeinona käyttää hyväksi OYL:n tarjoamaa omien osakkeiden hankkimismahdollisuutta, jolla yhtiö saadaan osalliseksi prosessiin. Yrityksen siirtäminen jatkajalle voidaan toteuttaa osittain omia osakkeita hankkimalla, jolloin se on yksi osa koko prosessia tai pelkästään omien osakkeiden hankinnan kautta. Selkeimmät hyödyt omistajanvaihdoksen toteuttamisessa omia osakkeita hankkimalla on sen vaikutuksissa yrityksen taserakenteeseen ja sitä kautta myös sukupolvenvaihdoksen kustannuksiin.¹⁸¹ Lähtökohtaisesti osakeyhtiöissä pätee OYL 13:10:ssa säädetty yhtiön osakkeiden laaja rahoituskielto, jonka seurauksena yhtiötä ei voida käyttää osakeoston rahoittajana, mutta laissa kuitenkin sallitaan yhtiön omien osakkeiden hankkiminen osakkeenomistajilta, ja tämän myötä ikään kuin välillinen rahoitusapu jatkajalle. Tällä menetelmällä yritys itse saadaan joko osin tai kokonaan omistuksenmuutoksen rahoittajaksi, jolloin jatkajan tarvitseman ulkoisen rahoituksen tarve vähenee. Muun muassa rahoitusnäkökulman vuoksi tämä on hyödyllinen järjestely sukupolvenvaihdoksessa, jossa usein jatkajalla ei ole riittävästi omaa varallisuutta kattamaan

¹⁸⁰ Manninen 2001, 145 – 146.

¹⁸¹ Blomqvist – Malmivaara 2016, 110.

kaikkia omistajanvaihdoksen aiheuttamia kustannuksia, eikä välttämättä tarpeeksi edellytyksiä suurien lainamäärien saantiin. On kuitenkin muistettava se, että yhtiön ollessa omistajanvaihdoksen maksajana, vähenee samalla yrityksen varallisuus, etenkin jakokelpoiset varat, jolloin varojenjakoa tulevaisuudessa hankaloituu.

Omien osakkeiden hankintaa liittyy monia eri näkökohtia. Siviilioikeudellisesta näkökulmasta omien osakkeiden hankinta on käytännössä osakekauppa, jossa osakkeenomistaja myy osakkeet ostajalle eli yhtiölle. Yhtiöoikeudellisesti omien osakkeiden hankintaa pidetään varojenjakona, jonka täytyy siten noudattaa OYL 13 luvun säännöksiä yhtiön varojen jakamisesta. Yhtiöoikeudellisten näkökohtien lisäksi tapahtumaan liittyy myös merkittävä vero-oikeudellinen aspekti, sillä omien osakkeiden hankintaa voidaan pitää peiteltynä osingon jakona, ei normaalisti verotettavana luovutuksena. Tästä lisää jäljempänä.¹⁸²

Yhtiöoikeudellisesti omien osakkeiden hankintaa sääntelee osakeyhtiölaki. OYL 15 lukuun on otettu omat säännökset yhtiön omia osakkeita koskien. Omien osakkeiden hankkiminen voidaan omistajanvaihdoksen yhteydessä toteuttaa kahdella vaihtoehdoisella tavalla, hankkimalla tai lunastamalla, joista toinen perustuu vapaaehtoisuuteen ja toinen pakkoon. OYL 15:11.2 rajoittaa hankittavien osakkeiden määrää suppeasti, minkä myötä yhtiö voi hankkia lähes kaikki osakkeensa itselleen.

Omien osakkeiden hankkiminen tarkoittaa järjestelyä, jossa yhtiö maksaa osakkeenomistajalle vastiketta ja sitä vastaan saa itselleen omia osakkeitaan osakkeenomistajan vapaaehtoisella luovutuksella¹⁸³. Päätösvalta osakkeiden luovuttamisesta on näin ollen osakkeenomistajalla. Yleensä yhtiö tekee osakkeista ostotarjouksen osakkeenomistajille, jotka sitten luovuttavat omistustensa suhteessa osakkeita yhtiölle. Päätöksenteko omien osakkeiden hankinnasta kuuluu lähtökohtaisesti yhtiökokoukselle, jonka enemmistön on hyväksyttävä hankintapäätös. Lain esitöiden mukaan erilajiset osakkeet on hankittava osakelajien suhteessa niin, että osakkeet tulevat samalla hankituksi osakkeenomistajien kunkin osakelajin omistuksen suhteen.¹⁸⁴

OYL 15:6 sallii poikkeamisen edellä selostetusta omien osakkeiden hankinnasta osakkeenomistusten suhteessa. Yhtiö voi hankkia omia osakkeitaan osakkeenomistajilta suunnatusti, mikä tulee usein kyseeseen juuri sukupolvenvaihdoksissa, joissa pyrkimyksenä on keskittää koko omistus jatkavalle sukupolvelle.¹⁸⁵ Omien osakkeiden suunnatun hankinnan mahdollisuutta on kuitenkin OYL:ssa rajattu merkittävästi ns. tavalliseen hankintaan nähden ja sille on asetettu paikoin normaalia hankintaa tiukemmat vaatimukset,

¹⁸² Immonen – Lindgren 2013, 214.

¹⁸³ Arvopaperimarkkinalain mukainen julkinen ostotarjous, osakkeiden vaihto ja johdannaisopimusten kautta tulevat osakkeet katsotaan myös hankkimiseksi.

¹⁸⁴ HE 109/2005, 136 – 137.

¹⁸⁵ Immonen – Lindgren 2013, 216 – 217.

sillä osakeomistuksen suhteesta poikkeava hankinta vaarantaa 1:7:ssä säädetyn yhdenvertaisuusperiaatteen toteutumisen. Monissa yhtiöissä on mahdollista toteuttaa hankinta suunnatusti ilman minkäänlaisia yhdenvertaisuusongelmia, sillä pienissä osakeyhtiöissä voidaan tehdä etenkin sukupolvenvaihdostavoitteen näkökulmasta yksimielisiä päätöksiä. Yhdenmiehenyhtiöissä tätä ongelmaa ei edes ole.¹⁸⁶

Aiemmin mainittuun pakkoon perustuva omien osakkeiden hankintakeino on OYL 15:1.1:ssä säädetty omien osakkeiden lunastaminen, jossa osakkeenomistaja on yhtiön toimesta pakotettu luovuttamaan osakkeet yhtiölle. Osakkeiden lunastamiseen pätevät samat OYL 15 luvun säännökset kuin hankkimiseenkin, jolloin lunastamisen oikeudellinen menettely jäljittelee pitkälti hankkimista.¹⁸⁷ Osakkeen lunastaminen voi tapahtua joko niin, että yhtiö pakottaa osakkeenomistajan luopumaan osakkeistaan tai osakkeenomistaja käyttää oikeutta vaatia yhtiöltä omien osakkeidensa lunastamista.¹⁸⁸ Yhtiön omien osakkeiden lunastustilanteissa, päätösvalta on osakkeenomistajien sijaan yhtiöllä, joka voi enemmistö päätöksellä päättää omien osakkeidensa ottamisesta itselleen, eivätkä osakkeenomistajat voi tällöin muuta kuin luovuttaa osakkeet yhtiölle¹⁸⁹. Myös lunastamisen osalta on suositeltavaa tehdä omien osakkeiden lunastus lähtökohtaisesti omistuksen suhteessa, niin että omistussuhteet pysyvät muuttumattomina.¹⁹⁰ Hankkimisen tapaan, on lunastamisen osalta kuitenkin säädetty OYL 15:6.2:ssa vastaava mahdollisuus poiketa omistuksen suhteen tehtävästä lunastamisesta. OYL sallii säännöksen nojalla suunnatun lunastamisen, jonka menettely poikkeaa hieman suunnattua hankkimista koskevasta menettelystä lähinnä päätöksentekoodellytyksiltään.¹⁹¹ Päätöksenteko lunastamisesta on säädetty hyvin tiukaksi, sillä lunastaminen voidaan toteuttaa ainoastaan kaikkien osakkeenomistajien suostumuksella, jolloin yhdenvertaisuusperiaatteen syrjäytyminen ei pääsääntöisesti ole uhka. Sekä hankkimista että lunastamista koskevan päätöksen sisällöstä on OYL 15:7:ään otettu oma säännöksensä, jossa päätökselle on määrätty pakottava vähimmäisisältö, joka koskee soveltuvin osin myös suunnatusti tehtäviä hankinta- ja lunastuspäätöksiä.¹⁹²

Kun yhtiö on hankkinut omia osakkeitaan, on sillä kolme vaihtoehtoa hallussa olevien osakkeiden käsittelyssä. Yhtiö voi ensinnäkin pitää OYL 15 luvun mukaisesti hankkimansa osakkeet itsellään ilman jatkotoimenpiteitä. Tällöin osakkeisiin kohdistu-

¹⁸⁶ Blomqvist – Malmivaara 2016, 118.

¹⁸⁷ HE 109/ 2005, 135 – 139.

¹⁸⁸ Pönkä 2015, 384.

¹⁸⁹ Yhtiöjärjestyksessä voidaan sopia OYL 15:5.1:ää tiukemmat enemmistöedellytykset hankkimis- ja lunastuspäätöksille.

¹⁹⁰ Pönkä 2015, 403 – 404.

¹⁹¹ Lain esitöiden mukaan suunnatulla osakkeiden lunastamisella ei kuitenkaan juuri ole käytännön merkitystä.

¹⁹² HE 109 / 2005, 139; Pönkä 2015, 407.

vat oikeudet lakkaavat ja varallisuusarvo nollautuu. Tämä vaihtoehto tuo yritykselle lisää vaihtoehtoisia tapoja seuraavien omistusjärjestelyjen toteuttamiseen, kun yritys voi esimerkiksi osakeannissa luovuttaa yhtiön hallussa olevia osakkeita uusien osakkeiden sijaan. Yhtiö voi myös mitätöidä tai luovuttaa osakkeet OYL 15:12:n mukaisella menettelyllä. Mitätöinnin seurauksena osakkeiden lukumäärä vähenee mitätöityjen osakkeiden lukumäärällä, jonka myötä osakkeenomistajien suhteellinen osuus kasvaa.¹⁹³ Tämän vuoksi omien osakkeiden hankkiminen ja niiden mitätöinti on varteen otettava tapa niissä tilanteissa, joissa jatkajalla on jo entuudestaan omistusta kohdeyhtiöstä.

Verotuksen kannalta omien osakkeiden hankkiminen on melko moninainen toimenpide, johon voi tapauskohtaisesti liittyä erilaisia veroseuraamuksia. Järjestelyn toteutus-tapa ja tapauskohtaiset olosuhteet määrittävät pitkälti sen, millaisen verokohtelun omien osakkeiden hankinta- tai lunastustoimi saa. Pääasiassa omien osakkeiden hankkiminen tai lunastaminen laukaisee verovelvollisuuden luovuttajan verotuksessa, mutta tietyssä tilanteessa järjestelyllä on vaikutusta myös kohdeyhtiön verotukseen, lähinnä tappioiden vähentämisen ja yhtiöveron hyvitysten osalta.¹⁹⁴

Osakkeenomistajan näkökulmasta osakkeiden luovuttaminen yhtiölle on verotuksellisesti normaali vastikkeellinen osakeluovutus osakkeiden vastaanottajalle. Luovuttajaa kohtaa siten normaali luovutusvoittoverotus, johon ei voida soveltaa TVL:n sukupolvenvaihdoshuojennuksia, koska luovutuksensaajan ollessa yritys, eivät saajaa koskevat edellytykset täyty.¹⁹⁵

Lähtökohtana luovutettavien osakkeiden arvostamisessa on monien muiden verotuksen arvostamistilanteiden tavoin osakkeiden käypä arvo. Käypää arvoa vastaan hankittujen tai lunastettujen osakkeiden verokohtelu on varsin yksiselitteinen osaluovutuksen rinnastuessa normaaliksi osakekaupaksi. Poikettaessa käyvän arvon lähtökohdasta, saattaa verokohtelu kuitenkin muuttua toisenlaiseksi. Mikäli osakkeista on selkeästi maksettu ylihintaa, saattaa järjestelyä kohdata VML 29 §:n mukainen peitelty osingon¹⁹⁶ verotus ansiotulona ja vastaavasti alihintaista omien osakkeiden hankintaa PerVL 18.3 §:n mukainen lahjaverotus¹⁹⁷, jolloin verovelvollisiksi joutuvat erillislahja-periaatetta

¹⁹³ Immonen – Nuolimaa 2012, 203; Immonen – Lindgren 2013, 222 – 223.

¹⁹⁴ Verohallinnon ohje A67/200/2013, luku 4.1 – 4.3.

¹⁹⁵ Immonen 2015, 318.

¹⁹⁶ VML 29 §:n mukaan peitelty osinkona pidetään ylihinnitteluna toteutuvaa tai kokonaan vastikkeetonta rahanarvoista etuutta sekä osinkoverotuksen välttämiseksi tapahtuvaa lainkohdassa määritetyin tavoin toteutettua voitonjakoa, jossa saajana on osakas tai tämän omainen. Toisin sanoen käyvän arvon ja käytetyn arvon erotus muodostaa peitelty osingon määrän.

¹⁹⁷ Kun vastikkeen maksajana on yhtiö itse, ainoa mahdollinen lahjanveronhuojennus on PerVL 55.1 §:n mukainen osittaishuojennus, joka soveltuu lahjaan, mikäli lainkohdassa asetetut edellytykset täyttyvät. mikäli edellytykset eivät kunkin lahjansaajan osalta täyty, huojennusta ei voida soveltaa. ks. lisää Immonen 2015, 327 – 328; Juusela – Tuominen 2018, luku omien osakkeiden hankinta verotuksessa.

noudattaen myös muut osakkeenomistajat.¹⁹⁸ Lain esitöissä kuitenkin todetaan, ettei peiteltyyn osingon verotusta yleensä sovelleta sukupolvenvaihdostarkoituksessa tehtyihin omien osakkeiden hankintaan tai lunastamiseen, mikä on ollut myös oikeuskäytännössä¹⁹⁹ käytetty linja.²⁰⁰ Oikeuskäytännössä vakiintuneesta linjasta ja lain esitöissä todetusta huolimatta on huomioitava, että VML 29 §:n soveltamatta jättäminen sukupolvenvaihdostilanteissa ei kuitenkaan ole vero-oikeudessa automaatio, vaan tapauskohtaisten olosuhteiden ja tosiseikkojen perusteella tulkittava säännös.²⁰¹

Omien osakkeiden hankkimisesta tai lunastamisesta koituu verotuksellisia seurauksia myös yhtiölle. Yhtiö on ensinnäkin VSVL 15 §:n nojalla varainsiirtoverovelvollinen vastikkeellisesti tai osakepääomaa alentamalla saamistaan osakkeista.²⁰² Lisäksi järjestely voi vaikuttaa yhtiön tuloverotukseen tappioiden vähentämisen osalta. Omistussuhteissa, jäsenistössä tai määrällisessä osakeomistuksessa tapahtuvien suurten omistajanvaihdosten seurauksena yhtiön tappiot muuttuvat TVL 122 §:ssä säädetysti vähennyskeltottomiksi.²⁰³ Niissä tapauksissa, joissa yhtiön omistus on muuttunut yli 50 prosenttisesti, ei tappioiden vähennysoikeutta enää ole ellei verovirasto ole jatkuvuuden turvaamiseksi erityisten syiden vallitessa myöntänyt yhtiölle poikkeuslupaa tappioiden vähentämiseen. Tappioiden vähentämisen lisäksi vastaava seuraus on säädetty kohdistuvan myös käyttämättömiin yhteisöverohyvityksiin ja veroylijäämiin.²⁰⁴

3.2.2 Osakeanti

Osakeyhtiöissä jatkaja voidaan ottaa yhtiön osakkeenomistajaksi myös osakeannin kautta, jonka myötä jatkaja on mahdollista ottaa asteittain mukaan yrityksen omistajaksi pienentäen luopujan suhteellista omistusta. Osakeanti toimii näin osana koko prosessia, valmistuen omistajanvaihdoksen osapuolia ja kohdeyritystä lopulliseen omistajanvaihdokseen esimerkiksi kauppana tai lahjana.²⁰⁵

Osakeanti voidaan toteuttaa lähtökohtaisesti yhtiökokouksen enemmistö päätöksen nojalla ns. tavallisena osakeantina, jossa entisillä osakkeenomistajilla on OYL 9:3:n

¹⁹⁸ Juusela – Tuominen 2018, kohta: omien osakkeiden hankinta verotuksessa

¹⁹⁹ KHO:n ratkaisu 2003:59 tukee vakiintunutta linjaa. Ratkaisussaan korkein hallinto-oikeus toteaa, ettei omien osakkeiden hankintaan sovelleta VML 29 §:n säännöstä, sillä perusteella, että järjestely on tehty nimenomaisesti sukupolvenvaihdostarkoituksessa, ei osingosta menevän veron välttämiseksi.

²⁰⁰ HE 26/1998, 3.

²⁰¹ Verohallinnon ohje A122/200/2018, luku 4.5.

²⁰² Verohallinnon ohje A56/200/2017, luku 4.4.

²⁰³ Ks. tarkemmin sb, 70 – 71.

²⁰⁴ HE 201/1998.

²⁰⁵ Immonen – Lindgren 2013, 195, 197.

mukainen etuoikeus osakeannissa annettaviin osakkeisiin.²⁰⁶ Osakeannissa voidaan OYL 9:4:n nojalla poiketa edellä mainitusta etuoikeudesta²⁰⁷ ja toteuttaa suunnattu osakeanti, mikäli määränemmistö sitä yhtiökokouksessa kannattaa ja poikkeamiselle on yhtiön kannalta painava taloudellinen syy. Suunnatun osakeannin kautta on mahdollista kohdistaa uusien tai hallussa olevien osakkeiden anti tietyille taholle, tässä tapauksessa yhtiön jatkajalle tai jatkajille, eivätkä muut aiemmat osakkeenomistajat pääse järjestelyyn väliin.²⁰⁸

OYL 9:1:n mukaan osakeanti voidaan toteuttaa joko maksullisena tai maksuttomana. Maksullisessa osakeantipäätöksessä voidaan vastike määrittää vapaasti, ja se voidaan määrätä jopa merkitsijä- tai osakelajikohtaisesti. On kuitenkin otettava huomioon, että käyvästä arvosta poikkeava hinnoittelu voi johtaa epäoikeutettuun etuun muiden osakkeenomistajien tai yhtiön kustannuksella. Vastikkeen määrän lisäksi myös sen maksutapa voidaan sopia.²⁰⁹

Kuten edellä todettiin, osakeanti voidaan toteuttaa myös maksuttomana, OYL 9:4.1:ssä säädetyn rajoituksin. Maksuton osakeanti mahdollistaa osakkeiden antamisen uusille osakkeenomistajille ilman vastiketta. Osakeannin maksuttomuus kuitenkin saattaa aiheuttaa ongelmia yhdenvertaisuusperiaatteen toteutumisen suhteen, sillä lain esitöissä ja osakeyhtiölaissa todetaan juuri vastikkeen ja käyvän arvon suhteen olevan olennainen tekijä suunnatun osakeannin sallittavuuden kannalta. Maksuttoman suunnatun osakeannin osalta lain esitöissä korostetaan erityisesti sen olevan poikkeuksellinen järjestely, jonka hyväksyttävyyttä edellyttää kaikkien osakkeenomistajien edun toteutuminen.²¹⁰

Osakeannin veroseuraamuksiin vaikuttavat olennaisesti osakeannissa liikkeeseen lasketavat osakkeet, mahdollisen vastikkeen suuruus ja omistuksen muutoksen suuruus. Osakeanti saattaa siten aiheuttaa veroseuraamuksia sekä yhtiötasolla että osakastasolla.²¹¹

Elinkeinoverolain mukaan osakeanti ei yhtiön osalta johda tuloverotukseen, sillä pääomasijoitukset ovat rajattu lain 6 §:n nojalla tuloverotuksen ulkopuolelle.²¹² Säännös koskee myös yhtiön hallussa olevien omien osakkeiden luovuttamisesta saatua vastiketta. Osakeannilla on näin ollen tuloverotuksellisia seuraamuksia ainoastaan silloin, jos TVL 122 § tappioiden vähentämisestä tulee sovellettavaksi osakeantitoimen seurauksena.²¹³

²⁰⁶ Yhtiökokous voi antaa osakeantivaltuutuksen hallitukselle OYL 9:2:n mukaisella tavalla.

²⁰⁷ Yhtiöjärjestys voi sisältää OYL 9:3.3:n nojalla määräyksen muusta etuoikeuden poikkeamasta kuin lainkohdassa säädetty suunnattu osakeanti. Tällöin on noudatettava yhtiöjärjestystä ja käsiteltävä sen pohjalta mahdollisuudet ja edellytykset muunlaiseen etuoikeudesta poikkeamiseen.

²⁰⁸ HE 109/2005, 102 – 103.

²⁰⁹ Immonen – Lindgren 2013, 200 – 201.

²¹⁰ HE 109 / 2005, 99, 102 – 104.

²¹¹ Verohallinnon ohje A67/200/2013, luvut 5.2 – 5.4.

²¹² HE 172/1967, 5 – 6.

²¹³ HE 176/2008, 31 – 32; HE 200/1992, 48, 85.

Mikäli osakeanti toteutetaan maksullisena VSVL 1 §:n alaista apportiomaisuutta vastaan, kohtaa yritystä varainsiirtoverovelvollisuus saamastaan omaisuudesta VSVL 4.4 ja 15 §:n nojalla.²¹⁴

Osakkeen merkitsijälle voi koitua veroseuraamuksia kahden verolajin, lahjaveron ja varainsiirtoveron, osalta. Jatkajan eli osakemerkitsijän osalta seuraa lahjaverotus silloin, kun osakkeet merkitään maksullisessa annissa lahjanluontoisesti alihintaan tai kun lahja realisoituu nykyisten osakkaiden luopuessa merkintäetuoikeudesta. Alihintaiseen vastikkeeseen sovelletaan lähtökohtaisesti lahjanluontoisia luovutuksia koskevaa PerVL 18.3 §:n säännöstä, jonka nojalla alihintaisuus tulee verotettavaksi normaalien lahjaverosäännösten²¹⁵ mukaisesti. Merkintäoikeuksien luopumisena toteutuva lahja verotetaan niin ikään normaalien lahjaverosäännösten mukaisesti. Lahjaveroa voidaan kummassakin tapauksessa huojentaa, mikäli osakemerkinnän osuus on yli 10 % yhtiön osakkeista tai vastike yli 50 %:a osakkeiden käyvästä arvosta.²¹⁶

Osakemerkitsijän varainsiirtoverovelvollisuus riippuu osakeannissa käytettävistä osakkeista. Mikäli osakeannissa lasketaan liikkeeseen vanhoja, yhtiön hallussa olevia osakkeita, kuuluvat ne VSVL 17 §:n mukaisiin arvopapereihin, ja ovat siten 15 §:n nojalla varainsiirtoverotuksen piiriin kuuluvia arvopapereita. Uusien osakkeiden merkitseminen ei sitä vastoin ole varainsiirtoveronalainen toimi.²¹⁷

3.2.3 *Apuyhtiön käyttäminen*

Yrityskaupalla toteutettavassa omistajanvaihdoksessa voidaan käyttää hyväksi apuyhtiötä eli osakkeiden ostamista varten perustettua tai jo rekisteröityä, mutta vailla toimintaa olevaa yhtiötä, joka toimii normaalissa yrityskaupassa ostajana yksityishenkilön sijasta. Apuyhtiön avulla toteutettu yrityskauppa noudattelee pitkälti edellä luvussa 2.2 yrityskaupan yhteydessä esiteltyjä lainalaisuuksia, ostajana vaan on yksityishenkilön sijaan toinen yritys. Apuyhtiölle myymisen jälkitoimet erottavat sitä koskevan menettelyn tavallisesta yrityskaupasta yksityishenkilölle. Yrityskauppa apuyhtiölle sisältää kaksi osaa: varsinaisen yrityskaupan sekä yrityskaupan jälkitoimet kohdeyhtiössä. Apu-

²¹⁴ Verohallinnon ohje A56/200/2017, luku 5.3.

²¹⁵ Yhtiön työntekijälle suoritettavan alihintaisen osakeannin osalta joudutaan käymään rajanvetoa siitä, onko kyseessä lahja vai työsuhteeseen perustuva etu eli ansiotulo. Tällöin osakkeenmerkitsijää voi kohdata TVL 66 §:n nojalla ansiotuloverotus. Tapauskohtaiset olosuhteet ovat merkittävässä asemassa rajanvetoa tehtäessä, kuten korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut KHO 2014:5 ja KHO 2014:6 osoittavat. Ks. tarkemmin Andersson – Frände – Linnakangas 2016, 125 ja Karttunen – Pasanen 2016, 242 – 243.

²¹⁶ Verohallinnon ohje A56/200/2017, luku 5.

²¹⁷ Verohallinnon ohje VH/558/00.01.00/2019, luku 2.1.

yhtiöllä on käytettävissään kaksi eri strategiaa ostetun kohdeyhtiön käsittelyssä yritys-kaupan toteutumisen jälkeen. Kohdeyhtiö voi jatkaa toimintaa ostajayhtiön tytäryhtiönä, jolloin kaupan osapuolet muodostavat konsernin. Toinen vaihtoehto on ottaa kohdeyhtiön liiketoiminta haltuun OYL 16 luvussa säädetyn tytäryhtiösulautumisen tai OYL 20 luvussa säädetyn kohdeyhtiön purkamisen kautta.²¹⁸

Verotuksellisesti apuyhtiöön pätevät pääosin samat periaatteet kun luovutuksensaajan ollessa yksityishenkilö. Apuyhtiötä käytettäessä on kuitenkin huomioitava muutama verotuksellinen erityispiirre henkilösajaan nähden.²¹⁹

Ensinnäkin osakkeiden tai yhtiöosuuksien myynnin osalta ei ole mahdollista soveltaa TVL 48 §:ssä säädettyä sukupolvenvaihdoshuojennusta, kun saajana on jatkajan sijasta tämän omistama yhtiö. Lainkohdassa on säädetty tyhjentävästi huojennuksen edellytyksenä olevista luopujan ja saajan välisistä henkilörelaatioista, joille huojennus voidaan myöntää. Huojennus myönnetään ainoastaan, kun saajana on säädetty edellytykset täyttävä henkilö, jonka myötä apuyhtiöt ovat siten rajattu verovapauden ulkopuolelle. Osakkeiden tai yhtiöosuuksien luovuttaja joutuu näin ollen suorittamaan mahdollisesti saamastaan luovutusvoitosta täysimääräisen luovutusvoittoveron. Näin ollen se ei välttämättä ole luovutuksensaajalle optimaalisin vaihtoehto.²²⁰

Mikäli omaisuus luovutetaan apuyhtiölle lahjana tai alihintaista vastiketta vastaan, saattavat PerVL 55 §:n sukupolvenvaihdoshuojennukset sitä vastoin olla käytettävissä tapauksesta riippuen, sillä huojennuksille ei ole säädetty tuloverohuojennuksen tapaan saajaa koskevia edellytyksiä. Lahjaverovollinen määräytyy apuyhtiötä käytettäessä sen perusteella, mikä taho on lahjoituksen yhteydessä määritetty luovutuksensaajaksi, yhtiö itse vai yhtiön osakkaat²²¹. Luovutuksensaajan ollessa apuyhtiön osakas, voidaan sekä alihintaisen luovutuksen että lahjan tapauksessa soveltaa normaaleja PerVL 55 §:ssä säädettyjä huojennuksia, mikäli lainkohdassa säädetty edellytykset täyttyvät. Apuyhtiötä hyödynnettäessä on tässä kohtaa kuitenkin huomioitava se, että PerVL 55.5 §:n soveltaminen estyy alihintaisen luovutuksen tilanteessa, mikäli vastikkeen maksaa luovutuksensaajan sijaan apuyhtiö.²²² Yhtiön kannalta osakkaalle annetussa lahjassa tai alihintaisessa luovutuksessa, jonka kohde tulee apuyhtiön käyttöön, on kyse pääomasi-joituksesta, josta seuraa osakkeiden luovuttajalle luovutusvoittovero.²²³

²¹⁸ Immonen – Lindgren 2013, 348 – 349, 352 – 353; Immonen – Nuolima 2012, 214 – 215.

²¹⁹ Verohallinnon ohje A56/200/2017, luku 6.

²²⁰ Lakari - Engblom 2016, 95 – 96.

²²¹ Ks. Tapaus KHO 2011:44.

²²² Verohallinnon ohje A56/200/2017, luku 6.

²²³ Verohallinnon ohje A56/200/2017, luku 6.4.

3.2.4 Sulautuminen

Osakeyhtiöissä ja henkilöyhtiöissä yritys voidaan valmistella varsinaiseen omistajanvaihdosluovutukseen myös osakeyhtiölain 16 luvussa säädetyn sulautumisen kautta. Tällä yritysjärjestelyllä ei ole mahdollista toteuttaa varsinaista omistuksen siirtoa jatkajalle, sillä luopuja jatkaa edelleen osakkeenomistajana jatkajan yhtiössä vastikkeeksi saaduilla osakkeilla, mutta sen avulla voidaan muuttaa omistusrakennetta ja siirtää varallisuutta varsinaista sukupolvenvaihdosluovutusta silmällä pitäen.²²⁴ Sulautumispäätös edellyttää lähtökohtaisesti OYL 5:27:n nojalla määräenemmistön kannatuksen yhtiökouksessa, ellei yhtiöjärjestyksestä muuta johdu.²²⁵ Mikäli joku osakkeenomistajista äänestää sulautumista vastaan, voidaan sulautumista vastustavan osakkeenomistajan osakkeet lunastaa osakkeenomistajan vaatimuksesta OYL 17:13:n lunastusmenettelyä noudattaen. Tällöin osakkeenomistaja ei vastentahtoisesti joudu jäämään yrityksen osakkeenomistajaksi, ja toisaalta yritys voi yksimielisesti toteuttaa sulautumisen.²²⁶

Sulautumisessa kohdeyhtiö varoineen ja velkoineen²²⁷ sulautetaan ilman OYL:n mukaista selvitysmenettelyä vastaanottavaan yhtiöön sulautumisvastiketta vastaan. OYL 16:2:n mukaan sulautuminen voidaan toteuttaa absorptiosulautumisena²²⁸ eli suorana sulautumisena, jossa vähintään yksi yhtiö fuusioidaan olemassa olevaan yhtiöön. Toinen vaihtoehto on kombinaatiosulautuminen, jossa sulautuvat yhtiöt perustavat vastaanottavan yhtiön.²²⁹

OYL 16:1:ssä säädetty sulautumisvastike maksetaan sulautuvan yhtiön osakkeenomistajille ja kombinaatiosulautumisessa vastike jaetaan sulautuvien yhtiöiden osakkeenomistajien kesken.²³⁰ Osakeyhtiölaki sallii vastikkeena annettavaksi myös muunlaisen vastikkeen kuin vastaanottavan yhtiön osakkeita. Vastike on siltä osin vapaasti mää-

²²⁴ Kess 2011, 80 – 81.

²²⁵ OYL 17:9:n päätöksentekoa koskevan säännöksen mukaan tytäryhtiösulautumista koskeva päätös kuuluu yhtiön hallituksen toimivaltaan. Pykälässä säädetään lisäksi sulautuisen osalta toimivaltaisista elimistä vastaanottavassa yhtiössä.

²²⁶ HE 109 / 2005, 160.

²²⁷ Velkojen osalta on otettava huomioon myös velvoiteoikeudelliset lainalaisuudet. Sulautumisessa on noudatettava erityistä OYL 16:6 – 7:ssä säädettyä velkojien suojaamenettelyä. Velkojien suojaasäännökset antavat velkojille oikeuden vastustaa ennen sulautumissuunnitelman rekisteröimistä syntyneiden velkojen siirtymistä vastaanottavalle yhtiölle. HE 109 / 2005, 154 – 155.

²²⁸ OYL 16:2.2 – 3:ssa määritellään lisäksi kaksi absorptiosulautumisen erityismuotoa: 1) Tytäryhtiösulautuminen, jossa tytäryhtiö sulautuu emoyhtiönsä, joka yksin tai yhdessä tytäryhtiön kanssa omistaa sulautuvan tytäryhtiön osakkeet ja niihin liittyvät oikeudet sekä 2) kolmikantasulautuminen, jossa sulautumisvastikkeen maksaja ei ole vastaanottavayhtiö vaan muu taho. Ks. Tarkemmin Karsio – Koila – Vartiainen – Äärilä 2012, 58 – 61.

²²⁹ HE 109 / 2005, 146 – 147, 262.

²³⁰ HE 109 / 2005, 146 – 147, 262.

ritelävissä yhdenvertaisuusperiaate ja osakkeenomistajien hyväksymisedellytys huomiioon ottaen.²³¹ Juuri sulautumisvastiketta sääntelemällä voidaan vaikuttaa omistussuosiin, ja tämän vuoksi sukupolvenvaihdoksen yhteydessä tehtävässä sulautumisessa sulautumisvastike säädetään usein käypää arvoa alhaisemmaksi, jotta jatkajan omistusta saadaan kasvatettua.²³²

Sulautuminen on myös vero-oikeudellisesti merkittävä järjestely, sillä se kuuluu elinkeinoverolain sallimiin veroneutraaleihin yritysjärjestelyihin. Sen myötä siihen liittyy yhtiöoikeuden lainalaisuuksien lisäksi vahvasti vero-oikeuden lainalaisuudet, jotka verokohtelun lisäksi asettavat rajoitteensa vastikkeen laadulle ja määrälle, selkeästi yhtiöoikeudellisia säännöksiä enemmän.²³³

Sulautumisen veroseuraamukset riippuvat järjestelyn toteutustavasta ja lisäksi käytetyllä sulautumisvastikkeella on oma vaikutuksensa verokohteluun. Elinkeinoverolain yritysjärjestelyjä²³⁴ koskevaan osaan sisältyvät nimenomaiset, sulautumista sääntelevät verosäännökset EVL 52 a ja b §, joiden lähtökohtana on jatkuvuusperiaate ja sitä kautta veroneutraliteetti. Mikäli EVL 52 §:n veroneutraalin sulautumisen edellytykset eivät täyty, aiheutuu sulautumisesta välittömiä veroseuraamuksia sekä osakas- että yhtiötasolla sulautumisen rinnastuessa veronalaiseksi luovutukseksi. Tällöin sulautuvan yhtiön katsotaan purkautuvan verotuksessa EVL 51 d §:n osoittamalla tavalla aiheuttaen veronalaista tuloa.²³⁵

EVL 52 a §:ssä säädetään sulautumisen veroseuraamuksista sekä yhtiö- että osakas- tasolla. Pääsääntönä oleva jatkuvuusperiaate merkitsee, että sulautuvan yhtiön varat, velat, poistot, verotuksessa vähennetyt varaukset, vähentämättä olevat hankintamenot ja muut vähennyskelpoiset menot siirtyvät yleisseuraantona vastaanottavalle yhtiölle, jolloin kyseessä ei ole veronalainen luovutus.²³⁶

Verovapauden pääsääntö pätee EVL 52 b §:n 4 momentin mukaan myös osakkeenomistajien verotukseen, siltä osin kun sulautumisvastikkeena saadaan vastaanottavan yhtiön osakkeita. Vastikeosakkeisiin kohdistuvat veroseuraamukset lykkääntyvät niiden myöhempään myyntihetkeen, jolloin kyse on normaalista luovutusvoittoveronalaisesta luovutuksesta. Rahavastikkeen osalta verokohtelu on päinvastainen, sillä rahana saatu vastike on säädetty luovutusvoittoveronalaiseksi luovutukseksi. Sulautuminen rahavastiketta vastaan aiheuttaa siten välittömiä veroseuraamuksia osakkeenomistajatasolla.²³⁷

²³¹ Immonen 2015, 181 – 186.

²³² Immonen – Lindgren 2013, 355 – 356.

²³³ Verohallinnon ohje VH/2310/00.01.00/2019, luku 3.

²³⁴ EVL 52 §:n mukaan säännöksiä voidaan soveltaa osakeyhtiön ja elinkeinoyhtymän lisäksi myös muihin TVL 3 §:ssä tarkoitettujen kotimaisten yhtiöiden yritysjärjestelyihin.

²³⁵ HE 177/1995.

²³⁶ Verohallinnon ohje, A161/200/2017, luvut 3.1 – 3.4.

²³⁷ Lakari – Engblom 2016, 203 – 204.

Tuloverotuksen lisäksi sulautumisen veroseuraamuksista on omat säännöksensä myös varainsiirtoverotuksen osalta. VSVL 4 § ja 15 § tulevat sovellettaviksi niihin sulautumisiin, jotka ovat toteutettu asianosaista yhtiötä koskevien yhtiöoikeudellisten säästösten mukaisesti. Kiinteistöjen luovutukset ovat sulautumisen yhteydessä säädetty VSVL 5 §:n nojalla varainsiirtoverosta vapaiksi luovutuksiksi yhtiöiden välillä. Arvopapereiden osalta verokohtelu on lähtökohtaisesti säädetty VSVL 15.3 §:ssä yhdenmukaiseksi kiinteistöjen luovutusten kanssa. Poikkeuksen varainsiirtoverovapauteen tekee yhtiön ja osakkeenomistajan välisiä osakesiirtoja koskeva VSVL 15.4 §, jonka mukaan sulautumisen yhteydessä tehdyn osakesiirron seurauksena aiheutuu varainsiirtoverovollisuus, mikäli vastikkeena käytetään hallussa olevia omia osakkeita uusien osakkeiden sijaan.²³⁸

Arvonlisäverotuksesta sulautumisen yhteydessä ei nimenomaisia säännöksiä löydy. Korkein hallinto-oikeus on kuitenkin jakautumista koskevassa ennakkoratkaisussaan KHO 2000:470 todennut, ettei yleisseuraanto ole arvonlisäveronalainen tapahtuma, eikä siten varojen siirtyminen AVL 1 §:ssä tarkoitettua myyntiä. Tämän pohjalta on oikeuskirjallisuudessa vakiintuneesti pitäydytty samassa linjassa myös sulautumisen osalta. Sulautumisen yhteydessä tehtävä varojen siirto yhtiöltä toiselle ei siten johda arvonlisäveroseuraamuksiin.²³⁹

3.2.5 *Jakautuminen*

Sulautumisen ohella omistajanvaihdokseen voidaan valmistautua toteuttamalla OYL 17 luvun mukainen jakautuminen. Varsinaista omistajanvaihdosta ei jakautumisenkaan kautta ole mahdollista tehdä, mutta sen avulla voidaan helpottaa omistajanvaihdosluovutusta, muokata yritys sekä verotuksellisesti että rahoituksellisesti optimaaliseksi sekä mahdollistaa laajemmin eri toteutusvaihtoehtojen käyttäminen varsinaisen omistajanvaihdoksen toteuttamiseksi.²⁴⁰ Jakautumisen oikeudellinen sääntely on muun muassa menettelytapojen ja velkojien suoja-sääntelyn osalta luotu pitkälti sulautumissääntelyä vastaavaksi.²⁴¹

²³⁸ HE 121/1996.

²³⁹ Lakari – Engblom 2016, 221; Immonen 2014, 268 – 269.

²⁴⁰ Ossa 2014, 32.

²⁴¹ HE 109 / 2005, 163.

OYL 17:2:n mukaan jakautuminen voidaan toteuttaa lähtökohtaisesti yhtiökokouksen määränemmistö päätöksellä²⁴² joko kokonais- tai osittaisjakautumisena jakautumisvastiketta vastaan. Kokonaisjakautumisessa jakautuvan yhtiön varallisuus velkoineen²⁴³ siirretään yleisseuraantona vähintään kahdelle vastaanottavalle yhtiölle. Tämän seurauksena jakautuva yhtiö purkautuu. Osittaisjakautumisessa varallisuuden siirto kohdistuu vain osaan jakautuvan yhtiön varoista ja veloista, jotka siirtyvät vähintään yhdelle vastaanottavalle yhtiölle, jakautuvan yhtiön jäädessä toimintaan.²⁴⁴

OYL 17:9.2:n nojalla vastaanottavana yhtiönä voi olla aiemmin perustettu yhtiö tai jakautumisen yhteydessä perustettu uusi yhtiö. Samassa jakautumisessa vastaanottavina yhtiöinä voivat olla myös kumpikin edellä mainituista yhtiöistä. Yhtiö voi näin ollen jakautua samalla sekä toiminnassa oleviin yhtiöihin että varta varten perustettuun uuteen yhtiöön.²⁴⁵

Sulautumisen tavoin, on myös jakautuvan yhtiön osakkeenomistajille maksettava jakautumisvastike, joka lähtökohtaisesti koostuu vastaanottavan yhtiön osakkeista. Muiden vastikemuotojen käyttöä ei yhtiöoikeudellisesti ole rajattu, jolloin myös raha- tai muun omaisuusvastikkeen antaminen on sallittua.²⁴⁶ Lähtökohtana pidetään jakautumisvastikkeen antamista vanhan osakeomistuksen suhteessa, mutta osakkeenomistajat voivat kuitenkin keskenään sopia vastikkeen jakosuhteen lisäksi sen määrän ja laadun. Vapaasta vastikkeen määräämismahdollisuudesta huolimatta, vastike on kuitenkin sovitava yhdenvertaisuusperiaatetta noudattaen, jolloin lähtökohdista poikkeaminen on mahdollista ainoastaan kaikkien osakkeenomistajien yksimielisellä päätöksellä.²⁴⁷

Jakautuminen kuuluu niin ikään elinkeinoverolaissa säädettyihin jatkuvuusperiaatetta noudattaviin yritysjärjestelyihin, joka tekee myös jakautumisesta vero-oikeudellisesti merkittävän järjestelyn. EVL 52 c §:ssä on erityissäännös jakautumisesta, jossa järjestelylle on säädetty selkeästi yhtiöoikeudellisiin säännöksiin verrattuna tiukemmat rajat. Jakautuminen voi siten olla osakeyhtiölain mukainen, muttei vero-oikeudelliset edellytykset täyttävä jakautuminen, jolloin veroneutraliteetti ja muut verotukselliset hyödyt

²⁴² OYL 17:9:ssä säädetään nimenomaisesti jakautumispäätöksessä toimivaltaisista elimistä. Lähtökohtaisesti päätöksen tekee yhtiökokous, mutta tietyissä tilanteissa jakautumispäätös kuuluu kuitenkin yhtiön hallitukselle. Pykälässä on lisäksi nimenomaisesti säädetty lisävaatimus yhtiökokouspäätökselle. Jakautumiselle tarvitaan osakkeenomistajan suostumus, mikäli jakautuminen tehdään perustettavaan yhtiöön, eikä jakautuvan yhtiön osakkeenomistaja saa jakautumisvastikkeena samaa omistususuutta ja osakeoikeuksia kuin aiemmin.

²⁴³ Velkojen osalta on myös jakautumisessa noudatettava sulautumista vastaavaa velkojiensuojamenettelyä, josta tarkemmin edellä luvussa 3.2.5.

²⁴⁴ Kun siirrettävään varallisuuteen kuuluu sopimukseen perustuvia vastuita, on huomioitava myös sopimusoikeudelliset periaatteet ja sopimuksen sopimusehdot sopimuskumppanin vaihtumisen osalta. Näiden pohjalta sopimusten siirtyminen sellaisenaan vastaanottavalle yhtiölle ei ole automaatio. Ks. tarkemmin Immonen – Lindgren 2013, 284 – 285.

²⁴⁵ HE 109 / 2005, 163 – 164, 166.

²⁴⁶ OYL 17:1.

²⁴⁷ Immonen – Lindgren 2013, 278; Ossa 2014, 34.

menetetään.²⁴⁸ Sen vuoksi jakautumista suunniteltaessa on tarpeen ottaa huomioon sekä yhtiöoikeuden että vero-oikeuden asettamat rajat ja normit.

Erityisesti jakautumisvastikkeen sääntely on elinkeinoverolain mukaan olennaisesti tiukempaa. EVL 52 c §:n mukaan jakautumisvastikkeen tulee olla osakevastike, joka jaetaan osakkaiden aiemman omistuksen suhteessa.²⁴⁹ Laki sallii myös rahavastikkeen, mutta rahavastikkeena voidaan antaa enintään 10 % osakevastikkeen nimellisarvosta.²⁵⁰ Rahavastiketta käytetäänkin pääosin osakevastikkeen lisänä.²⁵¹

Jakautumisen veroseuraamuksia koskeva sääntely on pitkälti sulautumista vastaavaa niin tuloverotuksen, varainsiirtoverotuksen kuin arvonlisäverotuksenkin osalta. Jakautumisen täytyy täyttää EVL 52 c §:n asettamat edellytykset toteutuakseen ilman välittömiä tuloveroseuraamuksia.²⁵² Elinkeinoverolain säännösten lisäksi verohallinto linjaa ohjeessaan Euroopan unionin tuomioistuimen ja Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisukäytäntöön nojaten, että vero-oikeudellinen hyväksyttävyyys edellyttää liiketaloudellisen perusteen olemassaoloa. Tällaiseksi perusteeksi on katsottu sukupolvenvaihdoksen edistäminen.²⁵³

EVL 52 c.1 §:ssä on vuoden 2006 lakimuutoksella säädetty kaksi vaihtoehtoista verotuksellisesti hyväksyttävää jakautumistapaa: kokonaisjakautuminen ja osittaisjakautuminen.²⁵⁴ Kokonaisjakautumisessa yhtiö siirtää jatkuvuusperiaatetta noudattaen kaiken omaisuutensa velkoineen vähintään kahdelle joko olemassa olevalle tai jakautumisen yhteydessä perustettavalle yhtiölle ja samalla purkautuu kokonaisjakautumisen myötä.²⁵⁵

Osittaisjakautumisessa puolestaan jakautuva yhtiö jakautuu osittain siirtämällä liiketoimintakokonaisuutensa²⁵⁶ vastaanottavalle yhtiölle, jättäen itselleen hallittavaksi vähintään yhden liiketoimintakokonaisuutensa. Päinvastoin kuin kokonaisjakautumisessa, osittaisjakautumien seurauksena jakautuva yhtiö ei näin ollen purkaudu, vaan jää hallinnoimaan jakautuvaan yhtiöön jätettyä liiketoimintakokonaisuutta. Osittaisjakautumisen yhteydessä siirrettäviä liiketoimintakokonaisuuksia samoten kuin vastaanottavia yhtiöi-

²⁴⁸ Ossa 2014, 34 – 35.

²⁴⁹ Tapauksessa KVL 2009/25 Jakautuminen ei katsottu olevan EVL:n edellytysten mukainen, kun jakautumisvastikkeena annettiin aiemmin omistuksen suhteessa erilajisia osakkeita kullekin osakkeenomistajalle.

²⁵⁰ HE 177/1995, 12.

²⁵¹ Ossa 2014, 34 – 35.

²⁵² Sulautumisen käänteisilmionä jakautumiseen liittyy vastaavia eroja sen yhtiöoikeudellisen ja vero-oikeudellisen hyväksyttävyyden välillä, jotka on syytä jakautumista suunniteltaessa huomioida välittömien veroseuraamusten välttämiseksi. Ks. tarkemmin, Kukkonen – Walden 2015, luku 7.1.

²⁵³ Verohallinnon ohje A160/200/2017, luvut 5 – 7.

²⁵⁴ laki elinkeinotulon verottamisesta annetun lain muuttamisesta 1424/2006. Lakimuutoksella säädettiin EVL 52 c §:n alaiseksi myös osittaisjakautuminen.

²⁵⁵ HE 177/1995.

²⁵⁶ Liiketoimintakokonaisuuden tarkka määritelmä on kirjattu lain 52 c.3 §:ään.

täkin voi olla useampia. Olennaista on, että vähintään yksi, hallinnollisesti ja taloudellisesti itsenäinen liiketoimintakokonaisuus siirtyy vastaanottavalle ja vähintään yksi jää jakautuvalle yhtiölle.²⁵⁷

Toteutustavan lisäksi jakautumiselta edellytetään, että jakautuvan yhtiön osakkeenomistajat saavat sulautumista vastaavan osakevastikkeen tai rahavastikkeen niin, että aiemmat omistussuhteet eivät muutu.²⁵⁸

EVL 52 c.3 §:ssä on säädetty edellä mainitut edellytykset täyttävän jakautumisen verokohtelusta nimenomaisella viittaussäännöksellä EVL 52 b §:ään. Lainkohdan nojalla jakautuminen verotetaan siten pääosin sulautumista koskevan EVL 52 b §:n mukaan²⁵⁹. Ainoastaan varausten siirtymisestä ja vastaanottavan yhtiön osakkeiden hankintamenojen määrittämisestä on jakautumisen osalta säädetty omat säännöksensä EVL 52.c §:n 3 ja 4 momenttiin.²⁶⁰

Mikäli EVL:ssa säädetty edellytykset jäävät täyttymättä tai siihen joudutaan sovelta-
maan EVL 52 h §:n veronkiertosäännöstä²⁶¹, eikä järjestelyyn siten voida soveltaa EVL
52 c §:n jatkuvuusperiaatteeseen nojaavia erityissäännöksiä, katsotaan yhtiön purkautu-
neen verotuksessa jakautumisen myötä. Tällöin on kyseessä veronalaisena luovutuksena
pidettävä jakautuminen, josta aiheutuu välittömiä veroseuraamuksia sekä yhtiölle EVL
51 d §:ssä säädetysti että sen osakkeenomistajalle.²⁶²

Tuloverotuksen lisäksi, se, mitä varainsiirtoverotuksen ja arvonlisäverotuksen osalta
todettiin sulautumisen yhteydessä luvussa 3.2.4, pätee myös jakautumiseen. Yhtiöoikeu-
dellisesti ja verotuksellisesti hyväksyttävästi toteutettu jakautuminen on siten veroneu-
raali myös varainsiirtoverotuksen ja arvonlisäverotuksen osalta.²⁶³

²⁵⁷ HE 247/2006, 6 – 7.

²⁵⁸ HE 177 / 1995; HE 176/2008.

²⁵⁹ Ks. sulautumisen verokohtelu luvusta 3.2.4.

²⁶⁰ HE 177/1995.

²⁶¹ Verohallinto toteaa kuitenkin ohjeessaan, että säännöksen tulkinnassa olisi huomioitava vahvasti niin
yritysjärjestelydirektiivi ja sen tarkoitus sekä EUT:n ratkaisu käytäntö, joiden nojalla sukupolvenvaihdos
lähtökohtaisesti muodostaa sellaisen liiketaloudellisesti hyväksyttävän syyn, ettei EVL 52 h§ tule sovellet-
tavaksi. Ks. verohallinnon ohje A160/200/2017, luku 5.

²⁶² Kukkonen – Walden 2015, luku 7.6.

²⁶³ HE 121/1996; KHO 2000:470.

4 RAHOITTAMINEN JA VAKUUSJÄRJESTELYT

4.1 Rahoitustarve ja siihen vaikuttavat tekijät

Omistajanvaihdoksissa usein yhtenä tärkeimpänä taloudellisena tavoitteena on järjestelyn toteuttaminen mahdollisimman pienin kustannuksin taloudellisen jatkuvuuden takaamiseksi. Kustannusten minimoimisesta huolimatta omistajanvaihdoksesta aiheutuu kuitenkin aina kustannuksia. Tällaisia kustannuksia ovat mm. hankinnasta, verotuksesta ja yrittäjän toimeentulon turvaamisesta aiheutuvat kustannukset, jotka on rahoitettava tavalla tai toisella.²⁶⁴ Perhepiirissä tapahtuvissa omistajanvaihdoksissa on kartoitettava kokonaisuutena niin luopujan kuin jatkajan rahoitustarve sekä myös kohdeyrityksen mahdollinen rahoitustarve esim. tulevien kehitysinvestointien toteuttamiseksi. Tilanne tietysti hieman muuttuu, mikäli yritys ollaan siirtämässä perhepiirin ulkopuoliselle jatkajalle. Tällaisissa tilanteissa jatkaja pääsääntöisesti huolehtii itse omista sekä kohdeyrityksen rahoituskysymyksistä.²⁶⁵

Kussakin yrityksessä tehtävän omistajanvaihdoksen rahoitustarpeeseen vaikuttavat erilaiset tapauskohtaiset tekijät. Seuraavissa luvuissa esitellään rahoituksen näkökulmasta tärkeimmät tekijät, jotka tapauskohtaisista olosuhteista ja osapuolista riippumatta vaikuttavat omistajanvaihdoksen kustannuksiin ja sitä kautta rahoitustarpeeseen.

4.1.1 Yritysvarallisuus ja yrityksen arvo

Yrityksen arvolla ja varallisuudella on merkittävä vaikutus omistajanvaihdoksen rahoitustarpeeseen. Esimerkiksi perintöverotuksen sekä alihintaisten luovutusten osalta lahjaverotuksen veroseuraamukset ovat sitä suuremmat, mitä suurempi yrityksen arvo on, sillä veron perusteena käytetään pääsääntöisesti käypää arvoa. Myös kauppahinnan näkökulmasta yrityksen arvolla on keskeinen merkitys, kun omistajanvaihdos päätetään tehdä yrityskauppana käypään arvoon perustuvalla kauppahinnalla. Näin ollen, mitä suurempi yrityksen arvo ja varallisuuden määrä on, sitä korkeamman vastikkeen jatkaja joutuu yrityksestä maksamaan.²⁶⁶

Kohdeyrityksen varallisuuteen voi kuulua jatkajan kannalta tarpeetonta omaisuutta, joka nostaa yrityksen arvoa. Taserakenne voi olla tarpeettoman raskas muun muassa lii-

²⁶⁴ Juusela – Tuominen 2018, luku omistajanvaihdoksen rahoittaminen.

²⁶⁵ Malinen – Stenholm 2005, 41 – 42.

²⁶⁶ Juusela – Tuominen 2018, luku omistajanvaihdoksen rahoittaminen.

ketoimintaan kuulumattoman omaisuuden tai runsaan rahoitusomaisuuden myötä. Yrityksen arvoa kasvattavana yritysvarallisuutena tällainen omaisuus vaikuttaa siten nostavasti myös kauppahintaan. Jatkajan rahoitustarpeeseen voidaan yritysvarallisuuden osalta vaikuttaa tekemällä tasejärjestelyjä, jolla raskasta taserakennetta kevennetään poistamalla tarpeetonta omaisuutta.²⁶⁷

Käytävissä olevat vaihtoehdot tarpeettoman omaisuuden poistamiseksi vaihtelevat eri yritysmuodoissa. Osakeyhtiöissä taseen keventäminen on henkilöyhtiöitä ja yksityisiä liikkeen- tai ammatinharjoittajia tiukemman sääntelyn johdosta edellä mainittuja yhtiömuotoja kankeampaa. Käytävissä olevat keinot osakeyhtiöissä ovat varojen jakaminen²⁶⁸ ja omaisuuden myyminen. Lisäksi omaisuuden siirtäminen pois kohdeyritykseltä voidaan toteuttaa yritysjärjestelynä, jakautumisen kautta, josta lisää luvussa 3.2.5.²⁶⁹ Ylimääräinen rahoitusomaisuus voidaan jakaa osakkeenomistajille OYL 13.1 §:ssä säädetyin laillisin varojenjakokeinoin, noudattamalla tiukasti OYL 13 luvun varojenjakosäännöksiä sekä osakepääoman alentamisen osalta 14 luvun säännöksiä. OYL 13.1 §:n yleissäännöksestä poikkeava varojen jako katsotaan laittomaksi varojenjaoksi, joka laukaisee peitelty osingon verotuksen.²⁷⁰ Pahimmassa tapauksessa se voi johtaa vahingonkorvausvelvollisuuteen sekä rikosoikeudelliseen rangaistukseen. Varojenjaossa on siten noudatettava tarkkaa huolellisuutta.²⁷¹

Omaisuuden myynnin osalta on otettava huomioon, varojenjakoja vastaavalla tavalla, VML 29 §:n säännös peitellystä osingosta. Tarpeeton omaisuus, esimerkiksi kiinteistö, voidaan irrottaa osakeyhtiöstä osakkeenomistajalle tai tämän lähipiirille ainoastaan käypään hintaan perustuvaa vastiketta vastaan, jotta peitelty osingon verotus ei aktualisoidu.²⁷²

Henkilöyhtiöiden sekä liikkeen- ja ammatinharjoittajien kohdalla yrityksen omaisuuden siirtäminen pois yrityksen pääomasta, on helpompaa. Omaisuutta voidaan osakeyhtiötä vastaavalla tavalla myydä käypään hintaan tai käyttää hyväksi liikkeenharjoittajalle/henkilöyhtiön osakkaalle annettua mahdollisuutta yksityisottoihin. Liikkeenharjoittaja tai osakas voi tämän mahdollisuuden myötä vähentää yritysvarallisuuden määrää ottamalla vaihto-, käyttö- tai muuta omaisuutta itselleen yksityiseen käyttöön, jolloin omaisuus poistuu yrityksen pääomasta pienentäen yrityksen arvoa.²⁷³

²⁶⁷ Penttinen 2008a, 24 – 25; Manninen 2001, 83; Immonen – Lindgren 2013, 315.

²⁶⁸ Ylimääräisen rahoitusomaisuuden jakaminen osinkona voi luopujankin kannalta olla suositeltavaa, mikäli osinkoverotus on luovutusvoittoverotusta edullisempaa. Tämä kannattaa verosuunnittelussa ottaa huomioon, jotta luopujan kannalta pystyttäisiin toteuttamaan vaihdos mahdollisimman verotehokkaasti.

²⁶⁹ Lakari – Tuokko – Tuokko, 2004, 33; Ossa 2006, 202 – 210.

²⁷⁰ VML 29 §:n nojalla laitton varojen jako verotetaan peiteltyinä osinkona TVL 33 d §:ssä säädetyllä tavalla. Mikäli laitton osingon saaja tiesi varojenjaon tapahtuneen laittomin keinoin, tulee sitä vastoin sovellettavaksi OYL 13.4 §:n säännös varojen palautusvelvollisuudesta.

²⁷¹ HE 109/2005; HE 26/1998.

²⁷² Verohallinnon ohje A122/200/2018, luku 1.

²⁷³ Tenhunen – Werner 2000, 77 – 79.

Yksityisotoilla voidaan tehokkaasti ja joustavasti vaikuttaa sekä yrityksen käypään arvoon että arvostuslain mukaiseen arvoon, ja samalla vähentää omistajanvaihdoksesta aiheutuvia veroseuraamuksia minimiin. Toisaalta yksityistiliä voidaan käyttää verotuksellisesti myös korottamalla yksityistilin saldoa, jolloin pyrkimyksenä on lisätä huojenuksen piiriin kuuluvia varoja. Henkilöyhtiöiden yksityistilin käytön mahdollistamia siirtoja voidaan siten hyödyntää tehokkaasti verosuunnittelukeinona optimaalisimman ratkaisun löytämiseksi. Tässäkin on kuitenkin huomioitava, että kussakin yrityksessä on tapauskohtaisesti ratkaistava, miten yksityisottoja ja yksityistiliä omistajanvaihdoksessa ja arvon muokkaamisessa hyödynnetään.²⁷⁴

Yritysvaarallisuuden siirroissa yksityiskäyttöön on otettava huomioon TVL 46.4 §:n säännös luovutusvoiton laskemisesta sekä EVL 18.2 §:n säännös korkojen vähennyskel-
poisuudesta, jotta vältetään ylisuurten yksityisottojen aiheuttamilta negatiivisilta vero-
seuraamuksilta. Käytettäessä yksityisottoja arvon muutoskeinona on siten oltava tark-
kana, ettei yksityistilin saldo muutu negatiiviseksi, jolloin ylitys siirtyy suoraan luopu-
jan luovutusvoittoon lisäten luovutusvoittoverotuksesta aiheutuvia kustannuksia. Yli-
suurista yksityisotoista aiheutuu ongelmia myös jatkajan näkökulmasta, sillä EVL 18.2
§:n säännöksellä, osa velkojen koroista muuttuu negatiivisuuden myötä vähennyskelvot-
tomiksi verotuksessa. Tämän vuoksi yksityisottoja on järkevää tehdä vain siinä määrin,
etteivät ne ylitä osakkaan vuotuisien voitto-osuuksien ja yritykseen tehtyjen sijoitusten
yhteismäärää.²⁷⁵

Oman haasteensa omistajanvaihdosprosessiin luo yrityksen arvoon liittyvät varallisuus-
arvostamiskysymykset. Pörssi-yhtiölle, jonka osakkeet ovat alati julkisen markki-
naehtoisien kaupankäynnin kohteena, yrityksen arvon ja sitä kautta osakkeen arvon mää-
rittäminen on yksityistä yhtiötä helpompaa, sillä markkina-arvo määräytyy arvopaperi-
markkinoilla päivittäin.²⁷⁶ Julkisesti noteeraamattoman yhtiön osalta tilanne on täysin
toinen. Yksityisen osakeyhtiön osake tai henkilöyhtiön yhtiöosuus ei ole markkinaehtoi-
sen kaupan käynnin kohteena arvopaperimarkkinoilla, joten näiden kauppakohteiden ar-
voa ei sitä kautta ole mahdollista saada selville. Usein perheytykset ovat vielä olleet
pitkään saman omistajan hallussa, joten osakkeella tai yhtiöosuudella ei välttämättä ole
käyty lainkaan kauppaa, minkä seurauksena julkisesti noteeraamattoman osakkeen käy-
vän arvon määrittämisessä käytettäviä vertailuluovutuksiakaan ei ole käytettävissä arvon-
määrittäksen pohjaksi. Arvostaminen on siten suoritettava jotakin muuta arvostamisme-
netelmää käyttäen. Arvostamismenetelmän valinnassa vaikuttavat olennaisesti kunkin

²⁷⁴ Ks. tarkemmin Isotalo 2014, 4 – 5, 8.

²⁷⁵ HE 200/1992; HE 203/1992.

²⁷⁶ Leppiniemi 1999, 14, 18; Penttinen 2008b, 21.

yrityksen vallitsevat olosuhteet ja tapauskohtaiset tekijät, joten on hyvä muistaa, ettei yksi ja sama menetelmä välttämättä sovellu jokaiselle yritykselle.²⁷⁷

Liiketaloustieteen näkökulmasta yrityksen arvo määritetään noteeraamattoman yrityksen kohdalla yleisimmin kolmen vaihtoehdoisen arvonmäärittämisselmen sekä yhtiötä koskevan ei-numeraalisen materiaalin pohjalta. Nämä kolme arvonmäärittämisselmenä ovat yrityksen substanssiarvo²⁷⁸, nykyhetkeen diskontattujen tuottojen arvo sekä yrityksen vapaan kassavirran arvo. Yrityksen arvonmäärittämiseen on saatavilla merkittävää apua ammattilaisilta, sillä heidän käytössään olevien arvonmäärittämisselmen, yksittäisten tunnuslukujen yhdistelmien sekä tunnuslukujen keskiarvolaskelmien avulla yrityksen arvosta voidaan saavuttaa mahdollisimman objektiivinen ja luotettava kuva.²⁷⁹ Yrityksen arvo on yksi keskeinen tekijä etenkin yrityskauppana toteutettavassa omistajanvaihdoksessa, sillä luotettavan arvonmäärittämisselmen pohjalta voidaan alkaa määrittämään sopivaa kauppahintaa kohteelle. Kauppahintaan vaikuttavat yrityksen arvon lisäksi myös monia muita tekijöitä, jolloin lopulliseksi kauppahinnaksi ei välttämättä tule yrityksen arvonmäärittämisselmen tuloksena saatu arvo.²⁸⁰ Etenkin sukupolvenvaihdoksena tehtävissä omistuskaupoissa tulee mietittäväksi, halutaanko lapselta periä käypä hinta yritysvarallisuudesta vai helpottaako tämän taloudellista asemaa yrityksen todellista arvoa alemmalla kauppahinnalla.²⁸¹ Koska kyseessä on irtaimen kauppa, jota tahdonvaltaisena lakina kauppalaki sääntelee, voidaan myytävän omaisuuden kauppahinta sopia vapaasti kaupan osapuolten välillä.²⁸² Hinnan lisäksi sen määrittämisselmen perusteet ja maksuajankohta kuuluvat sopimusvapauden piiriin. Omistajanvaihdoksessa voidaan näin ollen sopia normaalia pidemmästä maksuajasta tai vastikkeen maksamisesta erissä.²⁸³

Liiketaloudellisen arvonmäärittämisselmen lisäksi on omistajanvaihdoksissa otettava huomioon myös vero-oikeudellinen näkökulma varallisuuden arvostamiseen ja pidettävä siten yrityksen liiketaloudellinen arvo erillään sen vero-oikeudellisesta arvosta. Muiden verotustilanteiden tavoin omistajanvaihdosten verotuksen perusteena käytettävä varallisuuden arvo määrittyy ns. oikeudellisen arvonmäärittämisselmen tuloksena.²⁸⁴ Oikeudellinen arvonmäärittämisselmen verotuksen osalta tapahtuu verolainsäädännön säädösten, kuten perintö- ja lahjaverolain, varainsiirtoverolain ja varojen arvostamisesta verotuksessa annetun lain

²⁷⁷ Ossa 2014, 53; Savolainen 2014, 9 – 10.

²⁷⁸ Substanssiarvo merkitsee yhtiön varojen ja velkojen erotusta eli sen nettovarallisuutta, jota voidaan näin ollen pitää yrityksen minimiarvona.

²⁷⁹ Ks. Penttinen 2008b, 21 – 23; Ossa 2002, luku 84 – 86; Malinen – Stenholm 2005, 40 – 41.

²⁸⁰ Katramo ym. 2013, 71, 98 – 99.

²⁸¹ Malinen – Stenholm 2005, 40.

²⁸² Kauppahinnan määrittämisselmenä on kuitenkin huomioitava PerVL 18.3 §:n säännös alihintaisen luovutuksen mahdollisesta lahjaverovelvollisuudesta. Käypää arvoa alempi kauppahinta voi pykälän nojalla aktualisoida lahjaverovelvollisuuden.

²⁸³ Wilhelmsson, Sevón, Koskelo 2006, 148 – 149, 152; HE 93/1986, 50.

²⁸⁴ Ossa 2002, 83, 90; Savolainen 2014b, 2.

sekä muiden oikeuslähteiden, kuten verohallinnon ohjeiden mukaan eikä näin ollen ole yhtä vapaamuotoista kuin liiketaloudellinen arvonmääritys.²⁸⁵

Perintö- ja lahjaverotuksessa noudatetaan käyvän arvon periaatetta, jolloin verotuksen perusteena on lain 9 §:n nimenomaisella säännöksellä omaisuuden käypä arvo eli todennäköinen luovutushinta. Verohallinto on antanut syventävän vero-ohjeen käyvän arvon määrittämiseksi käytössä olevista menetelmistä, joista on tapauskohtaisesti valittava parhaiten kyseiseen tilanteeseen ja yritykseen sopiva arvonmääritysmenetelmä. Poikkeuksen tähän lähtökohtaan muodostaa sukupolvenvaihdosluovutukset, joissa yritysvarallisuus arvostetaan PerVL 55 §:n verohuojennusten nojalla käypää arvoa alempaan arvoon, lainkohdassa säädettyjen edellytysten täytyessä. Edellytykset täyttävissä vastikkeettomissa sukupolvenvaihdosluovutuksissa osakeyhtiön yritysvarallisuus arvostetaan 40 prosenttiin ArvostamisL 4 ja 5 §:ien mukaisesta vertailuarvosta ja muiden yhtiömuotojen osalta lain 3 ja 4 luvun mukaisesti nettovarallisuudesta.²⁸⁶

Lahjaverotuksessa käytettävä käyvän arvon periaate on hyvä muistaa kauppahintaa määrättäessä, sillä luvussa käyvän arvon ja vastikkeen välinen erotus voi tulla verotettavaksi lahjana, mikäli omaisuudesta maksettava vastike jää alle PerVL 18.3 §:n tai PerVL 55 §:n osoittaman rajan.²⁸⁷

Muun muassa osinkoverotuksen, tuloverotuksen sekä sukupolvenvaihdoshuojennusten yhteydessä perintö- ja lahjaverotuksen osalta yritysvarallisuuden arvostamista ohjaa laki varojen arvostamisesta verotuksessa. Tässä laissa on nimenomaisesti säädetty muun muassa yrityksen nettovarallisuuden laskemisesta sekä varojen ja velkojen arvostamisesta²⁸⁸, joita edellä mainituissa verotustilanteissa tarvitaan.²⁸⁹

4.1.2 Toteutustapa ja sen veroseuraamukset

Toteutustavalla on merkittävä vaikutus omistajanvaihdoksesta aiheutuvien kustannusten määrään. Toteutettaessa omistajanvaihdos yrityskauppana, jatkajan on kyettävä kattamaan sovittu vastike ja lisäksi mahdollinen varainsiirtovero. Myyjää puolestaan kohtaa luovutusvoittoveroseuraamus, mikäli kyseessä ei ole verovapauden piiriin kuuluva sukupolvenvaihdosluovutus. Tällöin yritysomaisuudesta maksetaan täysi hinta veroseuraamuksineen, joten kokonaiskustannukset ovat siten tässä toteutustavassa suurimmat. Samat kustannustekijät pätevät alihintaisiin luovutuksiin, joissa jatkajaa saattaa kohdata myös lahjaverovelvollisuus, mikäli sovitun vastikkeen määrä alittaa PerVL 18.3 ja 55.5 §:ssä säädettyt rajat. Nimensä mukaisesti alihintaisissa luovutuksissa vastike

²⁸⁵ Savolainen 2014a, 16, 23; Verohallinnon ohje A121/200/2018.

²⁸⁶ HE 144/2005, 14 – 16, 27; Verohallinnon ohje A121/200/2018, 1 – 5.

²⁸⁷ Verohallinnon ohje A56/200/2017, luku 2.4 – 2,5; Verohallinnon ohje A125/200/2017, luku 2.5.

²⁸⁸ ArvostamisL luvut 2 ja 3.

²⁸⁹ HE 144/2005 vp.

on ns. tavallisessa yrityskaupassa käytettyä käypään hintaan perustuvaa vastiketta pienempi. Tämän ansiosta kokonaiskustannukset vähenevät mahdollisesta lahjaverosta huolimatta, mikä vaikuttaa siten pienentävästi myös kokonaisrahoitustarpeeseen. On kuitenkin pidettävä mielessä, että alihintaisessakin kaupassa vastike saattaa yhtiön käyvästä arvosta riippuen muodostua suureksikin kulueräksi.²⁹⁰

Toteutustavoista lahjan ja perinnön käyttäminen omistajanvaihdoksen menetelmänä vähentää rahoitustarvetta merkittävästi. Aiemmin selostetulla tavalla nämä tavat on vastikkeettomia, eivätkä aiheuta luopujalle lainkaan veroseuraamuksia. Näiden tapojen osalta on siten löydyttävä rahoitus hankinnan osalta ainoastaan jatkajan perintö- tai lahjaverosta aiheutuvien kustannusten kattamiseksi. Mikäli luovutuksessa on kyse sukupolvenvaihdoksesta, johon voidaan soveltaa perintö- ja lahjaverolaissa säädettyjä sukupolvenvaihdoshuojennuksia, vähenevät verokustannukset ja sitä kautta rahoitustarve entisestään normaaliin lahja- ja perintöverotuksen alaiseen luovutukseen verrattuna. Huojennusten käytöllä on suuri vaikutus kokonaiskustannuksiin, kun lahja- tai perintöveron perusteena on täyden käyvän arvon sijaan, 40 %:ia vertailuarvosta.²⁹¹

Oheinen esimerkki ja sen arvoihin perustuvat seuraavan sivun vertailutaulukot osoittavat eri toteutustapojen ja niiden verokohtelun vaikutukset rahoitustarpeeseen.

*Esimerkki: Yrittäjä A omistaa osakeyhtiön, jonka osakkeiden käypä arvo on miljoona euroa. A on omistanut osakkeet 40 vuotta ja osakkeiden hankintamena käytetään lakisääteistä 40 %:n hankintameno-olettamaa. Hankintameno on siten 400 000 €. Yritys on kokonaisuudessaan elinkeinotoimintaa harjoittava ns. EVL-yhtiö, jolla ei ole TVL-omaisuutta. Yrityksen edellisen verovuoden vertailuarvo on 400 000 euroa. A haluaa siirtää osakkeensa seuraavana vuonna lapselleen B:lle, joka jatkaa yrityksen toimintaa. Koska A on omistanut osakkeet yli 10 vuotta, A:n osalta luovutukseen soveltuu TVL 48.1 § 3 kohdan huojennussäännös verovapaista luovutusvoitoista. Seuraavissa taulukossa on kuvattu toteutustapojen vaikutusta kokonaisverorasitukseen ja sitä kautta rahoitustarpeeseen.*²⁹²

²⁹⁰ Lakari 2014, 10,13.

²⁹¹ Lakari – Engblom 2016, 45 – 46, 101; Juusela – Tuominen 2018, luku omistajanvaihdoksen rahoittaminen.

²⁹² Juusela – Tuominen 2018, luku omistajanvaihdoksen rahoittaminen.

Taulukko 1 Vastikkeellisten luovutusten vertailua

Luovutustapa	Kauppa, käyvästä arvosta	Kauppa, vastike yli 75% käyvästä arvosta	Kauppa, vastike yli 50% käyvästä arvosta, ei PerVL 55 §:n huojennusta	Kauppa, vastike yli 50 % käyvästä arvosta, PerVL 55 §:n huojennuksella
Kauppahinta	1 000 000 €	760 000 €	510 000 €	510 000 €
Luovuttajan (A) verokustannus	-	-	-	-
Jatkajan (B) verokustannus	16 000 €	12 160 €	73 760 €	8160 €
Kokonais- verorasitus	16 000 €	12 160 €	73 760 €	8160 €
Rahoitustarve	1 016 000 €	772 160 €	583 760 €	518 160 €

Taulukko 2 Vastikkeettomien luovutusten vertailua

Luovutustapa	Lahja, ei PerVL 55 §:n huojennusta	Lahja, PerVL 55 §:n huojennuksella	Perintö, ei PerVL 55 §:n huojennusta	Perintö, PerVL 55 §:n huojennuksella
Kauppahinta	-	-	-	-
Luovuttajan (A) verokustannus	-	-	-	-
Jatkajan (B) verokustannus	142 100 €	17 300 €	149 700 €	16 500 €
Kokonais- verorasitus	142 100 €	17 300 €	149 700 €	16 500 €
Rahoitustarve	142 100 €	17 300 €	149 700 €	16 500 €

Eri luovutustapoja vertailevista taulukoista voimme huomata, että toteutustavalla ja sen perusteella määräytyvällä verokohtelulla on olennainen merkitys omistajanvaihdosten rahoituksen näkökulmasta. Rahoitustarpeen määrä eri toteutustapojen välillä voi näin ollen vaihdella huomattavasti, kuten tässä esimerkissä, jopa miljoonalla eurolla.

4.1.3 Muut kustannukset

Verotuksesta aiheutuvat kustannukset tai ulkoisen rahoituksen kustannukset eivät kuitenkaan ole ainoat kustannustekijät omistajanvaihdoksissa vaan siihen voi liittyä monenlaisia lisäkuluja. Yksi merkittävimmistä on asianajo- tai asiantuntijakustannukset. Omistajanvaihdos on laaja-alainen ja juridisesti haastava prosessi, jossa asiantuntija-apu on usein tarpeen, muun muassa yrityksen realistisen arvon ja verosuunnittelun osalta. Mikäli yrityksellä itsellään ei ole sopivaa asiantuntijaa, palvelu on ostettava ulkopuolelta. On kuitenkin tapauskohtaista, kuinka paljon asiantuntijapalveluita joudutaan käyttämään ja kuinka suuren kustannuserän ne tuottavat. Tutkimuksen mukaan asiantuntijapalveluihin käytettävä summa voi vaihdella sadoista euroista jopa kymmeneen tuhansiin euroihin, joten sen vaikutus rahoitustarpeeseen on myös täysin tapauskohtaista. Mikäli yrityksessä on jo tarvittava osaaminen omistajanvaihdoksen toteuttamiseksi, ei ulkopuolista asiantuntija-apua tarvita, jolloin myös välttyy sen aiheuttamilta kustannuksilta.²⁹³

4.2 Vakuuksien tarve ja vakuussuunnittelu

Omistajanvaihdosjärjestelyn rahoittamisessa voi tulla vastaan kysymys vakuuksista. Se, tarvitaanko vakuuksia, riippuu käytettävästä rahoitusvälineestä. Omistajan omaa varallisuutta käytettäessä vakuusvaatimusta ei luonnollisesti ole. Ei myöskään silloin, kun yritys rahoittaa omistusjärjestelyn esim. omia osakkeita hankkimalla tai muun sisäisen rahoituksen keinoin. Kun omistajanvaihdoksen rahoittamiseksi joudutaan käyttämään ulkoista rahoitusta, esimerkiksi luottolaitoslainaa, luotonantajat lähtökohtaisesti vaativat takaisinmaksun turvaamiseksi vakuuden, jonka muoto voi vaihdella reaali- vakuuksista henkilövakuuksiin. Vakuudet ovat niin merkittävä seikka ulkoisen rahoituksen saannissa, että pahimmassa tapauksessa niiden puuttuminen tai liian vähäinen arvo saattaa estää rahoituksen saannin kokonaan.²⁹⁴

Vakuussuunnittelussa on tärkeää huomioida vakuuslajien merkitys ja tehdä valinta harkitusti. Henkilövakuuden antajalla on koko omaisuudellaan henkilökohtainen maksuvastuu vakuudenalaisesta lainasta, kun taas esinevakuudessa tällaista henkilökohtaista vastuuta ei ole. Vakuuksia valittaessa kannattaa siten miettiä tarkkaan, mitkä vakuudet ovat optimaalisimmat rahoituksen vastineeksi, myös tulevaisuutta ajatellen, jotta rahoituksesta ei muodostuisi turhan riskialtis, samalla vaarantaen tulevaisuudenkin mahdolliset rahoitustarpeet ja liiketoiminnan.²⁹⁵

²⁹³ Varamäki ym 2013, 50.

²⁹⁴ Kontkanen 2011, 170.

²⁹⁵ Saarnilehto ym, 2011, luku 6, kohta: vakuuksien jako; A-vakuutuslehti 2/2014, 21.

4.3 Rahoitusmuodot, rahoitusvälineet ja niiden vaatimat vakuudet

Yrityksen jatkajalla sekä yrityksellä on käytettävissään useita erilaisia keinoja omistajanvaihdoksen rahoittamiseksi. Kohdeyritys voi toimia rahoittajana järjestelyssä esimerkiksi omia osakkeita hankkimalla. Jatkaja ja luopuja voivat keskenään tehdä rahoitus- ja vakuusratkaisuja, joiden avulla jatkajan taloudellista asemaa voidaan parantaa ja helpottaa omistajanvaihdoksen rahoitustarvetta. Lisäksi rahoitusmarkkinoilla on monipuolisesti saatavilla ulkoista rahoitusta eri rahoitus- ja luottolaitoksilta, mikäli hakija on luotokelpoinen ja pystyy täyttämään vaaditut edellytykset luotonannolle. Tässä tutkielmassa keskitytään yleisimpiin käyttökelpoisiin rahoitusratkaisuihin, joilla omistajanvaihdos voidaan rahoittaa. Rahoitusratkaisujenkin osalta on kuitenkin hyvä huomioida, että kunkin yrityksen on valittava tapauskohtaisesti optimaalisin rahoitusratkaisu. Se rahoitusmenetelmä, joka toiselle yritykselle on paras, ei välttämättä ole sitä kaikille.

4.3.1 Jatkajan ja luopujan väliset rahoitus- ja vakuusjärjestelyt

Rahoitusjärjestelyjä voidaan tehdä myös luopujan ja jatkajan välillä. Nämä keinot tulevat kuitenkin lähtökohtaisesti kyseeseen vain niissä omistajanvaihdoksissa, jotka tapahtuvat perhepiirissä. Toteutettaessa omistajanvaihdos vastikkeellisena luovutuksena, voivat kaupan osapuolet esimerkiksi sopia vastikkeen maksulle pidemmän maksusajan, tai vaihtoehtoisesti osakkeiden tai yhtiöosuuksien maksun suorittamisesta useammassa erässä, jolloin rahoitustarve omistajanvaihdoshetkellä pienenee. Irtaimen kaupassa pätevän sopimusvapauden periaatteen valossa kaupan osapuolet voivat vapaasti määrittää osapuolille sopivan maksuaikataulun, myös täysin korottomana. Tällöin suurin kustannuserä voidaan jakaa useampaan osaan, joka parantaa siten myös jatkamismahdollisuuksia sekä jatkajan rahoituksellista tilannetta. Mikäli yritystoiminta saadaan jatkumaan onnistuneesti, tarkoituksena olisi, että jatkaja saisi näin rahoituksensa myöhempisiin maksueriin yrityksen voitollisen tuloksen kautta.²⁹⁶

Jatkajan taloudellinen tilanne saattaa olla sellainen, ettei hänen varansa yksistään riitä esimerkiksi lahjaveron maksamiseen tai tarvittavan pääomasijoituksen tekemiseen, vaan tarvitaan myös ulkopuolista rahoitusta. Tällaisissa tapauksissa luopuja voi oman taloudellisen tilanteensa puitteissa lainata rahat henkilökohtaisesti jatkajalle. Korkolain 3 §:n nojalla lainoihin sovelletaan korottomuusolettamaa, jolloin edellä mainittu ”sukulaislaina” voidaan toteuttaa ilman korkoja tai muita lainanhoitokuluja, eikä lainalle lähtökohtaisesti vaadita pankkilainaa vastaavia vakuuksiakaan. Sukulaislaina on näin pankkilainaa joustavampi ja halvempi.²⁹⁷

²⁹⁶ Katramo ym. 2013, 99; HE 93/1986, 1, 14.

²⁹⁷ HE 109/1981, 18; A56/200/2017, luku 7.6.

Vanhempien ja lasten välisissä lainoissa on kuitenkin oltava tarkkana, ettei lainaksi tarkoitettua oikeustointia pidetä verottajan näkökulmasta PerVL 33 a §:n nojalla veronkiertona. Lainasopimuksen tai velkakirjan on oltava oikeudelliselta sisällöltään ja muodoltaan sellainen, että oikeustointia kohdellaan asianmukaisena lainana. Toisin sanoen, lainan on muodoltaan ja sisällöltään vastattava rahoitusmarkkinoilta saatavaa lainaa. Myös sukulaislainoilla on siten oltava pankkilainaa vastaavalla tavalla mm. lyhennys-suunnitelma, jota lainansaaja todistetusti noudattaa. Mikäli käy ilmi, ettei lainaksi nimetty oikeustoimi tosiasiallisesti ole asian luonteen tai tarkoituksen mukainen, kohdellaan lainaa PerVL 33 a §:n nojalla lahjana. Tällöin lainasumma tulee verotettavaksi normaalien lahjaverosäännösten mukaisesti, 19 a §:n lahjaveroasteikkoja noudattaen.²⁹⁸

Kolmas jatkajan rahoituksellista tilannetta helpottava keino ilman ulkopuolista rahoittajaa on jatkajan ja luopujan väliset vakuusjärjestelyt. Etenkin pienyritysten kohdalla yrityksen ottaman lainan vakuutena saattaa olla yrittäjän omaa henkilökohtaista omaisuutta, useimmiten kiinteistö, jotta lainalle on saatu riittävät vakuudet. Omistajanvaihdoksen yhteydessä pyrkimyksenä olisi jatkajan vakuuksien vaihtaminen aiempien vakuuksien tilalle, jotta luopuja vapautuisi myös taloudellisesta vastuusta. Jatkajalla ei kuitenkaan välttämättä ole tarpeeksi sellaista omaisuutta, jota velkoja hyväksyisi vakuudeksi. Tällaisessa tilanteessa luopuja ja jatkaja voivat sopia luopujan vakuuksien jättämisestä yrityksen velkojen vakuudeksi omistajanvaihdoksesta huolimatta.²⁹⁹

Tällöin kyseessä on takauslain 2 §:n mukainen vierasvelkapanttaus, jossa luopuja jättää omaa omaisuuttaan pantiksi velkojalle. Pantti kuuluu esinevakuuksiin, joten vierasvelkapanttauksen myötä velan vakuutena on tietty pantinantajan yksilöity omaisuus, esimerkiksi asunto-osakkeet tai kiinteistö. Samalla tavoin on mahdollista, että luopuja antaa omistajanvaihdosta varten jatkajan tai kohdeyhtiön lainan vakuudeksi vierasvelkapantin, vaikkei luopujan omaisuutta aiemmin olisi ollutkaan vakuutena. Vierasvelkapantin antaminen tarkoittaa siten sitä, että pantin antaja on velallisen tavoin vastuussa velasta, minkä perusteella velkoja voi periä eräänntyneen velan pantinantajan pantista TakausL 40 §:ssä säädettyllä tavalla³⁰⁰. Käytännössä tämä tarkoittaa, että velkoja ryhtyy toimiin pantatun omaisuuden realisoinniseksi. Ennen pantin myymistä pantinantajalla on kuitenkin yleensä mahdollisuus suorittaa panttauksen liittyvä velka vapaaehtoisesti, jolloin hän välttyy pantiksi annetun omaisuuden menettämiseltä. Velan maksamisen jälkeen pantinantajalla on TakausL 28 §:n takautumisoikeuden nojalla oikeus periä velkojalle maksamansa päävelan määrää velalliselta.³⁰¹

²⁹⁸ HE 68/1995, luku 2.8.

²⁹⁹ Paikallispankin yritysrahoituspäällikön haastattelu 2.2.17; Immonen – Lindgren 2017, 49 – 50.

³⁰⁰ Takauslain 4 §:n nojalla vierasvelkapantin antaja vastaa lähtökohtaisesti vain velan pääomasta. Velkojan kanssa on erikseen sovittava, mikäli halutaan pantin kohdistuvan kaikkiin velkaan liittyviin kustannuksiin, esimerkiksi korkoon ja mahdollisiin viivästyskorkoseuraamuksiin.

³⁰¹ HE 189/1998, 24, 73 – 75; Tepora – Kaisto – Hakkola 2009, 101 – 104.

Vaihtoehtoinen vakuusjärjestely edellä käsitellylle on luopujan antama takaus jatkajan velkojen vakuudeksi. Takauksessa on kyse henkilövakuudesta, jonka seurauksena takaaja vastaa koko omaisuudellaan velallisen velasta. Jatkajan velasta annettava takaus voi olla joko toissijainen takaus, jolloin takaaja vastaa velasta vasta velallisen maksukyvyttömyyden johdosta tai omavelkainen takaus, jolloin takaaja vastaa velasta kuin omastaan, eikä velkojen periminen edellytä velallisen maksukyvyttömyyttä. Lähtökohteisesti takaussitoumusta käsitellään TakausL 3 §:n nojalla toissijaisena takauksena, ellei muuta ole sovittu. Käytännössä luotonantajat kuitenkin sopivat mm. vakioehdoissaan erikseen takauksen antamisesta omavelkaisena takauksena, ellei takaaja ole jo alun perin antanut takaussitoumusta omavelkaisena.³⁰²

Takaajan vastuuseen pätee pitkälti samat periaatteet kuin edellä esiteltyyn vierasvelkapanttiin, sillä lainsäädännössä vierasvelkapantti on pitkälti rinnastettu takaukseen. Myös takauksessa vastuun laatu ja laajuus määrittävät takaussitoumuksen sisällön perusteella. Maksuvelvollisuuden kannalta olennaisen tärkeää on edellä mainittu takaussitoumuksen muoto: onko kyse omavelkaisesta vai toissijaisesta takauksesta. Toinen on vastuun laajuuden määräävä ehto takauksen piiriin kuuluvista kustannuksista. TakausL 4.2 §:n nojalla takaus koskee lähtökohteisesti vain velan pääomaa, jolloin korot ym. velkaan liittyvät kustannukset jäävät takausvastuun ulkopuolelle. Tyypillistä kuitenkin on, että lainaa tarjoavat tahot laativat jo yleiset vakioehtonsa, niin että takaus kattaa kaikki velkaan liittyvät kustannukset.³⁰³

Takauslain 12 § suojaa takauksen antajaa ennen takaussitoumuksen tekemistä. Säännöksen mukaan luotonantajalla on lakisääteinen tiedonantovelvollisuus takaajaa kohtaan, jonka myötä luotonantajan on annettava ennen takauksen antamista selvitys takauksen riskeistä sekä takaajan päätökseen olennaisesti vaikuttavista seikoista. Tiedonantovelvollisuudessa pyritään tuomaan takaajan tietoon takaussitoumuksen oikeudelliset ja taloudelliset seuraamukset, ennen sitoumuksen antamista, jotta takaaja ymmärtäisi, mihin sitoumukseen on ryhtymässä.³⁰⁴

4.3.2 Kohdeyhtiö omistajanvaihdoksen rahoittajana

Omistajanvaihdoksen rahoittajana voi toimia myös kohdeyhtiö itse. Osakeyhtiölakiin on kuitenkin säädetty joitakin rajoituksia sekä yhtiön varojenjakoja että osakehankinnan rahoittamista koskien, jotka on huomioitava rahoitussuunnittelussa. Muutoin seurauksena

³⁰² HE 189/1998, 28 – 29, 32.

³⁰³ Aurejärvi – Hemmo 2006, 151 – 152, 193 – 194, 240 – 241.

³⁰⁴ HE 189/1998, 42 – 43.

saattaa olla mm. laiton varojenjakko. Näin ollen kohdeyrityksen mahdollisuudet omistajanvaihdoksen rahoittamiseksi ovat rajatut. On kuitenkin olemassa erilaisia sallittuja keinoja, joilla kohdeyritys voi osallistua rahoittamiseen sekä kokonaiskustannusten alentamiseen ja sitä kautta helpottaa rahoituksellista tilannetta.³⁰⁵

Eräs tärkeä säännös kohdeyhtiön kannalta on pääomadirektiivin 23 artiklaan perustuva OYL 13.10 §:n omien osakkeiden hankinnan rahoituskielto, jonka nojalla kohdeyhtiö ei suoraan voi antaa ulkopuoliselle rahoitusta osakkeiden hankkimista varten. Säännöksen nojalla kohdeyhtiön osakkeiden ostamiseen tarkoitetun rahalainan tai kaikenlainen muiden varojen antaminen jatkajalle on siten lähtökohtaisesti kielletty. Yhtiö ei myöskään voi antaa vakuutta jatkajan puolesta osakkeiden hankkimiseksi otettuun lainaan. Tällä säännöksellä pyritään suojaamaan kohdeyhtiön velkojien asemaa ja varmistamaan osakkeenomistajien yhdenvertaisuus³⁰⁶. Säännöksellä pyrkimyksenä on ollut estää osakkeenomistajan varojen saanti osakeyhtiöstä muiden osakkeenomistajien kustannuksella.³⁰⁷

Osakeyhtiölain uudistamisen yhteydessä vuonna 2006 rahoituskiellon soveltamisalaan tehtiin muutos. Aiemassa EOYL 12:7.3 §:ssä rahalainan antaminen kiellettiin poikkeuksetta täysin. Säännös koski yksittäisten yhtiöiden lisäksi myös kaikkia samaan konserniin kuuluvia yhtiöitä. Uuden osakeyhtiölain (2006) myötä, rahoituskieltoa koskeva säännös (OYL 13:10§) säädettiin koskemaan ainoastaan yksittäistä yhtiötä ja konserniyhtiön emoyhtiötä, eikä enää kaikkia konserniyhtiöitä kuten aiemmassa EOYL:ssä. Tämän lisäksi OYL 13:10 §:n 2 momenttiin säädettiin poikkeus, joka sallii tietyssä tapauksessa osakeoston rahoittamisen kohdeyhtiön toimesta. Poikkeussäännöksen nojalla rahalainan tai muiden varojen antaminen osakehankintaan varten on sallittua silloin kuin varojen saajina ovat yhtiön tai sen lähipiiriin kuuluvan yhtiön työntekijät ja rahalainaan käytetään jakokelpoisia varoja. Lain esitöissä ei oteta kantaa siihen, mitkä tahot luokitellaan yrityksen työntekijöiksi, eikä myöskään mainita, voiko rahalainan antaa pelkästään yhdelle työntekijälle säännöksessä käytetystä monikollisesta sanamuodosta

³⁰⁵ OYL 13 – 15 luvut; Tikanoja – Parikka 2008, 53.

³⁰⁶ OYL 13:10 §:n rahoituskiellon tarpeellisuutta ja tarkoituspäätä on kritisoitu usealla eri taholta jo pidemmän aikaa. Osakeyhtiölain muutostarpeita käsittelevässä oikeusministeriön arviomuistiossa on myös otettu kantaa OYL 13:10 §:n rahoituskieltoon, ja sen tarpeellisuuteen. Säännöksen soveltamisalaa kavennettiin jo vuoden 2006 uuden osakeyhtiölain säätämisen yhteydessä, mutta nykyisenkin säännöksen katsotaan tarvitsevan muutosta. Oikeusministeriö ehdottaakin säännöksen muuttamista siten, että se koskisi ainoastaan julkisia osakeyhtiöitä, sillä yksityisten osakeyhtiöiden osalta rahoituskielto katsotaan olevan tarpeeton. Arviomuistion taustalla käydyin verkkokeskustelun lopputulema rahoituskiellosta osoittaa myös, että rahoituskieltosäännöstä pidetään yksityisten osakeyhtiöiden osalta turhana, eikä sen katsota palvelevan lain esitöissä selostettuja tavoitteita. Omien osakkeiden rahoituskieltoa kohtaava kritiikki ei ole ollut vain kansallisen tason näkökanta. Rahoituskieltoa ja sen taustalla vaikuttavaa pääomadirektiivin 23 artiklaa on kritisoitu myös kansainvälisesti samoihin syihin vedoten. Tulkinnanvaraisen taustasäännöksen (23 artiklan) seurauksena rahoituskielto on aiheuttanut tulkinnallisia ongelmia myös kansallisella tasolla, joka on tavoitteiden ja tarpeellisuusnäkökohtien lisäksi aiheuttanut kritisoitua OYL 13:10 §:ää vastaan. ks. Oikeusministeriö 2016; Valmunen 2009, 250 – 251; Villa 2011, 1329 – 1336.

³⁰⁷ HE 11/1981, 1, 4 – 5; HE 109/2005, 130.

huolimatta. Näiden seikkojen valossa poikkeussäännöksen soveltaminen on hyvin tulokinnanvaraista. Lain esitöissä korostetaan, että tästä poikkeussäännöstä huolimatta rahoitustoimien tulee kuitenkin noudattaa muita osakeyhtiön toimia rajoittavia periaatteita, mm. yhdenvertaisuusperiaatetta. Voi siten olla, että OYL 13:10.2 §:n valossa rahalainan antaminen olisi hyväksyttävää, mutta yhdenvertaisuusperiaatteen ja yhtiön toiminnan tarkoituksen valossa ei.³⁰⁸

Eräs sallittu keino omistajanvaihdoksen rahoittamiseen kohdeyhtiön toimesta on toteuttaa luvussa 3.2.1 esitelty omien osakkeiden hankinta tai lunastus. Tätä keinoa käyttämällä kohdeyrityksen vastuulle voidaan vierittää osa kokonaiskustannuksista. Liiketaloudelliselta kannalta omien osakkeiden hankinnan tai lunastuksen käyttämistä rahoituskeinona on kuitenkin kannattavaa punnita tarkoin, sillä se vähentää kohdeyhtiön rahavaroja. Siitä voi taas seurata, että esimerkiksi tulevaisuudessa tarpeelliset investoinnit tai yritys kokonaisuudessaan voivat kohdata rahoituksellisia haasteita pienentyneiden rahavarojen seurauksena. Voidaan siten todeta, että omien osakkeiden hankinta- tai lunastusmenettely on monipuolinen ja käyttökelpoinen rahoittamiskeino, kunhan se ei vaaranna yrityksen taloudellista jatkuvuutta omistajanvaihdoskustannuksen seurauksena.

4.3.3 *Velkarahoitus*

Kuten aiemmin todettiin, omistajanvaihdoksen toteutustavalla on merkittävä vaikutus omistajanvaihdoksen rahoitustarpeeseen.³⁰⁹ Useimmiten omistajanvaihdoksen kustannukset nousevat sen verran suuriksi, ettei jatkajan varallisuus yksistään riitä niiden kattamiseksi. Tällöin on pohdittava järjestelyn rahoittamista ulkoisen rahoituksen keinoin, tyypillisimmin pankkilainan avulla.³¹⁰

Rahoitusmarkkinoilla on omistajanvaihdoksen rahoittamiseksi tarjolla erilaisia luottoja mm. pankkien ja Finnveran toimesta sekä yrittäjille että yrityksille. Kunkin omistajanvaihdosjärjestelyn rakenteesta riippuu se, onko luotonsaajana jatkaja vai kohdeyritys. Esimerkiksi osakekaupassa jatkaja ostaa osakkeet itselleen, jolloin hän tarvitsee henkilökohtaisen kuluttajaluoton. Jos taas omistajanvaihdoksessa käytetään toteutustapana esim. omien osakkeiden hankintaa, jossa yritys maksaa vastikkeen osakkeenomistajalle, voi kyseeseen tulla yritysluotto. Näiden osalta on hyvä huomioida yritysluottojen ja kuluttajaluottojen erot. Yritysluotot esimerkiksi ovat usein luottokustannuksiltaan arvokkaampia kuluttajaluottoihin nähden.³¹¹ Oli kyseessä sitten yksityishenkilön ottama laina tai yrityksen ottama laina, on yrityksen taloudellisella tilanteella suuri merkitys ulkoisen

³⁰⁸ Immonen 2015, 54 – 55, 57; HE 109/2005, 130.

³⁰⁹ Merkityksestä lisää tämän tutkimuksen luvussa 4.1.2.

³¹⁰ Suomen Pankki 2015, 10.

³¹¹ Paikallispankin yritysrahoituspäällikön haastattelu 2.2.17.

rahoituksen hankkimisessa. Yrityksen on kyettävä hoitamaan ottamansa lainan takaisinmaksu yritystoiminnan tuloilla tai vastaavasti yrittäjän on kyettävä hoitamaan velvoitteen luotonantajaa kohtaa yrityksestä saamallaan tuloilla, jolloin yrityksen kannattava liiketoiminta ja sitä kautta luottokelpoisuus ovat avainasemassa luotonantajan rahoituspäätöksessä.³¹²

Luotto-oikeuden näkökulmasta luotonsaajien jaolla yrityksiin ja kuluttajiin on merkittävä vaikutus luottosuhteeseen ja sen oikeusvaikutuksiin. Asiakastyypin perusteella määräytyvät mm. sovellettava lainsäädäntö, normilähteiden keskinäinen suhde ja luotonsaajan asema suhteessa luotonantajaan.³¹³ Kuluttaja-asiakkaiden asema on suojattu kuluttajansuojalakiin sisällytetyllä pakottavalla lainsäädännöllä, joka koskee kaikkia kuluttajaluottoja³¹⁴. Luottosuhdetta, luotonantajan tiedonantovelvollisuutta ja luottojen markkinointia koskevilla säännöksillä pyritään parantamaan yksityishenkilön oikeusturvaa luottosuhteessa ja antamaan erityistä suojaa heikommassa asemassa olevalle sopijapuolelle. KSL 7:5§ nojalla säädetään kulutusluottoja koskeva lainsäädäntö pakottavaksi, joka turvaa kuluttajaluoton ottajalle laissa säädetyn suojan vähimmäistason sekä määrää luottosuhdetta koskevien toimenpiteiden perussisällön. Pykälän nojalla, luottosuhteessa ei päde sellainen sopimusehto, joka on vastoin kuluttajansuojalain säännöksiä.³¹⁵

Pakottavaksi säädetyn kuluttajansuojalainsäädännön myötä kuluttajaluottojen sisältö ja luottosuhdetta koskevat ehdot määräytyvät ensisijaisesti lainsäädännön pohjalta. Näin ollen lainsäädäntö, mm. kuluttajansuojalaki ja velkakirjalaki, muodostaa tärkeimmän normilähteen. Sopimusehdot, luotonannon vakiintuneet käytännöt ja rahoitustarkastuksen ohjeet ovat toissijaisessa, mutta silti merkittävässä asemassa. Nämä normilähteet muodostavat tärkeän osan kuluttajaluottoja niiden yksilöllisten ehtojen ja toimintojen osalta, joita ei ole säädetty kuluttajansuojalaissa.³¹⁶ Näin ollen on syytä huomata, että sovittavissa olevien ehtojen osalta saattaa olla vaihtelua eri luottolaitosten välillä. Näihin ehtoihin onkin hyvä paneutua tarkasti ennen lainapäätöksen tekemistä, jotta vältytään mahdollisilta yllätyksiltä ja varmistutaan, että valittu laina on mm. luottokustannuksiltaan järkevä ja optimaalisin valinta omistusjärjestelyn rahoittamiseksi.

³¹² Kontkanen 2011, 145.

³¹³ Aurejärvi – Hemmo 2006, 5, 19 – 21.

³¹⁴ Kuluttajansuojalain piiriin otettiin vuonna 1986 säädetyllä lakimuutoksella myös kulutusluotot, joka toi kulutusluottoasiakkaat kuluttajansuojan piiriin. Vuonna 1992 EY:n kulutusluottoja koskevan direktiivin (87/102/ETY) voimaansaattamisen yhteydessä KSL 7 luku muutettiin koskemaan kaikkia kulutusluottoja, myös lainoja. Lailla kuluttajansuojalain 7 luvun muuttamisesta (85/1993) kulutusluottoja koskevan lainsäädännön soveltamisala säädettiin kansallisen harkintavallan nojalla EY:n kulutusluottodirektiivin soveltamisalaa laajemmaksi. Direktiiviä laajempi soveltamisala säädettiin erilaisten luoton ottajien aseman yhtenäistämiseksi ja aiemmin soveltamisalaan kuulumattomien luottoasiakkaiden aseman parantamiseksi. Samaa linjaa noudatettiin vuoden 2010 kuluttajansuojalain muuttamisen (746/2010) yhteydessä, jolloin saatettiin voimaan aiemman direktiivin kumoava Euroopan parlamentin ja neuvoston kulutusluottodirektiivi (2008/48/EY). Kulutusluottoja koskevassa lainsäädännössä säilytettiin direktiivin määrittämää tasoa kattavampi soveltamisala sekä direktiiviä yksityiskohtaisempi sääntely kuluttajansuojatason ylläpitämiseksi ja luottomarkkinoiden kehitystä vastaavaksi.

³¹⁵ HE 88/1985; HE 238/1992; HE 24/2010.

³¹⁶ Aurejärvi – Hemmo 2006, 19 – 21.

Yritysluottojen kohdalla vallitsee päinvastainen tilanne, sillä yritysten välinen sopiminen perustuu lähtökohtaisesti sopimusvapauden periaatteelle. Tämän seurauksena yritysasiakkaiden luottosuhteissa normilähteiden keskinäinen suhde painottuu sopimusehtoihin lainsäädännön sijaan. Näin ollen yritysasiakas ei luotonottajana lähtökohtaisesti nauti suojatusta asemasta luotonantajaa kohtaan, vaan katsotaan olevan tasavertaisessa asemassa luotonantaja-yritykseen nähden. Täysin vailla lainsäädäntöä ja suojaa ei yritysasiakkaan luottosuhde kuitenkaan jää. Yritysluottoihin voidaan soveltaa OikTL 36 §:n yleistä sopimusehdon sovittelmista koskevaa kohtuullistamispykälää. Sen nojalla heikommassa asemassa oleva yritysasiakaskin saa suojaa luotonantajan tekemiä kohtuuttomia sopimusehtoja tai jopa sopimuksia vastaan, kun kohtuutonta ehtoa voidaan sovittaa tai jättää huomioimatta.³¹⁷ Lisäksi nimenomaan pienyrityksiä ajatellen on säädetty elinkeinonharjoittajien välisiä sopimusehtoja koskeva laki, jonka nojalla heikompa osapuolta kohtaan kohtuuttomien sopimusehtojen ja käytäntöjen käyttäminen on kiellettyä.³¹⁸

Luottorahoitusta pohdittaessa on otettava huomioon ulkoiseen rahoitukseen liittyvä merkittävä ero yrityksen sisäisen tai jatkajan oman varallisuuden käyttöön nähden. Tämä ero on vakuusvaatimus. Haettaessa lainaa esim. pankilta tai muilta luottolaitoksilta, luotonantajat lähtökohtaisesti vaativat luotolleen vakuuden, jolla turvata oma asemansa mahdollisten luotonsaajaa kohtaavien maksuvaikkeuksien yhteydessä. Pahimmillaan riittävän arvokkaiden vakuuksien puuttuminen voi johtaa lainaneuvotteluiden kariutumiseen.³¹⁹

Käytettävissä olevat vakuusmuodot voidaan jakaa kahteen luokkaan: henkilö- ja esinevakuuksiin. Esine- eli reaali- eli vakuudet tarkoittavat nimensä mukaisesti, että vakuutena on jokin tietty esine tai objekti, esimerkiksi asunto-osake, kiinteistö tai arvopaperi. Tällöin luotonsaaja panttaa omistamaansa omaisuutta velkansa vakuudeksi, minkä seurauksena pantinsaajalle eli luotonantajalle muodostuu suorituksensaantioikeus panttikohteeseen, mikäli vakuuteen liittyvää velkaa ei makseta. Kauppakaaren 10 luvun säännökset irtaimen tavaran panttauksesta eivät aseta panttaukselle erityisiä muoto- tai menettelysäännöksiä, joten se voidaan toteuttaa vapaamuotoisella tahdonilmaisella, kuitenkin mielellään kirjallisella panttikirjalla.³²⁰ Kiinteän omaisuuden osalta on toisin. Kiinteistöjen ja määräalojen panttauksesta on säädetty laajasti Maakaareissa. Kiinteistön panttaaminen on tehtävä MK 15 -20 luvuissa säädettyjä menettelytapoja noudattaen, muutoin oikeustoimet jäävät vaille haluttuja oikeusvaikutuksia. Kiinteä omaisuus tulee velan va-

³¹⁷ Aurejärvi – Hemmo 2006, 5 - 6, 19 – 21; HE 247/1981.

³¹⁸ HE 39/1993 vp; laki elinkeinonharjoittajien välisten sopimusten sääntelystä 1062/1993.

³¹⁹ Kontkanen 2011, 170; Suomen Pankki 2015, 4.

³²⁰ Tepora – Kaisto – Hakkola 2009, 21 – 22, 81 – 82; Kauppakaari 31.12.1734/3.

kuudeksi MK 15:2 §:n ja 17:2§:n nojalla vasta kun omistaja on ensin hakenut kiinteistöön kiinnityksen ja sen jälkeen antanut velkojalle panttaussopimuksen panttikirjoineen.³²¹

KK 10:2 § perustaa luotonantajalle oikeuden realisoida vakuutena oleva irtain omaisuus määrätyn edellytyksin velan maksamattomuustilanteessa ja kuitata erääntyneet saatavat kauppahinnasta. Pantin myyntiä koskeva sääntely on tehty tahdonvaltaiseksi, jolloin luotonantajat voivat säädetyistä määräajoista ja menettelytavoista poiketa omissa luottosopimuksissaan. Tyypillisempää onkin, että luottolaitoksille on omat vakioehtonsa vakuuksien kohtelulle maksamattomuustilanteissa. Poikkeuksen tahdonvaltaisuuteen luo KK 10:2.3:n säännös pääasiallisena asuntona käytetyn asunto-osakepantin myymisestä, jolloin pantinantajalle on annettava vähintään kaksi kuukautta aikaa suorittaa vapaaehtoisesti luotonantajalle velkansa ennen pantatun omaisuuden realisointiin ryhtymistä. Tämä säännös on luotu pakottavaksi, mikä lähtökohtaisesti estää säännöksistä poikkeamisen luottosopimuksissa. Realisointia rajoittaa myös MyyntiL 4 §, jossa säädetään sellaisen omaisuuden myynnistä, johon kohdistuu panttioikeuden lisäksi muita toisen tahon omistamia oikeuksia. Näissä tapauksissa pantinhaltijalla on ennen realisointiin ryhtymistä tiedonantovelvollisuus toisen oikeuden omistajaa/haltijaa kohtaan aikomuksestaan myydä omaisuus.³²²

Luotonantaja eli pantinhaltija voi lähtökohtaisesti realisoida vakuutena olevan omaisuuden parhaaksi katsomallaan tavalla. Täysin rajoittamatonta harkintavaltaa pantinhaltijalla ei kuitenkaan ole. Myyntitoimia rajoittaa kauppakaaren säännös pantin omistajan edun huomioimisesta, jonka nojalla myyntitapa on valittavat vallitsevat olosuhteet huomioon ottaen. Pantti tulee realisoida käyttämällä sellaista myyntitapaa, jolla omaisuus saadaan myytyä arvoaan vastaavasta hinnasta ja myynnillä saavutetaan paras mahdollinen nettotulo nimenomaan pantin omistajan kannalta.³²³

Kiinteistöpantin realisointi eroaa edellä selostetusta irtaimen pantin realisaatiosta. Kiinnitetyn omaisuuden kohdalla velkoja ei voi vapaasti realisoida omaisuutta, vaan realisointi tapahtuu viranomaisteitse, hypoteekikanteen ja sen seurauksena toteuttavan ulosmittauksen kautta.³²⁴

Velan vakuudeksi asetettavan pantin voi antaa myös jokin kolmas taho. Tällöin kyseessä on vierasvelkapantti. Vierasvelkapantin antaja vastaa pantiksi antaman omaisuutensa arvosta toisen tahon velasta. Takauslain 40 §:ssä säädetyllä tavalla velkojalla on vierasvelkapantin asettaman panttioikeuden nojalla oikeus saada suoritus pantista velan erääntymisen jälkeen. Saadakseen suorituksen pantista, velkojan on realisoitava vierasvelkapantti KK 10:2 §:ssä säädetyllä mukaisesti.³²⁵

³²¹ HE 120/1994, 22 – 23, 103 – 104.

³²² HE 1/1988, 5 – 6, 10 – 11.

³²³ HE 24/2010, HE 1/1988.

³²⁴ Tepora – Kaisto – Hakkola 2009, 176, 183.

³²⁵ HE 189/1998, 27, 32, 73 – 74.

Yritysluotoissa vakuutena käytetään pitkälti vastaavia vakuuksia kuin kuluttajaluotoissa. Tyypillisesti vakuutena on yrityksen kiinteää tai irtainta omaisuutta, esim. koneita tai rakennuksia. Vakuutena voidaan käyttää myös yrityksille erityistä panttimuotoa: yritys kiinnitystä, jonka suosio tosin on vähentynyt viime vuosina.³²⁶ Yritys kiinnityksen ansiosta yrityksen omaa omaisuutta on mahdollista antaa velan vakuudeksi, mikä helpottaa osaltaan rahoitusmahdollisuuksia. Yritys kiinnityksiä koskeva pakottava lainsäädäntö on säädetty yritys kiinnityslaisissa, jossa säädetään päteväksi ainoastaan YrkiinL:n säännöksiä noudattavat kiinnitykset.³²⁷

YrkiinL 1 – 3 §:n nojalla yritys (rekisteröity elinkeinonharjoittaja) voi kiinnittää omistuksessaan olevan irtaimen käyttö-, vaihto- ja rahoitusomaisuuden ja pantata sen velan vakuudeksi, mikäli rekisteriviranomainen (PRH) hyväksyy kiinnityshakemuksen ja vahvistaa kiinnityksen. Kun vahvistetulla yritys kiinnityksellä vakuutettu panttivelkakirja on annettu luotonantajalle, saa luotonantaja panttioikeuden yrityksen kiinnityksen alaiseen omaisuuteen. Lähtökohtaisesti kiinnitys kattaa kokonaisuutena YrkiinL 2 §:ssä luetellun irtaimen omaisuuden, jolloin pantinsaajalla on panttioikeus koko tähän yritys omaisuuteen³²⁸. Kiinnitetty omaisuus jää yrityksen käyttöön ja sitä voidaan normaalin liiketoiminnan rajoissa käyttää, luovuttaa pois ja hankkia vastaavaa omaisuutta tilalle. Normaaleist panteista poiketen, yritys kiinnityksessä luovuttaminen lakkauttaa panttioikeuden luovutettuun omaisuuteen. Panttioikeus lakkaa myös niiden luovutusten yhteydessä, jotka eivät kuulu normaaliin liiketoimintaan, mikäli luovutuksensaajalla oli vilpittön mieli. Kuten aiemmin mainittiin, kiinnitetyn omaisuuden käyttöä on rajoitettu. Velkojan eli pantinhaltijan suojaksi on lain 15 §:ään otettu velkojien suoja säännös, jonka nojalla pantinhaltijat saavat suojaa yrityksen lopettamista, yrityksen tekemiä normaalia poikkeavia luovutuksia, tai muita vakuuden arvoa alentavia toimia kohtaan. Tällaisissa tilanteissa velkojalla on oikeus saada välitön korvaus omaisuudesta jo ennen velan erääntymistä.³²⁹

Yritys kiinnitykset ovat luotonantajan näkökulmasta käteispanttia huonompi vakuus. Voi siten olla, että luotonantajalle yritys kiinnitys kelpaa lisävakuutena, mutta ei välttämättä ainoana vakuusmuotona. Tämä johtuu siitä, että vaihtuvan irtaimen omaisuuden arvonmääritys on haasteellista ja suuretkin negatiiviset arvonmuutokset ovat mahdollisia. Lisäksi velkojan asema, esim. velallisen mennessä konkurssiin, on huono. Konkursitapaüksissa sovellettavan MaksunsaantiL 5.1 §:n osoittaman etuoikeusjärjestyksen no-

³²⁶ Suomen Pankki 2015, 28 – 29.

³²⁷ Tepora – Kaisto – Hakkola 2009, 139.

³²⁸ YrkiinL 5§:n säännös mahdollistaa kiinnitettävän yritys omaisuuden yksilöinnin vain poikkeuksellisesti. Yksilöinti voi tulla kyseeseen ainoastaan itsenäisten erillisten yksiköiden tai alueellisten toimintojen ta-

³²⁹ HE 190/1983, 1 – 2, 6 – 11; HE 139/1990, 5.

jalla velkojalla ei ole mahdollisuutta saada koko vakuusarvon kattavaa korvausta kiinnitetystä omaisuudesta. Näin ollen yritys kiinnitys on velkojan näkökulmasta ongelmallinen vakuus myönnettävälle velalle.³³⁰

Toinen vakuusjaottelun vakuuslajeista on henkilövakuus eli takaus. Kuten edellä todettiin, takauslain 2 §:n nojalla takaus voidaan antaa omavelkaisena tai toissijaisena. Kummassakin takausmuodossa takaaja ottaa vastuulleen toisen henkilön velan. Eron näiden kahden takausmuodon välille muodostaa vastuun realisoitumisajankohta. Omavelkaisessa takauksessa takaajasta tulee maksuvelvollinen velkojaa kohtaan välittömästi lainan eräännyttyä, myös lainan ennaikaisessa irtisanomistilanteessa. Toissijainen takausvastuu realisoituu vasta kun velallinen on oikeusteitse todettu maksukyvyttömäksi. Tämän jälkeen takaajalle muodostuu TakausL 6 luvussa säädetty takautumisoikeus velallista kohtaan, jonka nojalla hän saa oikeuden vaatia suoritustaan velalliselta. Tyypillisesti luotonantajat hyväksyvät vakuutena omavelkaisen takauksen, jolloin he voivat ilman oikeustoimia vaatia saataviaan heti lainan eräännyttyä.³³¹

Pankin näkökulmasta puhtaat henkilötakaukset ovat kuitenkin hivenen ongelmallisia, sille takaus-vakuuden arvo on hankala määrittää. Sen sijaan Suomen valtion omistaman erityisrahoittajan, Finnveran tarjoama takaus muodostaa tärkeän ja käyttökelpoisen lisävakuuden riittävän arvokkaiden henkilökohtaisten reaali vakuuksien puuttuessa. Tämä saattaa etenkin pienyrityksen kohdalla pelastaa omistajanvaihdokseen tarvittavan rahoituksen saannin.³³²

Finnvera voi myöntää pk-yrityksille luotto- ja rahoituslaitosten tarjoaman luoton vakuudeksi Finnvera-takauksen, joka on määrältään 50 % luoton määrästä. Takaus on siten tarkoitettu lisävakuudeksi muiden vakuuksien rinnalle. Muiden luotonantajien tapaan, takauksen edellytyksenä on yrityksen kannattava liiketoiminta. Tapauskohtaisesti voidaan vaatia lisäksi vastavakuus. Muu Finnvera-takauksen sisältö vaihtelee tapauskohtaisesti, jolloin kunkin yrityksen takausehdot yksilöidään yrityskohtaisesti.

Yritysassiakkaiden kohdalla voi olla mahdollista saada luotonantajalta myös vakuudetonta lainaa. Tällaisissa yritysluotoissa eräänlaisena ”vakuutena” voidaan käyttää kovenantteja. Kovenantit eivät ole esine- tai henkilövakuuksien kaltaisia vakuuksia vaan velkojan ja velallisyhtiön sopimaa luottosuhdetta koskevia erityisehtoja. Velkoja voi myöntää yritykselle vakuudettoman luoton kovenanttiehtoja vastaan, jolloin yrityksen on toimittava velkojan asettamien ehtojen mukaisesti saadakseen luoton ja pitääkseen luottosuhteen voimassa. Kovenantit kuuluvat yritysten välisen sopimusvapauden piiriin, jolloin luotonantaja ja velallinen voivat tapauskohtaisesti sopia niistä. Tyypillisesti ehtoina voi olla laajennettu informaatiovelvollisuus velkojaa kohtaan, sovittujen tunnuslu-

³³⁰ Tuomisto 2007, 15, 311 – 312.

³³¹ HE 189/1998, 18 – 19, 23.

³³² Paikalliskannan yritysrahoituspäällikön haastattelu 2.2.17.

kujen tietty taso tai yrityksen toimintaan liittyvä ehto. Velkoja voi myös asettaa erityisehdot, joilla se rajoittaa yrityksen toimintoja tai vaatii tietyntylaisia menettelytapoja. Näillä keinoilla velkoja pyrkii turvaamaan oman asemansa ja lainantakaisinmaksun vakuuden puuttuessa. Lähtökohtaisesti luottosuhde edellyttää sovittujen kovenanttiehtojen täyttämisen. Mikäli yritys ei täytä asetettuja ehtoja voi seurauksena olla velvollisuus maksaa velka enneaikaisesti takaisin.³³³

4.3.4 Pääomarahoitus

Omistajanvaihdokseen tarvittavaa rahoitusta voidaan hankkia yhtiöön myös pääomasijoituksen kautta. Pääomasijoituksen voi tehdä esimerkiksi yhtiön osakkaat tai sitä voidaan hakea kokonaan ulkopuoliselta pääomasijoittajalta.

Yksi osakeyhtiön pääomarahoituksen muoto on yhtiölle annettava pääomalaina, josta säädetään OYL 12 luvussa. Lisäksi sovellettavaksi tulevat normaalit sopimus- ja varallisuusosoikeuden säännökset. Pääomalaina on erityinen lainanantomuoto, joka poikkeaa merkittävästi yrityksen tavallisista vieraan pääoman ehtoisista veloista. Pääomalainaa voidaan kutsua välipääomarahoitusinstrumentiksi, sillä siihen liittyy sekä vieraan pääoman että oman pääoman piirteitä.³³⁴ Yhtiöoikeudellisesta näkökulmasta pääomalaina on vieraan pääoman ehtoinen velka³³⁵, jota kohtaa velvoiteoikeudellinen suoritusvelvollisuus velkojaa kohtaan. Pääomalainan takasijaisuutta ja pysyvyyttä sekä niistä poikkeamisen seurauksia koskevien säännösten myötä pääomalaina rinnastuu kuitenkin vahvasti oman pääoman ehtoiseen sijoitukseen.³³⁶

Velkojan ja velallinen voivat lähtökohtaisesti sopimusvapauden nojalla vapaasti sopia pääomalainan ehdoista. Poikkeuksen sopimusvapauden tekevät OYL 12:1 §:ssä pakottavasti säädetty lainaehdot sekä 12:2 §:n menettelytapaa koskeva säännös, joista velan osapuolet eivät voi pätevästi poiketa. Näiden pakottavien säännösten kautta pääomalainalle on luotu lakisääteiset vähimmäisehdot. Ensinnäkin se on viimesijainen laina, jossa pää-

³³³ Lautjärvi 2015, 211 – 212; Kontkanen 2011, 176 – 177.

³³⁴ HE 109/2005, 122; HE 89/2015, 87 – 88.

³³⁵ Kirjanpidollisesti pääomalaina voi olla tapauksesta riippuen omana tai vieraana pääomana. Osakeyhtiölaki ei määrää, kumpaan pääomaan pääomalaina tulee taseessa merkitä. Lainesitöiden mukaan valinta on tehtävä tapauskohtaisesti sovellettavan kirjanpitosääntelyn osoittamalla tavalla. Lähtökohtaisesti kyseessä on vieraan pääoman erä, mutta vuoden 2015 kirjanpitolain muutoksen myötä pääomalaina voidaan KPL 5:5c §:n nojalla merkitä myös omaan pääomaan. Kirjanpitolain muutosta koskevassa hallituksen esityksessä HE 89/2015 pidetään IFRS-normiston mukaisia oman pääoman kirjaamisedellytyksiä lähtökohtana myös pääomalainan kohtelulle omana pääomana. Lain esitöissä korostetaan, että omaan pääomaan merkitsemisen ehdoton edellytys on, että pääomalainan on tosiasiallisesti oltava selkeä oman pääoman ehtoinen sijoitus.

³³⁶ Lautjärvi 2011, 1360; Villa 2016, 18, 25 – 26.

omalainan velkoja on maksunsaantijärjestyksessä muita velkoja huonommassa asemassa, jos yritys menee konkurssiin tai joutuu selvitystilaan. Pääomalainan velkoja saa näin ollen suorituksensa vasta muiden velkojien jälkeen. Viimesijaisuuden lisäksi lainan takaisinmaksua on rajoitettu. OYL 12:1.2:n mukaan pääomalainaa korkoineen voidaan maksaa lainasopimuksen mukaisesti takaisin ainoastaan silloin, kun yhtiön oman pääoman ja pääomalainojen summa muodostuu taseessa vahvistettua tappiota suuremmaksi. Tämä merkitsee, että pääomalainan velkoja ei saa velkasopimuksen mukaisia suorituksia lainkaan, mikäli yhtiön ovat tappiot edellä mainittuja eriä suuremmat. Pääomalainavelkojalla on siten merkittävästi huonompi asema maksunsaannin kannalta suhteessa muihin yhtiön velkoihin.³³⁷

Pääomalaina poikkeaa tavallisesta vieraan pääoman ehtoista lainasta myös vakuuskysymyksen osalta. Kuten edellä luvussa 4.3.3 todettiin, velkojat vaativat yleensä valalliselta vakuuden luotonannon vastineeksi. Pääomalainojen kohdalla näin ei kuitenkaan ole, sillä vakuuden antaminen velallisyrittäjän tai tämän tytäryhtiön toimesta on kielletty OYL 12:1.3:n nojalla. Pääomalaina on siten lähtökohtaisesti vakuudeton luotto yrityksen pääoman vahvistamiseksi. Lainasopimuksessa voidaan kuitenkin rajoitussäännöksen esittämättä sopia vakuudesta, jonka antaja on jokin muu taho kuin yritys itse tai sen tytäryhtiö.³³⁸

Pääomarahojen ollessa yhtiön ulkopuolinen taho, esim. pääomarahasto tai yksityinen pääomasijoittaja eli ”businessenkeli”, on tyypillistä, että pääomasijoitus tehdään osake- tai omistusosuusvastiketta vastaan eikä niinkään pääomalainan muodossa. Tällöin pääomasijoittaja sijoittaa yhtiön omaan pääomaan varojaan, ja saa vastineeksi vähemmistö- tai enemmistöosuuden yhtiöstä, jonka myötä hänestä tulee kohdeyhtiön osakas, etukäteen määritellyksi ajaksi. Kysymys on oman pääoman ehtoista sijoituksesta, tarkemmin yhtiön osakepääoman korottamisesta maksullisen osakeannin kautta. Yhtiö voi antaa osakeannissa kokonaan uusia osakkeita tai yhtiön hallussa olevia osakkeita.³³⁹

Osakeyhtiölain nojalla, yhtiön kirjanpidossa pääomasijoitusta eli osakkeiden merkintähintaa voidaan kohdella joko osakepääomaa tai sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoa korottavana eränä. Merkintähinta voidaan myös kirjata osittain omaan pääomaan ja osittain SVOP-rahastoon. Osakeantipäätöksessä yhtiökokous voi lähtökohtaisesti päättää, miten merkintähinta tullaan kirjanpidossa esittämään. Tätä rajoittaa kuitenkin OYL 3:5 §:n säännös nimellisarvoisista osakkeista. Luovutettaessa nimellisarvoisia osakkeita pääomasijoituksen vastineeksi, tulee em. säännöksen nojalla korottaa osakepääomaa vähintään luovutettavien osakkeiden nimellisarvojen yhteenlasketulla määrällä. Tällä tavoin yritys saa rahaa käyttöönsä ja sen oma pääoma kasvaa.³⁴⁰

³³⁷ HE 109/2005, 120 – 121; Villa 2007, 460 – 461.

³³⁸ HE 109/2005, 121.

³³⁹ Immonen – Nuolima 2017, 160 – 161; Lindblad 2014.

³⁴⁰ HE 109 / 2005, 53 – 54, 104 – 106.

Rahoituskeinojen ja kohdeyrityksen näkökulmasta edellä esitelty pääomasijoitus eroaa muista ulkoisen rahoituksen keinoista merkittävästi. Tämän kaltaisessa pääomasijoituksessa vastikkeeksi rahoittajalle ei anneta luottorahoituksen tavoin esine- tai henkilövaikutusta vaan omistusosuus yhtiöstä. Sen vuoksi pääomasijoitus voi olla yksi potentiaalinen rahoitusratkaisu niissä tapauksissa, jossa reaalityyppisiä ei ole käytettävissä. Lisäksi rahoittaja osallistuu tavalla tai toisella yrityksen toimintaan, esim. hallituksen jäsenenä. Luopuvan yrittäjän on siten oltava valmis tekemään muutoksia, jakamaan omistustaan, päätösvaltaansa ja ottamaan pääomasijoittaja yhteistyökumppaniksi yritystoiminnan pyörittämisessä ja kehittämisessä. Tavallisesti pääomasijoittajan rahoitusjakso on 3-7 vuotta, jonka aikana pääomasijoittaja haluaa yrityksen arvon nousevan. Tämän jälkeen tulee toteutettavaksi uusi yritysjärjestely, jonka kautta sijoittaja luopuu omistuksestaan ja pyrkii saamaan tuoton arvon nousun kautta. Koska pääomasijoittajien päämääränä on saada sijoitukselleen tuottoa, tulee kohdeyrityksen lähes poikkeuksetta olla kasvava ja kannattava, jotta se voi saada pääomasijoittajan rahoittajakseen. Nämä seikat on hyvä ottaa huomioon, kun yritys pohtii pääomasijoittamista rahoituskeinonaan.³⁴¹

4.3.5 Erityisrahoitus

Vastikkeellisten omistajanvaihdosten rahoituksessa voidaan hyödyntää perinteisten rahoitusmuotojen lisäksi rahoitusmarkkinoiden tarjoamia rahoitusmuotoja, joita voidaan kutsua erityisrahoitusmuodoiksi. Erityisrahoitusta voidaan käyttää esimerkiksi yritysikonisuuden irtaimen omaisuuden rahoitukseen, jolloin edellä lueteltuja perinteisiä rahoituskeinoja voidaan kohdentaa omistajanvaihdokseen kuuluvan osakekannan ja muun liiketoiminnan rahoittamiseen.³⁴²

Yksi edellä mainittuihin vaihtoehtoisin rahoitusmuotoihin kuuluva erityisrahoitusväline on rahoitusleasing, jolla yritys voi rahoittaa liiketoiminnalleen tärkeän kaluston tai muun omaisuuden hankinnan ilman erillisiä vakuusjärjestelyjä. Rahoitusleasingissä on kysymys pitkäaikaisesta leasingvuokrasuhteesta, joka toteutetaan rahoittajan eli leasingyhtiön, myyjän ja vuokralleottajan kolmikantajärjestelyn lopputuloksena. Juridisesti rahoitusleasingissä on kyse kahden oikeustoimen; kaupan ja vuokrauksen yhdistelmästä, jossa omaisuuden myyjä ja leasingyhtiö tekevät rahoituksen kohteesta kaupan, ja samalla leasingyhtiö ja vuokralleottaja solmivat keskenään vuokrasuhteen. Tämän seurauksena rahoittajana toimiva leasingyhtiö saa omistusoikeuden ja vuokralleottaja puolestaan käyttöoikeuden kohteeseen.³⁴³

³⁴¹ Pääomasijoittajat ry, 1, 8, 9, 18 – 19.

³⁴² Tikanoja – Parikka 2008, 51, 53.

³⁴³ Niemi 2014, 123 – 124; Tepora – Kaisto – Hakkola 2009, 430 – 433.

Varteen otettavan lisärahoitusmuodon leasingistä tekevät sen omaispiirteet. Yritys ei muun muassa tarvitse rahoituksen saamiseksi erillistä vakuutta, vuokrakohteen toimiessa vakuutena. Tämä vapauttaa yrityksen olemassa olevat reaali- ja vakuudet käytettäväksi muuta rahoitusta varten. Lisäksi rahoitusmuodon luonteesta johtuen, yrityksen ei tarvitse käyttää paikoin suuriakin määriä omia varojaan kohteen hankintaan, jolloin sillä on positiiviset vaikutukset myös yrityksen taseeseen.³⁴⁴ Taloudellisten etujen lisäksi leasingin käytöllä on myös verotuksellinen etunsa. Leasingvuokrat muodostavat EVL 7 – 8 §:ssä säädetyn tulon hankkimiskulun, jolloin ne voidaan kokonaisuudessaan vähentää vuokralleottaja-yrityksen tuloverotuksessa. Ostettaessa käyttöomaisuutta omaksi omaisuudeksi tätä mahdollisuutta ei ole. Silloin hankinta on KPL 5:5:n nojalla aktivoitava taseeseen ja jaksotettava se EVL 30 §:ssä säädetyn käyttöomaisuuden hankintamenoon kohdistuvan degressiivisen poistojärjestelmän avulla vuotuisina poistoina kuluksi.³⁴⁵

Omistajanvaihdoksen yhteydessä voidaan käyttää myös erityistä sale and lease back -järjestelyä, jossa yhdistyvät omaisuuden myynti rahoittajalle tai sijoittajalle sekä sen takaisinvuokraus asiakasyritykselle. Järjestelyä voidaan käyttää muun muassa konserniyhtiöiden tai yksittäisen yrityksen taseen kevennyskeinona, jossa aineellisen tai aineettoman omaisuuden³⁴⁶ omistusoikeus siirtyy toiselle sopimusosapuolelle, omaisuuden jäädessä edelleen yrityksen käyttöön ja hallintaan takaisinvuokrauksen myötä. Konsernitapauksissa järjestelyn avulla voidaan toteuttaa omaisuudensiirtoja konserniyhtiöiden välillä. Näin ollen yrityksen tase kevenee ja sitä kautta rahoitustarve pienenee. Lisäksi, kaupasta huolimatta, yritys saa edelleen hallita ja käyttää vuokrakohtetta liiketoiminnassaan. Järjestelyyn liittyy usein sopimus mahdollisuudesta lunastaa kohde takaisin. Sen seurauksena omaisuus siirtyy takaisin myyjäyrityksen omistukseen leasingjärjestelyn loputtua. Sale and lease back –järjestely on siten niin liiketaloudellisesti kuin verotuksellisesti käytökelpoinen yrityksen erityisrahoitusmuoto.³⁴⁷

Sale and lease back –järjestely voidaan toteuttaa myös puhtaasti vakuustarkoituksessa, jolloin kohdeomaisuus toimii vakuutena rahoittajan antamaa luottoa vastaan. Tällöin järjestelyyn sisältyy kaupan ja vuokrauksen lisäksi myös takaisinlunastus, jossa yritys lunastaa aiemmin myydyt ja sen jälkeen takaisinvuokratun kohteen takaisin itselleen. Näin voidaan korvata tavallinen esinevakuuden panttauksena toteutettu vakuusjärjestely ja siten säilyttää vakuuskohde omassa hallinnassa ja käytössä liiketoimintaa varten. Vakuusjärjestelynä toteutettavaa sale and lease back –järjestelyssä on siten oikeudellisesti kysymys vakuusluovutuksesta eikä vaihdantaluovutuksesta, jolloin sen oikeusvaikutukset

³⁴⁴ Tepora 2013, 148 – 149.

³⁴⁵ HE 172/1967, 7, 20; HE 173/1997, 22 – 23.

³⁴⁶ Järjestelyn kohteen ollessa kiinteää omaisuutta tulee huomioida, että kiinteistöjä koskee usein irtainta omaisuutta tiukempi ja usein pakottava lainsäädäntö. Kiinteistön sale and lease back –järjestelyssä vuokrasuhteessa sovellettava lainsäädäntö riippuu kiinteän omaisuuden laadusta ja tarkoituksesta. Pääsääntöisesti vuokrasuhdetta sääntelee joko maanvuokralaki tai liikehuoneistojen vuokrauksesta annettu laki.

³⁴⁷ Tepora 2013, 251 – 261.

osapuolten välillä ja suhteessa sivullisiin määrittyvät panttausta koskevien normien nojalla.³⁴⁸

4.3.6 *Muita rahoitusjärjestelyitä*

Konserniyhtiöiden rahoitusjärjestelyissä voidaan hyödyntää verotuksellista tuloksenta-
sauskeinoa, konserniavustusta. Sen avulla voidaan siirtää varoja konserniyhtiöiden välillä
laissa säädettyjen edellytysten puitteissa. Laki konserniavustuksesta verotuksessa rajaa
konserniavustuksen mahdolliseksi ainoastaan muuta kuin pankki-, rahoitus- ja vakuutus-
liiketoimintaa harjoittaville kotimaisille³⁴⁹ osakeyhtiö- tai osuuskuntamuotoisille konser-
neille, joissa emoyhtiö omistaa suoraan tai välillisesti vähintään 90 %:ia tytäryhtiön osa-
keppääomasta tai osuuksista. Henkilöyhtiöt eivät siten KonAvL 3 §:n nojalla voi käyttää
konserniavustusta.³⁵⁰

KonAvL 5 – 7 § nojalla konserniavustuksen antaminen edellyttää lisäksi, että konser-
nisuhde on kestänyt koko verovuoden, avustuksen osapuolilla on sama tilikausi, eikä konser-
niavustuksen määrä saa ylittää EVL:n mukaan lasketun verotettavan tulon määrää
muodostaen yritykselle tappiollisen tuloksen.³⁵¹

Kuten aiemmin todettiin, konserniavustus on verotuksellinen tuloksenjärjestely-
keino. Sen avulla samaan konserniin kuuluva EVL:n mukaan verotettava yhtiö voi jakaa
verotettavaa tuloaan toiselle samaan konserniin kuuluvalla yhtiöllä. Näin antajan verotet-
tava tulo vähenee ja saajan tulo puolestaan kasvaa. Tulonsiirto on kirjattava kummankin
osapuolen kirjanpitoon, antajan kirjanpidossa tulon vähennykseksi ja vastaavasti saajan
kirjanpitoon tuotoksi. Tämän jälkeen saajayhtiö voi jakaa varat edelleen omistajilleen tai
käyttää yritystoiminnassaan.³⁵²

Siitäkin huolimatta, että konserniavustuksen oikeudellinen sääntely on pelkästään
vero-oikeudellista, ei konserniavustuksen antamista voida pitää pelkästään vero-oikeu-
dellisena tapahtumana, vaan siihen liittyy myös yhtiöoikeudellinen ulottuvuus. Konser-
niavustus on yhtiöoikeuden näkökulmasta vastikkeetonta varojenjako, jolloin esiin nou-
see kysymys sen sallittavuudesta yhtiöoikeudellisten säännösten, mm. velkojiensuoja-

³⁴⁸ Tammi-Salminen 2015, 510, 512; Tepora 2013, 253 – 257.

³⁴⁹ KonAvL 2 ja 3§:ien nojalla konserniavustus on sallittua vain kotimaisten yhtiöiden kesken, joka käy
ilmi myös korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisusta KHO 2003:33 ja KHO 2007:93. Sen sijaan samaan
konserniyhtiöön kuuluva ulkomailta asuva yhtiö, jolla on Suomessa kiinteä toimipaikka, katsottiin KHO:n
ennakkoratkaisussa KHO 2003:79 sellaiseksi kotimaiseksi yhtiöksi, jolle samaan konserniin kuuluva suo-
malainen yhtiö voi antaa verotuksessa hyväksyttävän konserniavustuksen.

³⁵⁰ HE 92/1986, 1, 4; HE 203/1992, 33.

³⁵¹ HE 92/1986, 4; HE 203/1992, 24.

³⁵² Immonen – Nuolimaa 2017, 216 – 217.

säännösten ja laittoman varojenjakosäännösten nojalla. Haasteen asettaa se, ettei konserniavustuksesta ole lainkaan yhtiöoikeudellista sääntelyä muutoin osakeyhtiön toimintaa säätelevässä lainsäädännössä. Näin ollen konserniavustuksen antamista voidaan pitää yhtiöoikeudellisesti hyväksyttävänä silloin kun se noudattaa yhdenvertaisuusperiaatetta ja velkojien suojausäännöksiä.³⁵³

Omistajanvaihdoksen toteuttamisessa ja rahoittamisessa voidaan edellä mainittujen rahoitusmuotojen ja –välineiden lisäksi käyttää apuyhtiötä. Tällöin apuyhtiö ostaa edellä, luvussa 2.2. kuvatulla tavalla yhtiön osakkeet tai osuudet jatkaja-yrittäjän sijaan. Apuyhtiön käyttö on hyödyllistä rahoituksen näkökulmasta, kun yrityskauppaan tarvittava ulkoinen rahoitus voidaan ottaa yrityksen nimiin, jolloin laina- ja muut mahdolliset rahoituskustannukset katetaan yrityksen varoista. Lisäksi yrityksen voi toisinaan olla helpompi saada järjestelyyn tarvittavaa ulkoista rahoitusta kuin yksityishenkilön. Yksityishenkilön ollessa ostajana ja lainaottajana, on hänen itsensä myös vastattava rahoituskustannuksista, jotka yksityishenkilön on katettava tavalla tai toisella yrityksestä nostamallaan varoilla eli palkka- tai osinkotuloilla. Tämä saattaa taas muodostua verotuksen näkökulmasta huonoksi ratkaisuksi korkean ansiotuloverotuksen vuoksi. On myös hyvä huomioida, että jatkaja on vastuussa ja maksuvelvollinen omiin nimiinsä otetusta lainastaan, vaikka yritys menisi konkurssiin tai joutuisi muutoin lopettamaan toimintansa, jolloin lainakuluja ei enää voi kattaa yrityksestä saaduilla tuloilla. Näin ollen apuyhtiön käyttö voi muodostua perustelluksi ratkaisuksi omistajanvaihdoksen rahoitusvaihtoehtoja pohdittaessa.³⁵⁴

Omistajanvaihdoksen jälkeen apuyhtiö voidaan jo liittää omistajanvaihdoksen kohdeyhtiöön fuusion eli sulautumisen avulla tai se voidaan purkaa, jolloin apuyhtiön varat ja velat siirtyvät omistajanvaihdoksen kohdeyhtiölle.³⁵⁵

³⁵³ Honkamäki – Kujapää – Pennanen 2018, 404 – 406.

³⁵⁴ Immonen – Lindgren 2013, 348 – 349; Manninen 2001, 22.

³⁵⁵ Immonen – Lindgren 2013, 348.

5 KOKOAVIA NÄKÖKOHTIA

Perheyrittäjän omistajanvaihdos on kokonaisuus, johon liittyy laaja joukko oikeudellisia, liiketaloudellisia, psykologisia ja sosiologisia kysymyksiä. Jokainen yritys on omanlaisensa, ja niin myös jokainen omistajanvaihdos. Sen vuoksi huolellinen suunnittelu ja vaihtoehtojen punnitseminen nousevat tärkeään asemaan, jotta löydetään kunkin omistajanvaihdosta tekevän yrityksen tapauskohtaisten olosuhteiden, omien tarpeiden ja tavoitteiden kannalta paras tapa omistajanvaihdoksen toteuttamiseen. Suunnittelun osalta tärkeässä asemassa ovat juridiselta kannalta vero- ja rahoitussuunnittelu, sillä verotuksellisesti epäedullisesti toteutettu omistajanvaihdos voi aiheuttaa merkittäviä lisäkustannuksia kullekin osapuolelle ja vaarantaa yrityksen jatkuvuuden. Verotuksesta haettavat ennakoratkaisut ovat tässä hyvä apukeino. Lisäksi verotuksessa on omistajanvaihdoksia koskevia verohelpotuksia, joiden avulla rahoitustarvetta voidaan minimoida. Etenkin perheen sisällä tehtävissä omistajanvaihdoksissa on tämän vuoksi hyvä laajentaa näkökulmaa ja huomioida jatkajan, luopujan sekä kohdeyhtiön näkökulma omalle yritykselle optimaalisinta ratkaisua suunniteltaessa.

Erilaisia tapoja omistajanvaihdokseen on monia. Omistajanvaihdos voidaan toteuttaa vastikkeellisesti yrityskauppana tai osittain vastikkeellisena yrityskauppana, jossa jatkaja ostaa omaisuuden luopujalta joko käypään arvoon perustuvaa vastiketta vastaan tai käyvän arvon alittavaa vastiketta vastaan. Yksityisoikeudellisesta näkökulmasta vastike voidaan vapaasti sopia, mutta vero-oikeudellisesti käypää arvoa alempi vastike voi johtaa lahjaveroseuraamukseen, mikäli vastike on alle 75 % tai sukupolvenvaihdoshuojennuksen toteutuessa alle 50 % käyvästä arvosta. Tällöin kyse on lahjanluontoisesta kaupasta.

Mahdollista on myös kokonaan vastikkeettomat luovutukset, eli omaisuuden lahjoittaminen, jolloin kustannukset kohdistuvat lähinnä verotuksen aiheuttamiin kustannuksiin. Toinen vastikkeeton tapa on luopujan kuoleman jälkeen tapahtuva omistajanvaihdos perintönä. Tällöin omistajanvaihdokseen ei voida vaikuttaa, vaan se tapahtuu lakisääteisesti perimysjärjestyksen mukaisesti, jolloin omaisuus voi siirtyä yritystä ajatellen epäedulliseen suuntaan, eikä suunnittelumahdollisuuksia ole. Lopputulos ei siten välttämättä ole optimaalinen yrityksen kannalta.

Toteutustapa vaikuttaakin olennaisesti siihen, millainen verokohtelu omistajanvaihdoksella on ja kuka on verovelvollinen. Yrityskaupoissa verokustannukset kohdistuvat luopujaan, vastikkeettomissa ja osittain vastikkeettomissa luovutuksissa puolestaan jatkajaan. Omistajanvaihdosten verokohtelua ajatellen sukupolvenvaihdoshuojennukset ovat merkittävässä asemassa. Sekä tuloverolain yrityskauppoja että perintö- ja lahjaverolain osittain vastikkeettomia ja vastikkeettomia luovutuksia koskevat verohuojennukset alentavat merkittävästi omistajanvaihdoksesta aiheutuvia kustannuksia laeissa säädettyjen edellytysten täyttämässä omistajanvaihdoksissa. Kun tavoitteena usein on kustannus-

ten minimoiminen jatkuvuuden ja tulevaisuuden investointienkin takia, on verohelpotuksilla merkitystä toteutustavan valinnassa. Käytännön tasolla niitä tapoja luonnollisesti käytetään, joilla omistusta pystytään siirtämään seuraavalle mahdollisimman pienin kustannuksin. On kuitenkin hyvä muistaa, ettei verotuksellisesti edullisin välttämättä ole kokonaistaloudellisesti ja liiketaloudellisesti paras ratkaisu. Sen vuoksi eri toteutustapojen vertailu ja eri näkökulmista tehty harkinta ovat paikallaan.

Edellä esitellyn mukaisesti voidaan todeta omistajanvaihdoksen aiheuttavan poikkeuksetta erilaisia kustannuksia, jonka myötä omistajanvaihdoksen rahoituskysymykset muodostavat tärkeän osan omistajanvaihdosprosessia. Edellä mainitut toteutustapa ja siihen kohdistuva verokohtelu muodostavat merkittävän omistajanvaihdoksen rahoitustarpeeseen vaikuttavan tekijän. Kolmas tärkeä tekijä tässä on toki myös yrityksen arvo, jolla on suuri merkitys mahdollisen vastikkeen määrään sekä verotuksen aiheuttamiin kustannuksiin. Yrityksestä riippuen rahoitustarve voi muodostua suureksikin. Kuten tutkielman sivulla 70 esitetystä esimerkin vertailutaulukosta nähdään, rahoitustarve voi vaihdella jopa miljoona euroa eri toteutustapojen välillä.

Nämä omistajanvaihdoksen kustannukset ovat tavalla tai toisella katettava, jolloin tärkeässä roolissa on jo aiemmin mainittu rahoitussuunnittelu. Usein joudutaan turvautumaan erilaisiin rahoitusjärjestelyihin kulujen kattamiseksi. Omistajanvaihdoksen osapuolilla on käytettävissään joukko erilaisia rahoituskeinoja. Mikäli omistus siirtyy perheen sisällä, voivat luopuja ja jatkaja vapaasti sopia keskenään esimerkiksi vastikkeen maksuajan ja tavasta. Luopujan on myös mahdollista jättää yrityksen lainojen vakuutena käytettävät omat vakuudet edelleen yhtiöön lainojen vakuuksiksi. Lisäksi kohdeyhtiön sisällä voidaan tehdä erilaisia rahoitusjärjestelyjä rahoitustarpeen helpottamiseksi.

Mikäli sisäiset rahoitusjärjestelyt eivät riitä, joudutaan turvautumaan ulkoisen rahoituksen keinoihin. Rahoitusmarkkinoilla on saatavilla eri tahojen, mm. pankkien ja erityisesti omistajanvaihdostilanteisiin suuntautuneen Finnveran, tarjoamia lainoja luottokelpoisille yrityksille ja jatkajille. Tällaisten lainojen saaminen edellyttää vakuuksia, joista yleisimpiä ovat reaalivakuudet eli asunto-osakkeet, kiinteistöt tai arvopaperit. Toinen mahdollinen vakuus on henkilötakaus, joka tosin on harvempi ja pankin kannalta hankalampi. Mikäli vaadittuja vakuuksia ei ole, voi omistajanvaihdos pahimmassa tapauksessa estyä. Vakuuksien puuttuessa ainoa mahdollinen rahoituskeino saattaa olla pääomarahoitus, joka tarkoittaa pääomasijoittajien tarjoamaan vakuudetonta lainaa yritykselle, joskin usein omistusosuutta tai muuta yrityksen toimintaan osallistumismahdollisuutta vastaan.

Kokonaisuudessaan omistajanvaihdoksen voidaan todeta olevan yksityisoikeudellisesti, verotuksellisesti ja rahoituksellisesti erittäin laaja-alainen ja haastava prosessi, jossa vaaditaan suunnittelua ja osaamista optimaalisen lopputuloksen saavuttamiseksi. Suunnittelu on syytä toteuttaa yhtenä kokonaisuutena kaikki näkökulmat, tapauskohtaiset tekijät ja osa-alueet huomioiden, jotta vältytään ikäviltä seuraamuksilta ja ylimääräisiltä kustannuksilta, eikä näin vaaranneta myöskään yrityksen jatkuvuutta.

Lähdeluettelo

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo (2009) *Suomen jäämistöoikeus I – perintöoikeus*. 5. uud. p. Alma Talent Oy, Helsinki.

Andersson, Edward (2004) *Sukupolvenvaihdos verotuksen kannalta ja sen veronhuojennukset*. Defensor Legis 1/2004, s 3 – 11.

Andersson, Edward – Linnakangas, Esko – Frände, Joakim (2016) *Tuloverotus*. 8. uud. p. Talentum, Helsinki.

Aurejärvi, Erkki – Hemmo, Mika (2006) *Luotto-oikeuden perusteet*. 2. uud. p. Talentum Media Oy, Helsinki.

Hyvä vakuussuunnittelu on tärkeä osa pk-yrityksen pitkän tähtäimen suunnittelua (2014). *A-Vakuutus-lehti* 2/2014, Helsinki.

Blomqvist, Aki – Malmivaara, Tero (2016) *Osakeyhtiön varojenjako ja verotus*. Alma Talent Oy & Lakimiesliiton kustannus, Helsinki.

Elo-Pärssinen Krista (2018) Sukupolvenvaihdos on prosessi. Perheyritystenliitto, Helsinki. <<https://perheyritys.fi/uutishuone/asiantuntija-artikkelit/sukupolvenvaihdos-on-prosessi>>, haettu 12.3.2019.

Hannula, Antti – Kari, Matti (2007) *Osakassopimukset*. WSOYpro, Helsinki.

Hemmo, Mika – Hoppu, Kari (2016) *Sopimusoikeus*. Alma Talent Oy, Helsinki.

Honkamäki, Tuomas – Kujanpää, Emmiliina – Pennanen, Matti (2018) *Yritysjärjestelyjen käsikirja – Kirjanpito, verotus ja yhtiöoikeus*. Alma Talent Oy, Helsinki.

Hoppu, Esko – Hoppu, Kari (2011) *Kauppa- ja varallisuus oikeuden pääpiirteet*. 13.uud. p. WSOYpro, Helsinki.

Immonen, Raimo – Nuolimaa, Risto (2012) *Osakeyhtiöoikeuden perusteet*. 2. uud. p. Alma Talent Oy, Helsinki.

Immonen, Raimo – Ossa, Jaakko – Villa, Seppo (2012) *Henkilöyhtiön pääoman hallinta*. Talentum Media Oy, Helsinki.

Immonen, Raimo – Lindgren, Juha (2013) *Onnistunut sukupolvenvaihdos*. 4. uud. p. Talentum Media Oy, Helsinki.

Immonen, Raimo (2015) *Yritysjärjestelyt*. 6. uud. p. Talentum Media Oy, Helsinki.

Immonen, Raimo – Nuolimaa, Risto (2017) *Osakeyhtiöoikeuden perusteet*. 3. uud. p. Alma Talent oy, Helsinki.

Juusela, Janne – Tuominen, Sami (2018) Sukupolvenvaihdoksen verotus. Alma Talent Oy, Helsinki <[Isotalo, Kalle \(2014\) *Yksityistili henkilöyhtiön luovuttamisen verotuksessa*. Edilex 1/2014.](https://fokus-almatalent.fi.ezproxy.utu.fi/teos/CABBXXB-TAFCEI#kohta:SUKUPOLVENVAIHDOKSEN((20)VEROTUS((20)>,haettu 14.3.19.</p></div><div data-bbox=)

Karsio, Tomi – Koila, Turo – Vartiainen, Seija – Äärilä, Leena (2012) *Yritystoiminnan uudelleen järjestelyt*. 3. uud. p. KHT-Media Oy, Helsinki.

Karttunen, Seija – Pasanen, Virpi (2016) *Luontoisedut ja muut henkilökuntaedut verotuksessa*. Alma Talent Oy, Helsinki.

Katramo, Mikko – Lauriala, Jari – Matinlauri, Ismo – Niemelä, Jaakko – Svennas, Karin – Wilkman, Nina (2013) *Yrityskauppa*. 2. p. Talentum Media Oy, Espoo.

Kess, Matti (2011) *Onnistunut sukupolvenvaihdos*. Edita, Helsinki.

Kolehmainen, Antti (2010) Edunvalvonta, lahja ja jäämistösuunnittelu. *Defensor Legis* 3/2010 s. 264 – 279.

Kontkanen, Erkki (2011) *Pankkitoiminnan käsikirja*. 2. uud. p. Finanssi- ja vakuutus-kustannus Oy, Helsinki.

Kukkonen, Matti – Walden, Risto (2014) *Pk-yrityksen verosuunnittelu*. Alma Talent Oy, Helsinki.

Kukkonen, Matti – Walden Risto (2015) *Elinkeinoverolaki käytännössä*. Alma Talent Oy, Helsinki.

Lakari, Torsti – Tuokko, Timo – Tuokko, Yrjö (2004) *Sukupolvenvaihdos – Miten siirrän yrityksen toiselle sukupolvelle*. Tuokko Tilintarkastus Oy, Helsinki.

Lakari, Torsti (2014) *Yritystoiminnan lopettaminen ja sukupolvenvaihdos*. Verotieto, Helsinki.

Lakari, Torsti – Engblom, Ari (2016) *Käytännön sukupolvenvaihdos*. ST-Akatemia Oy, Helsinki.

Lautjärvi, Kari (2011) Välipääomarahoitus suomalaisen osakeyhtiön rahoituksen vaihtoehtona. *Lakimies* 7–8/2011 s. 1341–1362.

Lautjärvi, Kari (2015) *Välipääomarahoitusinstrumentit. Yhtiöoikeudellinen tutkimus vieraan pääoman ehtoisen välipääomarahoittajan asemasta osakeyhtiössä*. Talentum, Helsinki.

Leppiniemi, Jarmo (1999) *Omaisuuuden arvo – arvonmääritys, tilinpäätös, verotus*. Kauppakaari Oyj, Jyväskylä.

Lindblad, Markku (2014) Pääomasijoitus rahoituskeinona. Asianajotoimisto Lindblad & Co Oy. <<https://lindblad.fi/paaomasijoitus/>>, haettu 25.6.2018.

Malinen, Pasi – Stenholm Pekka (2005) Teoksessa: *Yrityksen sukupolven- ja omistajanvaihdos : käsikirja luopujille ja jatkajille*, toim. Heinonen Jarna, Tietosanoma, Helsinki.

Manninen, Petri (2001) *Yritys vaihtaa omistajaa – sukupolvenvaihdos ja yrityskauppa käytännössä*. WSOY, Helsinki.

Myrsky, Matti – Rabinä, Timo (2015) *Verotusmenettely ja muutoksenhaku*. Alma Talent Oy, Helsinki.

Niemi, Marja-Leena (2014) *Luotto-oikeus - Luottotyypit, perintäprosessit ja takaisin-saanti*. Alma Talent Oy, Helsinki.

Norros, Olli (2012) *Velvoiteoikeus*. Sanoma Pro, Helsinki.

Osakeyhtiölain muutostarve (2016). Arviomuistio. Mietintöjä ja julkaisuja 20/2016. Oikeusministeriö, Helsinki.

Ossa, Jaakko (2002) Yrityksen arvostaminen – vero-oikeudellinen näkökulma. Teoksessa: *Yhtiöoikeudellisia kirjoituksia II*, toim. Saarnilehto Ari, s. 83 – 104, Oikeustieteellinen tiedekunta. Turun Yliopisto, Turku.

Ossa, Jaakko (2006) *Myyntivoittoverotus käytännössä*. Tietosanoma Oy, Helsinki.

Ossa, Jaakko (2011) Yrityksen myynnin verokohtelu. *Lakimies* 7–8/2011 s. 1524–1540.

Ossa, Jaakko (2014) *Sukupolvenvaihdos ja yritystoiminnan lopettaminen*. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki.

Ossa, Jaakko (2016a) *Yritystoiminnan jatkaminen sukupolvenvaihdoshuojennuksen edellytyksenä*. Edilex, Helsinki.

Ossa, Jaakko (toim.) (2016b) *Taloushallinnon verolait*. Alma Talent Oy, Helsinki.

Paikallisk pankin yritysrahoituspäällikön haastattelu 2.2.17.

Penttinen, Seppo (2008a) Yritys myyntikuntoon. Teoksessa: *Vetäjä vaihtuu – Opas-kirja yrittäjäpolvenvaihdoksiin*. 3. uud. p. Toim. Hautala Taru, s. 24 – 25, Suomen Yrityskummit ry, Helsinki.

Penttinen, Seppo (2008b) Yrityksen arvonmääritys. Teoksessa *Vetäjä vaihtuu – Opas-kirja yrittäjäpolvenvaihdoksiin*. 3. uud. p. Toim. Hautala Taru, s. 21 – 23, Suomen Yrityskummit ry, Helsinki.

Perheyritysbarometri 2015. Selvitys perheyritysten kasvusta, toimintaedellytyksistä ja jatkuvuudesta (2015) Elinkeinoelämän keskusliitto ja Perheyritystenliitto, Helsinki.

Puronen, Pertti (2015) *Perintö- ja lahjaverotus*. 11. uud. p. Talentum, Helsinki.

Näin haet pääomasijoitus – Opas yrittäjille. Pääomasijoittajat ry. <<https://paaomasijoittajat.fi/wp-content/uploads/2018/02/Nain-haet-paaomasijoitusta-opas-yrittajalle.pdf>>, haettu 25.6.18.

Pönkä, Ville (2015) *Osakkeen lunastaminen*. Talentum Media Oy, Helsinki.

Ropponen, Olli (2013) *Sukupolvenvaihdoksen vaikutus perheyriyksen toimintaan*. VATT Tutkimukset 174, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.

Saarnilehto, Ari (2005) *Vastuun rajoitukset riskien hallinnassa ja vakioehdot*. Edilex. <<http://www.edilex.fi/lakikirjasto/2666.pdf>>, haettu 1.2.2019.

Saarnilehto, Ari – Annola, Vesa – Hemmo, Mika – Karhu, Juha – Kartio, Leena – Tammi-Salminen, Eva – Tolonen, Juha – Tuomisto, Jarmo – Viljanen Mika (2018) *Varallisuus oikeus*. Alma Talent Oy.

Savolainen, Hanna (2014a) *Pienyrityksen arvonmääritys oikeudellisena ongelmana, osa I: arvokäsitteiden merkityksestä*. Edilex 19/2014.

Savolainen, Hanna (2014b) *Pienyrityksen arvonmääritys oikeudellisena ongelmana, osa II: arvon määrittämisessä käytettävistä menetelmistä*. Edilex 26/2014.

Tammi-Salminen, Eva (2015) *Esinevakuusoikeuden perusteet*. Alma Talent Oy, Helsinki.

Yritysrahoituskysely 2015 (2015) Suomen Pankin selvitykset ja raportit. Suomen Pankki, Helsinki. <<https://www.suomenpankki.fi/fi/media-ja-julkaisut/julkaisut/selvitykset-ja-raportit/yritysrahoituskysely/>>, haettu 28.4.2018.

Tenhunen, Lauri – Werner, Rauno (2000) *Yrityskaupan käsikirja*. 3.tark.p. Tietosana, Helsinki.

Tepora, Jarno – Kaisto, Janne – Hakkola, Esa (2009) *Esinevakuudet*. CC Lakimiesliiton kustannus, Helsinki.

Tepora, Jarno – Kartio, Leena – Koulu, Risto – Lindfors Heidi (2010) *Kiinteistön kauppa, muu luovutus ja kirjaus*. 6. uud. painos. Talentum Media Oy, Helsinki.

Tepora, Jarno (2013) *Rahoitusmuodot ja vakuudet*. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki.

Tikanoja, Merja – Parikka, Liisa (2008) *Sukupolvenvaihdoksen rahoitusvaihtoehdot*. Teoksessa: *Vetäjä vaihtuu – Opaskirja yrittäjäpolvenvaihdoksiin*. 3. uud. p. Toim. Hautala Taru, s. 50 – 54, Suomen Yrityskummit ry, Helsinki.

Tikka, Kari – Nykänen, Olli – Juusela, Janne – Viitala Tomi (2019) *Yritysverotus I-II*. Alma Talent Oy.

Tuomisto, Jarmo (2007) *Yrityskiinnitys*. Alma Talent Oy, Helsinki.

Valmunen, Sampo (2009) Omien osakkeiden rahoituskielto. *Defensor Legis* 2/2009, s. 249 – 265.

Varamäki, Elina – Heikkilä, Tarja – Tall, Juha – Viljamaa, Anmari – Länsiluoto, Aapo (2013) *Omistajanvaihdoksen toteutus ja onnistuminen ostajan ja jatkajan näkökulmasta*. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B, Seinäjoki.

Ennakkoratkaisun hakeminen keskusverolautakunnalta. Verohallinto 2017.
<https://www.vero.fi/tietoa-verohallinnosta/yhteystiedot-ja-asiointi/yksikot-ja-hallinto/ennakkoratkaisun-hakeminen-keskusverolautakunnalta/> haettu 27.3.19.

Villa, Seppo (2007) Pääomalaina ja uusi osakeyhtiölaki. Teoksessa: *Sopimus, vastuu, velvoite*, Juhlajulkaisu Ari Saarnilehto 1947–21/11–2007. Toim. Tuomisto Jarmo. s. 457 – 467, Oikeustieteellinen tiedekunta. Turun yliopisto, Turku.

Villa, Seppo – Ossa, Jaakko – Saarnilehto, Ari (2007) *Yritysmuodot – toiminta, rahoitus ja verotus*. WSOYpro, Helsinki.

Villa, Seppo (2011) Rahoitusapu ja apuyhtiöt. *Lakimies* 7–8/2011 s. 1322–1340.

Villa, Seppo (2013) *Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö*. 4. uud. p. Alma Talent Oy, Helsinki.

Villa, Seppo (2016) Pääomalainan merkitseminen taseeseen. *Defensor Legis* 1/2016, s. 18 – 26.

Wilhelmsson, Thomas – Sevón, Leif – Koskelo, Pauliine (2006) *Kauppalain pääkohdat*. 5. uud. p. Alma Talent Oy, Helsinki.

VIRALLISLÄHTEET

HE 59/1940. Hallituksen esitys Eduskunnalle perintö- ja lahjaverolaiksi sekä laiksi tulo ja omaisuusverosta annetun lain 11 §:n muuttamisesta.

HE 172/1967. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi elinkeinotulon verottamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 11/1981. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi osakeyhtiölain 12 luvun 7 §:n muuttamisesta.

HE 109/1981. Hallituksen esitys Eduskunnalle korkolainsäädännöksi.

HE 247/1981. Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 190/1983. Hallituksen esitys Eduskunnalle yrityskiinnityslainsäädännöksi.

HE 88/1985. Hallituksen esitys Eduskunnalle kulutusluottoja koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 92/1986. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi konserniavustuksesta verotuksessa.

HE 93/1986. Hallituksen esitys Eduskunnalle kauppalaiksi.

HE 6/1987. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä sekä siihen liittyväksi lainsäädännöksi.

HE 1/1988. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kauppakaaren 10 luvun muuttamisesta, laiksi elinkeinonharjoittajan oikeudesta myydä noutamatta jätetty esine ja laiksi merilain 215 §:n muuttamisesta.

HE 139/1990. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yrityskiinnityslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 200/1992. Hallituksen esitys Eduskunnalle tuloverolaiksi sekä laiksi eräiden yleishyödyllisten yhteisöjen veronhuojennuksista annetun lain 1 ja 6 §:n muuttamisesta.

HE 203/1992. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja konserniavustuksesta verotuksessa annetun lain muuttamisesta.

HE 238/1992. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 7 luvun ja osamaksukaupasta annetun lain 1 a ja 9 §:n muuttamisesta.

HE 39/1993. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi elinkeinonharjoittajien välisten sopimusehtojen sääntelystä ja markkinatuomioistuimesta annetun lain muuttamisesta.

HE 120/1994. Hallituksen esitys Eduskunnalle maakaareksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 174/1994. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perintö- ja lahjaverolain 55 §:n muuttamisesta.

HE 68/1995. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perintö- ja lahjaverolain muuttamisesta.

HE 177/1995. Hallituksen esitys Eduskunnalle yritysjärjestelyjä koskevien elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja eräiden muiden lakien säännösten muuttamisesta

HE 121/1996. Hallituksen esitys Eduskunnalle varainsiirtoihin kohdistuvan leimaverotuksen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 173/1997. Hallituksen esitys Eduskunnalle kirjanpitolain ja laeiksi osakeyhtiölain 11 ja 12 luvun ja osuuskuntalain 79 c §:n muuttamisesta.

HE 26/1998. Hallituksen esitys Eduskunnalle peitellyn osingon verotusta koskevien säännösten uudistamisesta.

HE 189/1998. Hallituksen esitys Eduskunnalle takaosta ja vierasvelkapanttausta koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 201/1998. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi yhtiöveron hyvityksestä annetun lain 5 a ja 8 §:n sekä tuloverolain 122 §:n muuttamisesta.

HE 104/2000. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perintö- ja lahjaverolain 57 §:n muuttamisesta.

HE 84/2004. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perintö- ja lahjaverolain 55 §:n muuttamisesta.

HE 92/2004. Hallituksen esitys Eduskunnalle yritys- ja pääomaverouudistukseksi.

HE 96/2004. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi tuloverolain sekä perintö- ja lahjaverolain muuttamisesta.

HE 35/2005. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi arvonlisäverolain muuttamisesta.

HE 109/2005. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

HE 144/2005. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi varallisuusverolain kumoamisesta ja laiksi varojen arvostamisesta verotuksessa sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi.

HE 247/2006. Hallituksen esitys Eduskunnalle eräitä yritysjärjestelyjä koskeviksi muutoksiksi verolainsäädäntöön.

HE 53/2008. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi perintö- ja lahjaverolain sekä tuloverolain 47 §:n muuttamisesta.

HE 176/2008. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain sekä tuloverolain 45 §:n muuttamisesta.

HE 118/2009. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tuloverolain 48 §:n muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta.

HE 288/2009. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Verohallinnosta sekä siihen liittyväksi lainsäädännöksi.

HE 24/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain muuttamisesta ja eräiden luotonantajien rekisteröinnistä sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi.

HE 76/2012. Hallituksen esitys Eduskunnalle verotusta koskevaa ennakkopäätösvalitusta, verotusmenettelyä ja muutoksenhakua verotuksessa koskeviksi säännöksiksi.

HE 89/2015. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kirjanpitolain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta sekä puunkorjuuta aarniometsissä harjoittavien yritysten viranomaisille suorittamien maksujen julkistamista koskevaksi laiksi.

VaVM 46/2014. Valtiovarainvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi perintö- ja lahjaverolain 56 §:n muuttamisesta.

Verohallinnon ohje A67/200/2013. Yrityksen sukupolvenvaihdos verotuksessa. (15.5.2013).

Verohallinnon ohje A126/200/2014. Veron kiertämissäännöksen soveltaminen. (2.8.2016).

Verohallinnon ohje 1281/40/2005. Liikkeen tai sen osan luovutuksen arvonlisäverotuksesta. (12.10.2005).

Verohallinnon ohje A192/200/2016. Omaisuuden luovutusvoitot ja -tappiot luonnollisen henkilön tuloverotuksessa. (27.12.16).

Verohallinnon ohje A56/200/2017. Osakeyhtiön sukupolvenvaihdos verotuksessa. (1.9.2017).

Verohallinnon ohje A125/200/2017. Henkilöyhtiön ja yksityisliikkeen sukupolvenvaihdos verotuksessa. (1.9.2017).

Verohallinnon ohje A160/200/2017. Yritysjärjestelyt ja verotus –jakautuminen. (7.8.2017).

Verohallinnon ohje A161/200/2017. Yritysjärjestelyt ja verotus – sulautuminen. (7.8.2017).

Verohallinnon ohje A208/200/2017. Ennakkoratkaisuhakemuksen tekeminen ja siihen annettava päätös. (13.10.2017).

Verohallinnon ohje A3/200/2018. Verovalitusmenettelyä koskeva ohje. (6.4.18).

Verohallinnon ohje A121/200/2018. Varojen arvostaminen perintö- ja lahjaverotuksessa. (17.5.2018).

Verohallinnon ohje A122/200/2018. Peitelty osinko. (2.10.2018).

Verohallinnon ohje VH/558/00.01.00/2019. Varainsiirtoverotuksen yhtenäistämisohje. (4.2.2019).

OIKEUSTAPAUKSET:

KKO 1984 II 170

KHO 1993:4934

KHO 2000:470

KHO 2003:33

KHO 2003:59

KHO 2003:79

KHO 2007:93

KHO 2009:66

KHO 2011:44

KHO 2014:5

KHO 2014:6